

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР
РАЗВИТИЯ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

Сборник тезисов научных трудов

**ХІ МЕЖДУНАРОДНАЯ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ:
«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ»**

«30» мая 2019

**Харьков–Вена–Берлин
2019**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР
РАЗВИТИЯ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

Сборник тезисов научных трудов

**XLI МЕЖДУНАРОДНАЯ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ:**

**«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ»**

«30» мая 2019

Збірник тез наукових праць

**XLI МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ:
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ»**

«30» травня 2019

Abstracts of scientific papers

**XLI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE:
«ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE»**

May 30, 2019

Харьков–Вена–Берлин
2019

ББК 20
УДК 001
А-43

Актуальные проблемы современной науки: сборник тезисов научных трудов XLI Международной научно-практической конференции (Харьков–Вена–Берлин, «30» мая 2019 года) / Международный научный центр развития науки и технологий, 2019. — 116 с.

В сборнике представлены материалы XLI Международной научно-практической конференции: «Актуальные проблемы современной науки».

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды автора. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

© Авторы статей, 2019
© Международный научный центр
развития науки и технологий, 2019
© Международный научный журнал
«Интернаука», 2019

Редакционная коллегия

Глава редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Наумов Владимир Аркадьевич** — доктор технических наук, профессор (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Луценко Игорь Анатольевич** — доктор технических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Пахрутдинов Шукридин Илесович** — доктор политических наук, профессор (Республика Узбекистан)

Член редакционной коллегии: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета (Украина)

Член редакционной коллегии: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, профессор (Российская Федерация, Республика Дагестан)

Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Украина)

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии (Украина)

Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины (Украина)

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины (Украина)

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Копилюк Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Байчоров Александр Мухтарович** — доктор философских наук, профессор (Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины (Украина)

Член редакционной коллегии: **Щуров Владимир Алексеевич** — доктор медицинских наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории коррекции деформаций и удлинения конечностей (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологической хирургии, руководитель Центра диабетической стопы (Украина)

Член редакционной коллегии: **Иоелович Михаил Яковлевич** — доктор химических наук, профессор (Израиль)

Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Свинухов Владимир Геннадьевич** — доктор географических наук, профессор (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Сенотрусова Светлана Валентиновна** — доктор биологических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Кузава Ирина Борисовна** — доктор педагогических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Бабина Юлианна Ивановна** — докторантка (Республика Молдова)

Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Русина Юлия Александровна** — кандидат экономических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Белялов Талят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Сибирянская Юлия Владимировна** — кандидат экономических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Щепанский Эдуард Валерьевич** — кандидат экономических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Криволапов Василий Сергеевич** — кандидат экономических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических наук, доцент (Республика Болгария)

Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Вавилова Елена Васильевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Мулик Екатерина Витальевна** — кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, доцент (Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор (Украина)

Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук (Украина)

Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук (Украина)

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 1. ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ	9
Наджат Серушт	
Питання Іракського Курдистану в близькосхідній політиці Китаю	9
СЕКЦИЯ 2. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ	12
Куликова Татьяна Ивановна	
Особенности адаптации студентов вуза на начальном этапе обучения ..	12
СЕКЦИЯ 3. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ	16
Namchevadze Tsatsa	
About the promo sites	16
Закирничная Марина Михайловна, Утарбаева Асель Абубакеровна	
Математическое моделирование нефтяных разливов для автоматизации обработки данных	19
Петрик Анатолій Васильович, Мартиновська Лариса Юріївна, Гаврюк Юлія Віталіївна	
Тенденції розвитку інтелектуальних транспортних систем в умовах глобалізації міжнародних перевезень	24
Хмарський Олександр Олександрович	
Елементи силової електроніки в засобах регулювання напруги	28
СЕКЦИЯ 4. ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ	33
Яценко Катерина Станіславівна	
Підвищення біодоступності біологічно-активної речовини флавоноїдної природи	33
СЕКЦИЯ 5. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ	37
Gejua Merab Jacobobich	
Innovation technology and human resources for personnel management ...	37
Kolomiets Victoriaia	
Indicators and dynamics of human capital development	41
Базалійська Наталія Петрівна, Мілова Ілона Олександрівна	
Сучасний стан колективно-договірною регулювання соціально-трудова відносин в Україні	45

Беркова Оксана Петрівна, Лук'янюк Вікторія Вікторівна Проблеми та переваги застосування брендингу туристичними підприємствами в умовах сьогодення	50
Білецька Анастасія Романівна Інвестиційна безпека як складова економічної безпеки	54
Грогуль Катерина Сергіївна Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації	58
Терещенко Тетяна Євгеніївна Особливості інформаційного забезпечення страхового менеджменту ...62	
Шишкіна Віра Ігорівна Динаміка первинного доходу Бразилії, Аргентини та Чилі протягом 2014–2018 років	70
Шкарупило Дар'я Сергеевна, Костанда Анна Владимировна Оценка привлекательности и конкурентной силы поставщиков ООО «МАК-ИНВЕСТ»	73
СЕКЦИЯ 6. ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ	78
Антонюк Святослав Аркадійович Про адвокатську таємницю	78
Золотарьова Марина Геннадіївна Міжнародні правові засади, формування та реалізація зовнішньої політики Європейського Союзу	81
Карачевцев Ярослав Миколайович Актуальні питання цивільно-правової відповідальності органів поліції за вчинення протиправних дій (на прикладі цивільної справи № 643/18479/18 позивача Савченко С. В.)	84
Солодовникова Анна Дмитрівна Смертна кара: за чи проти?	104
Тертичний Самір Сахільович Проблеми та перспективи імплементації закордонного досвіду захисту електронної інформації	107
Хижняк Маргарита Олександрівна Щодо механізму розробки ресурсів міжнародного району морського дна	111

Секция 1. ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Наджат Серушт
*аспірант кафедри політичних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

ПИТАННЯ ІРАКСЬКОГО КУРДИСТАНУ В БЛИЗЬКОСХІДНІЙ ПОЛІТИЦІ КИТАЮ

Інтерес Китаю до Близького Сходу підігриваються як енергетичним, так й безпековим фактором. В цьому контексті іракські курди, що проживають на території, де розташовані численні нафтові родовища, та які зараз демонструють успіхи в боротьбі проти терористів Ісламської Держави, не можуть залишатися поза увагою Пекіна.

Відносини між Китаєм та іракськими курдами почалися з повстання в м. Кіркук 1959 року. Під час липневого повстання проти іракської центральної влади Китай підтримував курдську боротьбу проти Багдада. Після закінчення повстання в 1975 році відносини між Китаєм та Іраком почали покращуватися. З 1980-х років Ірак став постійним постачальником озброєння для китайської промисловості. Проте повалення Саддама Хусейна в 2003 році означало реальний перехід курдів до автономного статусу та початок їх панування над великим нафтовим регіоном, що, в свою чергу, сприяло відродженню інтересу Пекіна до регіону.

З огляду на те, що Китай є основним замовником іракської нафти, Пекін вкрай зацікавлений в багатих нафтових родовищах Північного Іраку, особливо тих, що контролюються курдами. З іншого боку, засуджуючи будь-які прояви сепаратизму, Китай опинився перед складним вибором між прагматизмом та невтручанням у питання незалежності Курдистану.

15 травня 2005 року президент Курдської демократичної партії (КДП) Масуд Барзані зустрівся з Послом Китаю в Іраку, який запросив М. Барзані до Китаю від імені свого уряду. Під час зустрічі посол

наголосив на необхідності розширення відносин між Китайською Народною Республікою та регіональним урядом Курдистану, а також відносин між КПК і КДП. КНР також продемонструвала свою зацікавленість у співробітництві, відкривши Генеральне консульство Китаю в Ербілі 30 грудня 2014 року [2, с. 86].

Наразі Китай докладає багато зусиль, щоб підвищити свою присутність в регіоні. Тільки за останні роки кількість громадян КНР збільшилася, а інвестиції Китаю в курдські нафтові родовища та інфраструктуру швидко зросли. Китайські компанії, такі як Huawei, Sinoma-Suzhou та СМЕС, демонструють високу інвестиційну активність в північному Іраку. Sinoma-Suzhou інвестував 13,4 млн. доларів у регіон Курдистану. Китайський енергетичний гігант Sinopet увійшов на курдський ринок у 2009 році, коли захопив компанію Addax Petroleum, яка мала переважно активи в Іракському Курдистані. Сума угоди становила 8,2 мільярда доларів, що зробило її найбільшим міжнародним захопленням, здійсненим китайською нафтогазовою компанією. Наразі сімнадцять інших китайських компаній, включаючи нафтогазові компанії DQE, працюють у Курдистані [3].

Інвестиції Китаю в Іракський Курдистан спрямовані на демонстрацію власної спроможності безпосередньо конкурувати з Вашингтоном як економічною силою в стратегічно важливому регіоні Близького Сходу. Щоб продемонструвати економічний вплив Пекіна, китайські державні нафтові компанії здійснюють систематичну купівлю конкуруючих західних нафтових компаній, які мають інвестиційні частки в Іракському Курдистані.

Проте, незважаючи на економічні міркування, наявність на території КНР сепаратистських тенденцій в Сіньцзяні, Тайвані та Тибеті обумовлює використання засуджуючої риторики Пекіном щодо будь-яких спроб відділення в інших державах. Незважаючи на порушення курдських прав в Іраку та інших сусідніх країнах, таких як Туреччина та Сирія, Китай стверджує, що сепаратистські ідеали в кінцевому підсумку означають війну та нестабільність для світу.

Так, одразу ж після проведення в Іраку референдуму щодо незалежності іракського Курдистану 25 вересня 2017, прес-секретар МЗС КНР Лу Канг під час інформаційного брифінгу підкреслив, що уряд Китаю підтримує суверенітет, єдність та територіальну цілісність Іраку та висловив сподівання, що Багдад та іракські курди зможуть вирішити розбіжності через діалог та знайти рішення з метою забезпечення іракської та регіональної стабільності [1].

В цілому, довгострокові інтереси КНР полягають у встановленні в близькосхідному регіоні стабільності, яка розуміється як запорука

розвитку Китаю та гарантія задоволення його короткострокових інтересів в питаннях як нафтового імпорту, так і зовнішньої торгівлі. Необхідність захисту шляхів транспортування вуглеводнів та забезпечення інтересів КНР в регіоні стимулюють прийняття Пекіном заходів, спрямованих на налагодження контактів з тими силами на Близькому Сході, які наразі контролюють родовища енергоресурсів, в тому числі курдами. Незважаючи на посилення уваги КНР до курдської спільноти в Іраку, співробітництво з нею носить для Пекіна тактичний характер. У довгостроковій перспективі Пекін орієнтований на збереження територіальної цілісності країн, де проживає курдська спільнота, та підтриманні статус-кво в регіоні.

Література

1. Akçay N. An Independent Kurdistan: Will China Overhaul its Non-intervention Policy? February 15, 2018. Volume11, Issue12. URL: <http://www.21global.ucsb.edu/global-e/february-2018/independent-kurdistan-will-china-overhaul-its-non-intervention-policy> (last accessed: 01.02.2019).
2. Horesh N. *Toward Well-Oiled Relations?: China's Presence in the Middle East following the Arab Spring*, Springer, 2016. 239 p.
3. Lin C. As ISIS grows, China upgrades ties with Iran and Kurdistan October 25, 2014. URL: <http://blogs.timesofisrael.com/as-isis-grows-china-upgrades-ties-with-iran-and-kurdistan/> (last accessed: 01.02.2019).

Секция 2. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Куликова Татьяна Ивановна
*кандидат психологических наук, доцент,
доцент кафедры психологии и педагогики
Тульский государственный педагогический университет
имени Л.Н. Толстого
г. Тула, Россия*

ОСОБЕННОСТИ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ ВУЗА НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ

Вчерашние школьники, поступившие в университет, сталкиваются с различными проблемами, вызванными резким изменением их социального положения. Это связано, прежде всего, с необходимостью адаптации к новым условиям университетского образования, которые требуют от первокурсника формирования навыков и умений по организации самостоятельной образовательной деятельности, например, установление отношений и контактов с одногруппниками и преподавателями; разлука с друзьями и родственниками, а также новое место жительства.

По результатам многочисленных исследований, направленных на выявление основных трудностей, с которыми сталкиваются первокурсники, можно выделить следующие наиболее распространенные проблемы первых месяцев обучения: заметно возросший объем учебной нагрузки; сложность изучения новых академических дисциплин; трудности в отношениях с однокурсниками; построение новой системы отношений с преподавателями.

Задача вуза в этот сложный для молодых людей период не оставить их без помощи и поддержки, организовать для них все условия для благоприятной адаптации. Существуют различные подходы к определению структуры процесса адаптации.

По мнению А. М. Шевелевой, адаптация к учебе в вузе включает следующие уровни: биологический (к новому режиму, возможно, к новому

месту и условиям проживания), психологический (к появлению и удовлетворению новых мотивационно-потребностных комплексов, необходимости реализации новых форм поведения), профессиональный (учебно-профессиональный — к новому содержанию и организации обучения) и социальный (к учебной группе, преподавателям) [3].

В. Н. Кругликов выделяет профессиональную адаптацию, которая заключается в приспособлении к организации учебного процесса, выработку навыков самостоятельной работы и социально-психологическую адаптацию, заключающуюся в приспособлении студента к новому учебному коллективу и установления новых контактов [1].

С целью изучения возможных затруднений социальной-психологической адаптации студентов нами было проведено диагностическое исследование первокурсников ($n = 51$, возраст 17–19 лет).

По методике Оценка микроклимата студенческой группы (В. М. Завьялова) было установлено, что общее состояние группы характеризуется как удовлетворительное, но многие показатели находятся на нижней планке значений, это может свидетельствовать о том, что вскоре могут проявиться проблемы с адаптацией. Психоэмоциональное состояние не доходит до нормы, что может быть связано с истощаемостью внутренних сил и ресурсов в период приемной кампании.

Диагностика самооценки психических состояний по методике Г. Айзенка позволила выявить результаты, показывающие, что 56,6% опрошенных имеют низкую самооценку и избегают неудач, чем затрудняют процесс адаптации. У 45,2% респондентов обнаружен высокий и средний уровни ригидности. Ригидность затрудняет процесс перестройки к новым условиям, в том числе и ситуации адаптации в вузе.

В процессе адаптации личность приспособляется к изменениям социальной среды путем подбора или перестройки стратегий поведения. Достижение определенного уровня адаптированности зависит от того, какие стратегии адаптивного поведения выбирает человек в ситуации взаимодействия с окружающей средой и как эти стратегии сочетаются между собой.

Существуют исследования, показывающие, что наибольший адаптационный эффект, отражающий высокий уровень адаптивности, достигается комбинацией стратегий, направленных на активное и одновременное изменение себя и окружающей среды. Внешняя адаптация субъекта обучения к образовательной среде, которая не вызывает внутриличностных изменений, а также двух альтернативных поведений, приводит к умеренному результату адаптации: выход из окружения или ожидание внешних и внутриличностных изменений. Низкий уровень адаптированности, связанный с выраженным

негативным эффектом адаптации, проявляется в отказе субъекта взаимодействовать с внешней средой и погружении в его внутренний мир.

Каждому преподавателю высшего учебного заведения из собственного опыта известно, что работа с учащимися первых курсов, педагогическое общение с первокурсниками имеет свои отличительные особенности. Это обусловлено как психофизиологическими особенностями возраста, так и социальными факторами.

Оценить успешность процесса адаптации студентов вуза можно по критериям. Критериями являются такие признаки, на основании которых производятся оценки, определения, классификации состояний различных процессов. Довольно много авторов предложили свои варианты критериев в вопросе адаптации студентов. На наш взгляд, наиболее эффективной классификацией, позволяющей диверсифицировать подход к проблеме социально-психологической адаптации студентов в вузе, является классификация критериев адаптации С. Ю. Родоновой, построенная на подготовленности иностранных студентов к социальной адаптации: когнитивный, эмоционально-волевой, действенно-практический [2].

Когнитивный критерий предполагает осознание студентами цели своего обучения в вузе, а также овладение системой знаний о том, каким образом эта цель может быть достигнута.

Эмоционально-волевой критерий предполагает наличие у студентов: личностного отношения к характеру и результату обучения, умения строить межличностные отношения; выработанности определенных коммуникативных навыков; умения выявлять и преодолевать трудности; положительных ценностных ориентаций и нравственных качеств. С помощью данного критерия выявляется состояние студента, попавшего из одной социальной среды в другую. Успешность обучения зависит от его взаимоотношений с однокурсниками, особенно внутри студенческой группы, с одной стороны, и от его отношения к учебному процессу в целом — с другой.

Действенно-практический критерий предполагает определение степени интенсивности участия студента в самостоятельной деятельности по социальной адаптации. Данный критерий позволяет исследовать наличие у студента самостоятельности мышления, желания достигнуть цели при использовании индивидуальных возможностей и способностей, выявить формы их проявления.

Взаимоотношения в группе, личностные особенности каждого студента, такие как коммуникативные способности и целеустремленность, а также мотивация к обучению позволят увидеть реальную картину адаптации первокурсников к вузу.

Литература

1. Кругликов В. Н. Формирование мотивации познавательной деятельности в контекстном обучении / В. Н. Кругликов. М., 2016. 193 с.
2. Родонова С. Ю. Педагогические условия социальной адаптации студентов-стажеров к обучению на гуманитарном факультете российского вуза / С. Ю. Родонова. Ярославль, 2012. 236 с.
3. Шевелева А. М. К вопросу об адаптации студентов первого курса к учебе в вузе / А. М. Шевелева // Совет ректоров. 2014. № 4 С. 55–69.

Секция 3. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Namchevadze Tsatsa
*Academic Degree of Engineering Sciences,
Associate Professor of the Department of Computer Technologies
Kutaisi Akaki Tsereteli State University
Kutaisi, Georgia*

ABOUT THE PROMO SITES

Several styles of web-design are used for building sites in modern conditions. One of the styles is the promo site. It is a very demanded and popular style.

Promo site is otherwise called a presentation design. Although the promo sites can be different in appearance they have common signs:

- Numerous graphics: photo, illustration, background effects;
- Graphics are the primary, and the content is secondary;
- Usage of metaphors;
- Advantage of advertising content;
- Non-existence of external advertising. The promo site, which is often one big advertisement, absolutely does not require competitors.

Creating presentation design requires a great deal of knowledge and creativity from the designer. For such design you need to think of something special. The designer must have a list of advertising object descriptions, its features and quality. For example, the designer wants to create a promo site that advertises Korean cars. For customers Korean does not associate with high quality. The designer must change the old conception of the products, for example: “Korean — it is almost Japanese but cheap” [1].

The work on the promos site starts not by creating a modular grid, but by formation of a conception. Otherwise there is a risk that the site will be of a standard kind.

After formation of the concept, a modular grid should be composed, which consists of blocks. The places on the blocks should be spotted for

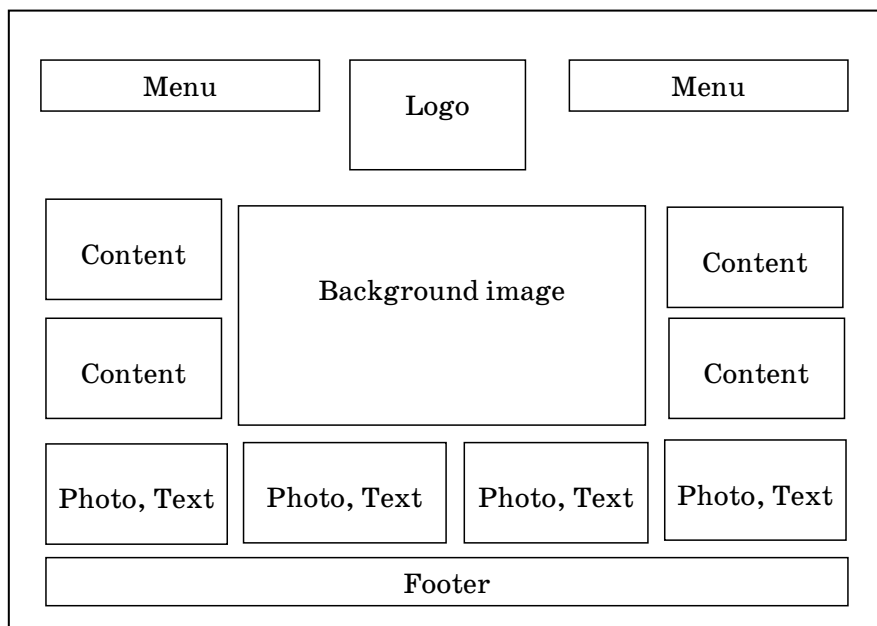
content and graphics. The number and layout of the blocks depends on what type of information and how much information should be posted on the site. The modular grid is built according to principle of central symmetry. The blocks are symmetrical in relation to the center (Pic. 1). A modular grid may be different. In any case, the site should be easy to understand and convenient for users.

After creating a modular grid it is needed to work with the graphics. The designer must collect photo materials. Make them retouching. In addition, decorative fonts will be used. The photo that is most important must be put in a visible place and take a large area.

The next step is to work with content. It is possible to use a non-standard font and a suitable colour for the menu. The contents should be placed in blocks. Each text area can be designed according to taste. Customers easily understand if some of the texts have different styles of font titles, and the parts of texts are decorated with images.

Footer is placed in the lower part of the site. It usually contains service information, advertising slogan, contact phone number, e-mail and other.

In order to make the site easy to understand the user should know what the site will do when pressing a mouse button. When moving the

Pic. 1. Layout of site

mouse on the button, it is desirable to get tips, additional photos or new pages [2].

The commercial potential of promo site can be judged from two sides: from the position of designer and from the site advertiser.

The designer gets more money for the promo site than from the business-style site. If the designer does the promo site well and interestingly, rather than the information design, then it is desirable to choose the specialization of the presentation design

On the other hand, promo sites are needed by the advertisers. The promo site does not often sell goods as it is possible through internet-shoppers. But it serves to make the customer feel positive about the trade mark and the company. Promo sites are created for specific products. For example: for cars, mobile phones and other [3].

Popular sites with presentation design are:

<http://www.gotmilk.com> — promotes milk products that are produced by one of California's companies.

<http://www.family.co.jp/company/csr.html.htm> — site of a Japanese company FamilyMart, which dedicated to its attractions and children's exhibitions.

<http://www.moscow.megafon.ru> — is made using flash technology.

<http://www.burodata.ru> — produces complex services: financial sector, insurance company, online shop, medicine and others.

The article discusses the issues of creating popular promo sites in modern conditions. The main features characteristic to it are formed. There are tips on what the designer should focus on.

References

1. Website Design Tutorials. URL: <https://www.websitebuilderexpert.com/website-design-tutorials/> (Address date: 25/05/2019).
2. Boulton M. Designing for the Web URL: <https://designingfortheweb.co.uk/>. (Address date: 25/05/2019).
3. URL: <https://webflow.com/>. (Address date: 25/05/2019).

Закирничная Марина Михайловна

доктор технических наук

Уфимский государственный нефтяной технический университет

г. Уфа, Россия

Утарбаева Асель Абубакеровна

магистрант

кафедры автоматизации технологических процессов и производств

Уфимского государственного нефтяного технического университета

г. Уфа, Россия

МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ НЕФТЯНЫХ РАЗЛИВОВ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦИИ ОБРАБОТКИ ДАННЫХ

Проблемы, связанные с загрязнением окружающей среды в результате нефтяных разливов привели к необходимости разработки математических моделей, описывающих процесс переноса и трансформации нефтяных разливов. Они необходимы для определения прогноза перемещения нефтяного пятна, правильной реакции на аварийные разливы, оценки воздействия на окружающую среду, планирования чрезвычайных ситуаций и обучения персонала.

Распространение нефтяного загрязнения по водной поверхности определяется двумя основными процессами: переносом нефтяной пленки под действием ветра, поверхностных течений и поверхностных волн, т.е. дрейфом пленки, и ее поверхностным растеканием. Изучение перемещения пятен под действием течения и ветра, наряду с растеканием занимает одно из центральных мест в моделировании распространений нефти по водной поверхности.

Площадь $S_{tv}(t, V_t, V_v)$ нефтяного пятна в условиях течения и ветра рассчитывается по формуле (1):

$$S_{tv}(t, V_t, V_v) = \pi \cdot \frac{x_{tv} \cdot y_{tv}}{2} \quad (1)$$

Площадь пятна при идеальных условиях определяется по общеизвестной формуле (2):

$$S_o(t) = \pi \cdot R(t)^2 \quad (2)$$

Функции площади нефтяного пятна от времени при течении 0.5 м/с и скорости ветра 3 м/с и площади при идеальных условиях показаны на рисунке 1:

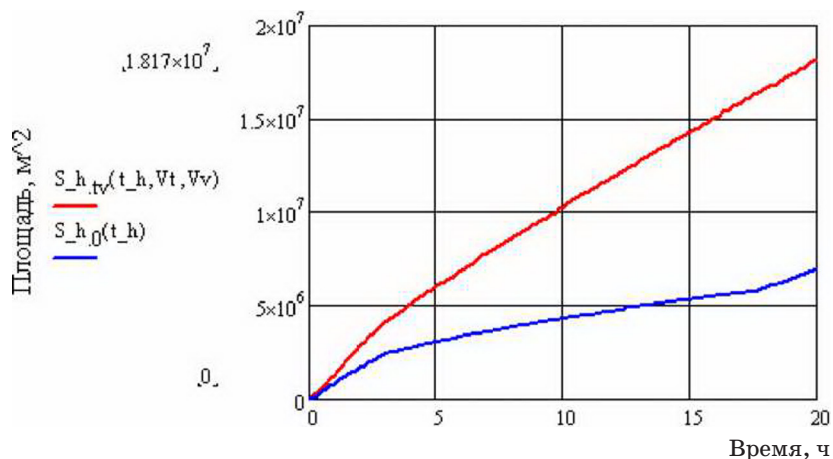

Рис. 1. Зависимость площади нефтяного пятна от времени

По графику можно заметить, что уже даже при столь малых значениях скоростей течения и ветра площадь пятна будет приблизительно в два раза больше по сравнению с площадью при идеальных условиях.

Функции площади нефтяного пятна от скорости ветра при течении 0.5 м/с в момент времени 1 ч и площади при идеальных условиях в тот же момент времени показаны на рисунке 2:

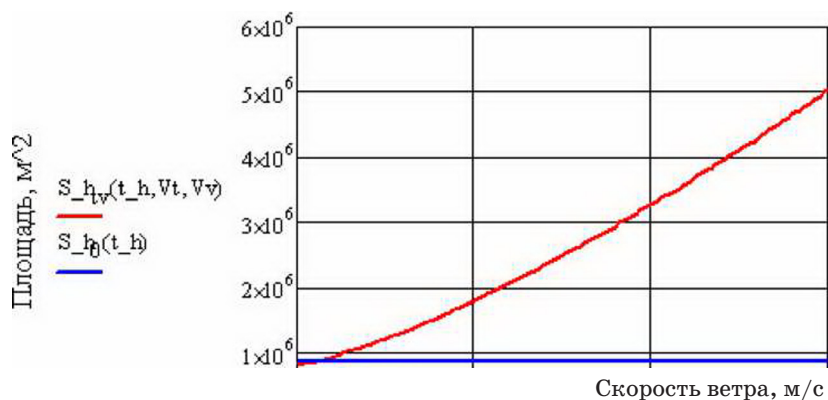

Рис. 2. Зависимость площади нефтяного пятна от скорости ветра

Влияние ветра на площадь пятна очень высоко, и чем он выше, тем быстрее оно распространяется. Так, через один час при скорости течения всего 0.5 м/с и скорости ветра 6 м/с нефтяное пятно будет иметь площадь в 2 раза больше, чем в идеальных условиях, а при скорости ветра в 15 м/с разница уже будет в 5 раз.

Координаты границы эллиптического пятна в декартовой системе координат, движущейся вместе с пятном и имеющей точку отсчета в его центре, определяются по формуле (3):

$$Y = \pm \sqrt{\left(\frac{y_{tv}}{2}\right)^2 \left[1 - \frac{4X^2}{x_{tv}^2}\right]} \quad (3)$$

где X — координаты границы пятна по оси абсцисс;

Y — оси ординат, м.

На координатной плоскости с учётом его перемещения в моменты времени t , равные 0.5; 2; 5; 20 часов показаны на рисунке 3:

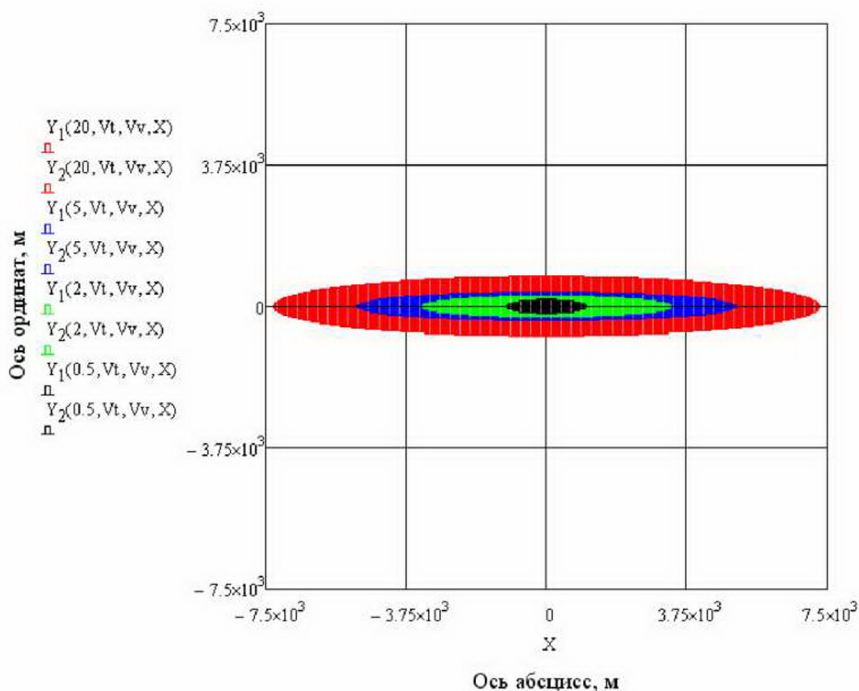

Рис. 3. Соотношение размеров пятна

Показано, что соотношение размеров пятна в декартовых координатах с центром пятна в точке $(0;0)$ в моменты времени $t = 0.5; 2; 5; 20$ часов при скорости течения $V_t = 0.5$ м/с и скорости ветра $V_v = 3$ м/с.

На графиках показано сравнение функции площади $S_\theta(t)$ пятна от времени в условиях отсутствия течения и ветра (далее — идеальные условия) с функциями его площади $S_{tv}(t, V_t, V_v)$ от времени, от скорости течения и от скорости ветра при постоянных ненулевых значениях двух остальных параметров показаны на рисунках 4:

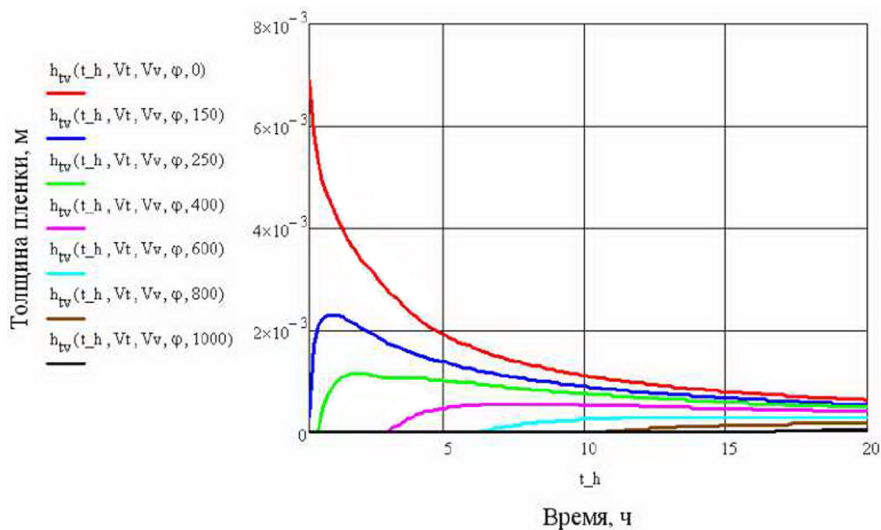

Рис. 4. График изменения функции толщины пленки нефтяного пятна от времени

График изменения функции толщины пленки нефтяного пятна от времени, прошедшего с начала аварии при $\varphi_s = 0; 150; 250; 400; 600; 800$ и 1000 метров ($V_t = 0.5$ м/с, $V_v = 3$ м/с, $\langle p = n/4 \rangle$).

Литература

1. Бураков Д. А., Карепова Е. Д., Шайдуров В. В. Математическое моделирование стока: теоретические основы, современное состояние, перспективы // Вестник КрасГУ. «Физико-математические науки». 2006. № 4. С. 3–19.
2. Кучмент Л. С. Математическое моделирование речного стока. Л.: Гидрометеиздат. 2012. 191 с.
3. Дементьева Е. В., Карепова Е. Д., Шайдуров В. В. Восстановление граничной функции по данным наблюдений для задачи распространения поверхностных волн в акватории с открытой границей // Сиб. журн. индустр. матем. 2013. Т. 16, № 1. С. 10–20.

Петрик Анатолій Васильович
кандидат технічних наук, доцент
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна

Мартиновська Лариса Юріївна
студентка
Національного транспортного університету
м. Київ, Україна

Гаврюк Юлія Віталіївна
студентка
Національного транспортного університету
м. Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

В статті представлена актуальна інформація про сучасні тенденції розвитку інтелектуальних транспортних систем в Європі та перспективи їх впровадження в Україні. Розглянуті компоненти «Розумної Інфраструктури України», такі як геоінформаційні системи, хмарні технології, Е-транспорт, а також інтелектуальні системи безпеки дорожнього руху та управління мережею автомобільних доріг України, системи автоматичного вагового контролю та контролю швидкості, адаптації національного законодавства у відповідності до європейських стандартів.

Структура транспортних систем останнім часом суттєво змінюється в зв'язку з глобалізацією ланцюгів постачань, вагомим підвищенням витрат на паливо та посиленням вимог щодо екологічних показників. Оскільки транспортування товарів призводить до збільшення передбачуваної частки виробничих витрат, терміну виконання замовлень, рівня негативного впливу на довкілля, цілком прогнозовано, що транспортні оператори останнім часом є суб'єктами значного тиску з боку урядів своїх країн, виробників автотранспортних засобів та користувачів комерційними і логістичними послугами. В той же час

від перевізників вимагається підвищення ефективності транспортних операцій шляхом використання нових технологій під час виконання перевізного процесу.

Інтелектуальні транспортні системи (ІТС) є логічним розвитком технологій наступного покоління і вони відіграють важливу роль на шляху до раціоналізації, прогнозування та впровадження змін в автотранспортному комплексі на глобальному рівні. ІТС — платформа, яка забезпечує взаємодію в різних сферах транспортних систем, управління, стратегії, контролю на транспорті, моніторингу інфраструктури, логістичних операцій тощо. Наразі поняття ІТС трактується не зовсім однозначно. Одним із найпопулярніших можна вважати визначення ІТС, надане групою дослідників: «Інтелектуальні транспортні системи — це системна інтеграція сучасних інформаційних та комунікаційних технологій і засобів автоматизації з транспортною інфраструктурою, транспортними засобами, користувачами, орієнтована на підвищення безпеки та ефективності транспортного процесу, комфортності для водіїв і користувачів транспорту».

Взагалі ІТС — це система, що складається з сервісів та служб, інтегрованих у єдине інформаційне середовище і спрямованих на забезпечення планування, організації, обслуговування транспортних процесів. ІТС, як система, дає змогу інтегрувати досягнення телематики в усіх видах транспортної діяльності для вирішення проблем економічного та соціального характеру: мінімізації ризиків при транспортуванні пасажирів та вантажів, зниження кількості ДТП, рівня травматизму, інтенсивності заторів на автошляхах, викидів вуглецю, забрудненні повітря, а з іншого боку — підвищення безпеки, надійності та комфорту автоперевезень, оперативності доставки товарів та пасажирів, задоволення вимог пасажирів та мандрівників. Європейські дослідники під поняттям «ІТС» розуміють групи керуючих та інформаційних систем на транспорті, об'єднаних єдиним аналітичним керуючим центром з налагодженим обміном інформацією і розпорядженнями, дієздатними виконавчими структурами, системою підтримки прийняття рішень, які реалізують вертикальне сценарне управління всіма компонентами дорожньо-транспортного перевезення в умовах міста, а також національному та міжнародному сполученні. Деякі дослідники розглядають розумні ІТС як наступну сходинку після системи управління, але менш розвинену ніж штучний та людський інтелект. Інтелектуальність ІТС може бути асоційована з такими прикметниками, як адаптивна, автономна, функціональна, навчальна, активна, інтерактивна. Так, наприклад, ІТС смартвантажів, які в наш час використовуються із застосуванням ІКТ, здатні:

- обробляти інформацію та встановлювати унікальну ідентичність;
- ефективно спілкуватися з оточенням;
- завантажувати чи зберігати деякі дані про себе;
- використовувати уніфіковані терміни для відображення своїх функцій;
- брати участь у прийнятті рішень.

Безпосередньо представники індустрії міжнародних комерційних автоперевезень пасажирів та вантажів понад семи десятків країн світу, інтереси яких представляє МСАТ (Міжнародний Союз Автомобільного Транспорту, Женева, Швейцарія), виступають за використання ІТС у секторі автомобільного транспорту (наприклад, системи відстеження і контролю проходження вантажів за маршрутом до ставки, eCall), якщо ІТС забезпечують значне та помітне підвищення рівня безпеки, екологічну та економічну вигоду. Для ефективного впровадження та застосування в автотранспортній галузі ІТС програм та додатків експерти вважають за доцільне:

- ретельно проаналізувати ситуацію в транспортній галузі,
- створити механізм реалізації інновацій для уникнення неправильного тлумачення реальних потреб ринку та негативних наслідків для автомобільного транспорту в цілому;
- гармонізувати і узгодити вітчизняні та європейські стандарти, забезпечити сумісність відповідних електронних додатків для підвищення ефективності та надійності транспортного обслуговування;
- використовувати за можливості на добровільній основі накопичений власний досвід;
- забезпечити кореляцію з використанням транспортних документів, доступ до них в електронному форматі;
- забезпечити належний рівень конфіденційності комерційних даних, зокрема під час використання в мультимодальних транспортних мережах.

Впровадження ІТС в галузі автоперевезень не повинно перешкоджати учасникам всього ланцюга постачань зберігати свободу вибору транспортних засобів, на яких такі ІТС використовуються, а також обладнання та постачальників ІТС і додатків.

Оперативним завданням ІТС є здійснення, підтримка можливості автоматизованої та автоматичної взаємодії всіх транспортних суб'єктів в реальному масштабі часу на адаптивних принципах з метою: підвищення доступності послуг автотранспортного комплексу; підвищення безпеки автотранспортної системи — зменшення аварійності, зниження

летальності та наслідків ДТП; забезпечення спільної транспортної безпеки пасажирів та збереження вантажів; протидії тероризму; підвищення ефективності управління транспортними процесами; підвищення ефективності громадського транспорту та вантажоперевезень; зниження шкідливого впливу на довкілля — поліпшення екологічних показників; підвищення рівня життя і соціально економічного розвитку.

Хмарський Олександр Олександрович
*студент кафедри електричних мереж та систем
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

ЕЛЕМЕНТИ СИЛОВОЇ ЕЛЕКТРОНІКИ В ЗАСОБАХ РЕГУЛЮВАННЯ НАПРУГИ

Застосування тиристорів у перемикальних пристроях засобів регулювання напруги характеризується великою надійністю, бездуговою та нерозривною комутацією і є доцільним на всіх типах існуючих перемикальних пристроїв засобів регулювання напруги. Вони дають змогу позбавитися недоліків механічного перемикаючого пристрою, насамперед низьких швидкодії та ресурсу. За допомогою напівпровідникових пристроїв можна здійснювати комутацію без спотворень синусоїди напруги у момент переходу через нуль та позбутися «дискретності» звичайних механічних перемикальних пристроїв.

Використання тиристорів відбувається за двома основними напрямками: перший — як силові комутуючі елементи для полегшення процесів комутації, другий — для плавного регулювання напруги.

Ну рисунку 1 зображено обмотки трансформатора з відгалуженнями та тиристорним комутатором.

З'єднання обмоток зіркою виконується групою тиристорів шляхом подачі керуючого сигналу на їхні керуючі електроди. При переході на сусіднє відгалуження комутація струму здійснюється без розриву кола головного струму та без закорочування секції [1, с. 3–9] Повне число тиристорів в комутаторі дорівнює потроєній кількості відгалужень в одній фазі трансформатора.

Для трансформаторів 110/35 кВ з 19 відгалуженнями використовується до 57 керованих тиристорів. Використання симетричних тиристорів як вимикачів дає змогу знизити кількість напівпровідникових приладів. Завдяки цьому кількість тиристорів зменшується на третину та схема їх вмикання буде складатися з двох симісторів (Рис. 2).

Напівпровідникові пристрої досить швидко поширюються в сучасній електроенергетиці, зокрема здійснюють заміну контакторних

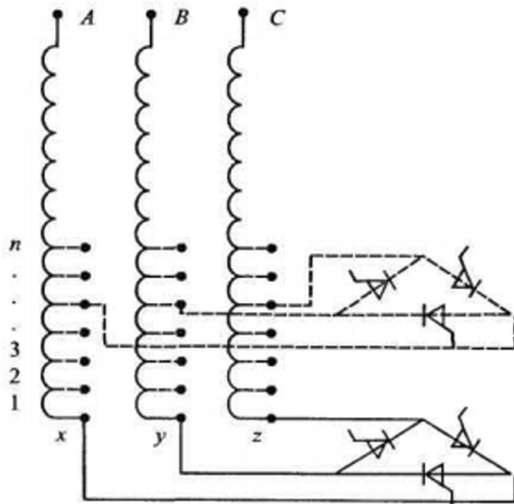

Рис. 1. Тиристорний комутатор відгалужень трансформатора

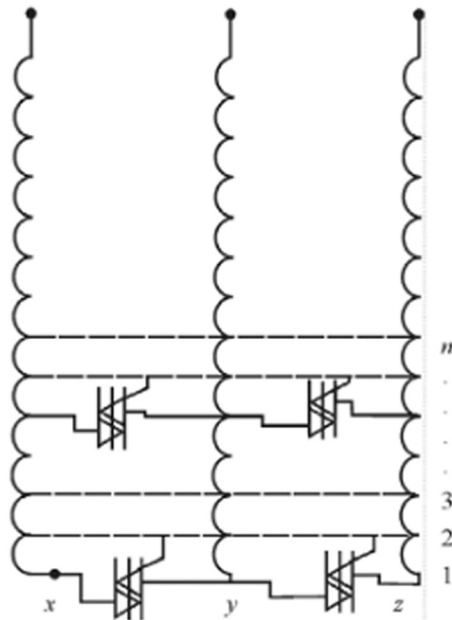

Рис. 2. Симісторний комутатор відгалужень трансформатора

комутаторів у діючих пристроях регулювання під навантаженням (РПН) на тиристорні. Існують гібридні комутуючі пристрої, які об'єднують переваги механічних і напівпровідникових пристроїв та мають суттєво менші габарити. У разі ж пошкодження тиристорного блоку робота пристрою РПН переходить в режим звичайного механічного пристрою. Тиристри застосовуються як механічні синхронізатори, що забезпечують розмикання контактів у момент переходу струму через нуль та перешкоджають руйнуючій дії електричної дуги [2, с. 105–107].

Розглянемо застосування напівпровідникових пристроїв в сучасних засобах регулювання напруги, до яких належать і фазоворотні трансформатори (ФПТ). Враховуючи режим роботи, рівні комутованих струмів та напруг для побудови комутаторів фазоворотних пристроїв застосовуються одноопераційні тиристри, які широко використовуються в різних пристроях, об'єднаних однією назвою — *гнучкі системи передачі змінного струму*, що відповідає англійській аббревіатурі FACTS. Структура ФПТ включає три основні частини (Рис. 3): шунтовий (паралельний) трансформатор Т1, послідовний трансформатор Т2 і тиристорний комутатор УТ.

Фазовий зсув на виході пристрою формується шляхом підключення (комбінації) різного числа секцій вторинних обмоток шунтового трансформатора ($aN-xN, \dots, cN-zN$), що мають різні вихідні напруги, до первинних обмоток послідовного трансформатора ($B1-Y1, C1-Z1, A1-X1$) за допомогою тиристорних мостів комутатора (МТК).

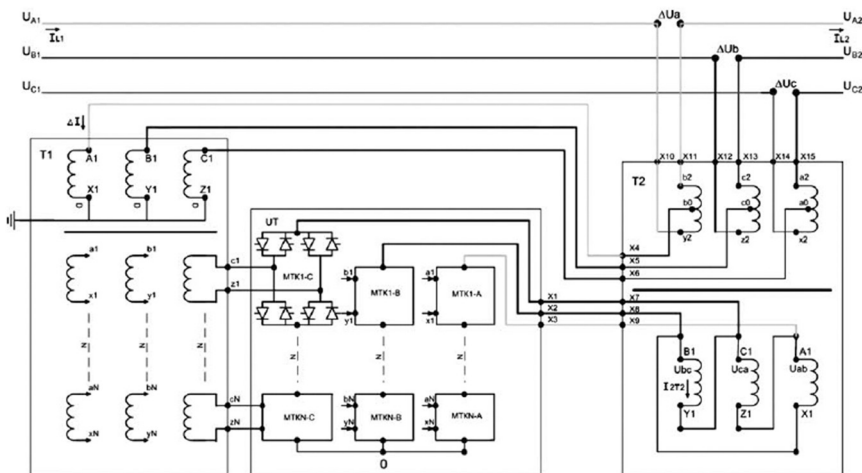

Рис. 3. Функціональна схема ФПТ з тиристорним комутатором

Керування фазовим зсувом вихідної напруги ФПТ здійснюється зміною стану тиристорних мостів. Можливі стани тиристорних мостів комутатора показано на рис. 4.

Кожне плече моста має два зустрічно включені тиристорні ключі, що забезпечує можливість двосторонньої провідності струму первинної обмотки послідовного трансформатора.

При одночасному включенні вертикальних плечей однієї сторони тиристорного мосту (рис. 4, а) комутована ним секція вторинної обмотки шунтового трансформатора виключається з контуру протікання струму моста і не бере участі в процесі формування вихідної напруги ФПТ. Діагональна комутація плечей дає змогу вмикати відповідну секцію вторинної обмотки шунтового трансформатора в контур первинної обмотки послідовного трансформатора узгоджено (рис. 4, б) та зустрічно (рис. 4, в).

Такий мостовий комутатор дає змогу за незмінної потужності і конструкції електромагнітних елементів ФПТ забезпечувати симетричне формування як додатних, так і від'ємних кутів фазового зсуву. Інші комбінації ввімкнення плечей мостів неприпустимі, оскільки призводять до короткого замикання секції вторинної обмотки шунтового трансформатора [3].

Сукупність розглянутих особливостей ФПТ з тиристорними комутаторами, включаючи високу швидкість, високу дискретність зміни фазового зсуву та підвищену надійність, дає змогу формувати практично будь-який закон зміни фазового зсуву напруги на виході ФПТ [4].

Отже, заміна електромеханічного перемикача відгалужень обмотки шунтового трансформатора на напівпровідниковий комутатор

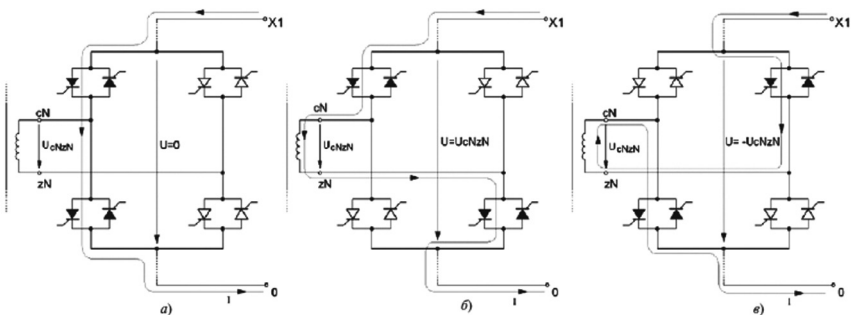

Рис. 4. Стани тиристорних мостів ФПТ:

- а) одночасне включення вертикальних плечей однієї сторони тиристорного мосту;
- б) узгоджена діагональна комутація плечей;
- в) зустрічна діагональна комутація плечей

призводить до якісної зміни характеристик ФПТ. Під час проектування таких пристроїв мають використовуватися елементи силової електроніки та цифрові системи керування. Вони, в кінцевому підсумку, і визначають високий результуючий техніко-економічний ефект.

Застосування засобів силової електроніки в пристроях регулювання напруги забезпечує плавність та безинерційність регулювання напруги та значно менші габарити та вагу, ніж звичайні перемикальні пристрої трансформаторів. Витрати на тиристорний блок та зміни в перемикальному пристрої є цілком виправданими, оскільки окупаються механічною довговічністю пристрою, відсутністю забруднення оливою та іншими деталями, а також розташуванням блоку позаду баку трансформатора, що полегшує перевірку пристрою та знижує витрати на обслуговування.

Отримати максимальний ефект від використання ФПТ з тиристорними комутаторами в електроенергетичній системі (ЕЕС) можливо, якщо використовувати інформацію від сучасних систем моніторингу процесів в ЕЕС, до яких належить, наприклад, комплекс «Регіна» [5, с. 46–49]. Такі системи дають змогу оперативно контролювати структуру та параметри режиму як магістральних мереж, так і розподільних, забезпечуючи можливість визначення в режимі квазіреального часу адекватних дій з керування, зокрема і дій щодо керування станом ФПТ.

Література

1. Шидловський А. К., Липківський К. О. Стратегії та апаратні засоби управління пристроями силової електроніки // Технічна електродинаміка. Спец. випуск. 2002. С. 3–9.
2. Шестеренко В. Є. Тиристорні перетворювачі на харчових виробництвах // Наук. праці УДУХТ. 2000. № 6. С. 105–107.
3. Рашитов П. А., Ремизевич Т. В. Анализ режимов коммутации тиристорного моста переменного тока в среде PSpice // Силовая электроника. 2010. № 3. URL: www.power-e.ru
4. Ремизевич Т., Рашитов П. Особенности управления полупроводниковым ФПУ со средней точкой // Силовая электроника. — 2011. № 1. С. 78–82.
5. Буткевич О. Ф., Тутик В. Л. Моніторинг та діагностування електроенергетичних об'єктів та систем України на базі комплексів «Регіна» // Гідроенергетика України. 2010. № 3. С. 46–49.

Секція 4. ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Ященко Катерина Станіславівна
*студентка кафедри промислової фармації
Київського національного університету технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ БІОДОСТУПНОСТІ БІОЛОГІЧНО-АКТИВНОЇ РЕЧОВИНИ ФЛАВОНОЇДНОЇ ПРИРОДИ

Розробка оптимальної лікарської форми (ЛФ) відібраної в експериментальних дослідженнях активного фармацевтичного інгредієнту (АФІ) становить основну ланку в алгоритмі комплексних досліджень по створенню терапевтичного препарату. Для того щоб отримати необхідний фармакологічний ефект, необхідно доставити лікарську речовину до ураженого органу [1]. Завданням ЛФ є забезпечення оптимальних умов для максимальної біодоступності АФІ. Однак через різні шляхи введення лікарської речовини (ЛР) вони принципово відрізняються по всмоктуванню і транспортуванню в організмі [2]. Але в будь-якому випадку всмоктуванню ЛР в кров передує її розчинення в біологічних рідинах, після чого проникнення через фізіологічні мембрани проходить на рівні молекул активної речовини [3].

Важливим питанням фармацевтичної технології є підвищення розчинності гідрофобних і важко розчинних ЛР у воді та органічних розчинниках, оскільки їх біологічна доступність в значній мірі залежить від розчинності і мембранної проникності [2]. Відомо також, що процес розчинення речовин пов'язаний з явищами фазового переходу на кордоні тверда речовина — розчин. Інтенсивність цього процесу залежить від площі поверхні розподілу фаз. Однак диспергування, навіть мікронізація речовин не завжди призводить до збільшення швидкості їх розчинення і абсорбції [4]. Збільшення міжмолекулярних сил зчеплення, наявність електричного заряду частинок веде до їх укрупнення — агрегації. Все це не дозволяє отримати водні розчини

погано розчинних речовин, а значить, і уникнути таких небажаних явищ, як абсцеси, денатурація білків, некрози, зневоднення тканин, емболії, і інших ускладнень, які спостерігаються при застосуванні масляних і спиртових розчинів у вигляді ін'єкцій [5].

Підвищення розчинності ЛР у воді та інших розчинниках передбачає значне підвищення їх ефективності, тому для підвищення біологічної доступності ЛР і подолання перерахованих вище труднощів необхідно підвищити розчинність активних фармацевтичних субстанцій. Домогтися цього можна за рахунок використання хімічних, фізичних, фізико-хімічних методів, а також ряду технологічних прийомів.

Геспередин як біофлавоноїдний глікозид, який добувається з цитрусових фруктів (найчастіше в апельсинах) виступає глікозидною формою флавоноїду гесперетину. Як активний фармацевтичний інгредієнт гарно взаємодіє з синтезованим інгібітором закису азоту (надаючи нейропротекторну дію) та синефрином (збільшуючи швидкість обміну речовин), чинить слабку дію на стан здоров'я при захворюваннях на цукровий діабет, виступає достатньо сильним кардіопротектором, володіє антигістамінними, андиоксидантними властивостями, покращує апетит, тобто наділений широким спектром фармакологічної дії. Однак встановлено, що геспередин є ліпофільною сполукою, яка погано розчиняється у воді і, відповідно, має низьку біодоступність, повільно абсорбується, оскільки метаболізм відбувається лише в товстому кишечнику.

Серед багатьох способів підвищення розчинності (мікронізація, нанонізація, додавання співрозчинників, комплексоутворення) в даній роботі застосовували метод утворення твердих дисперсних систем (ТДС). Утворення ТДС дозволяє значно збільшити швидкість розчинення флавоноїдів і забезпечує рівномірне вивільнення діючої речовини з системи, без зміни хімічної будови молекули АФІ. В якості полімерів — носіїв для виготовлення ТДС використовували ПЕГ, пропіленгліколь, поліетиленоксид, манітол. Отримані результати представлені у вигляді діаграми на Рис. 1 та Рис. 2.

В результаті експерименту вдалось підвищити розчинність геспередину в 12,7 разів. Отже, існує потреба у створенні лікарської форми геспередину з високою біодоступністю, вивченні властивостей, які дозволять все ширше використовувати представника цієї групи органічних речовин як для профілактики, так і лікування багатьох захворювань.

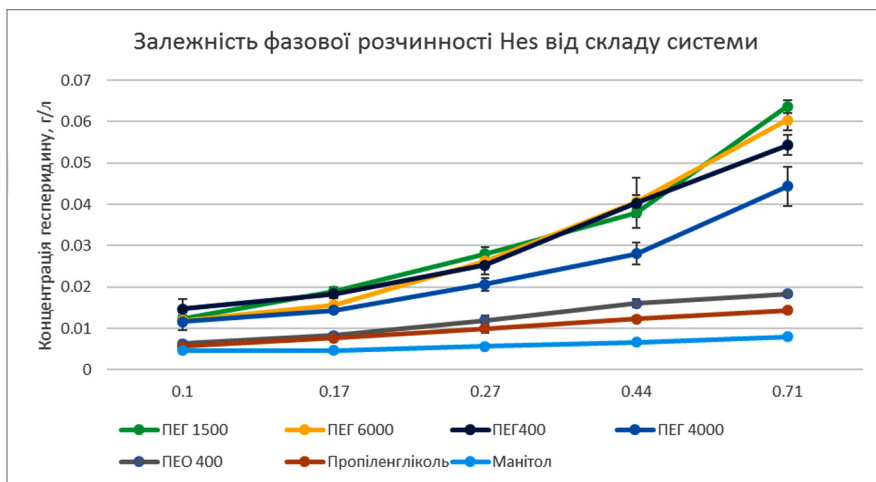

Рис. 1. Діаграма залежності фазової розчинності гесперидину від складу

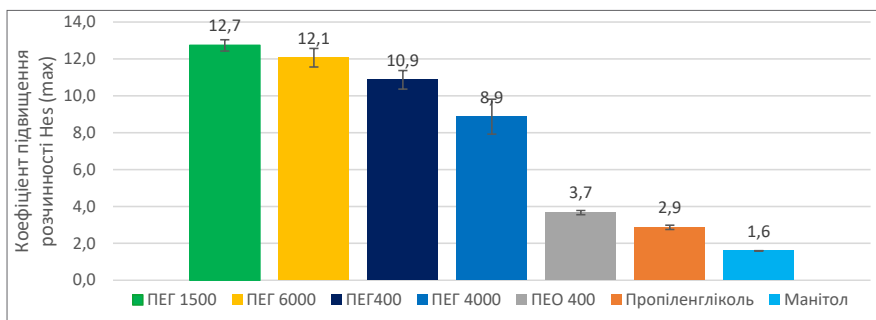

Рис. 2. Діаграма залежності підвищення розчинності гесперидину від складу

Література

1. Краснюк И. И. Технология лекарственных форм (Фармацевтическая технология) / И. И. Краснюк, С. А. Валевко, Г. В. Михайлова. — Москва: Издательский центр «Академия», 2006. 592 с.
2. Алексеев К. В., Тихонова Н. В., Блынская Е. В. и др. Технология повышения биологической и фармацевтической доступности лекарственных веществ // Вестник новых медицинских технологий. — 2012. Т. XIX, № 4. С. 43–7.

3. Connors K. Thermodynamics of Pharmaceutical Systems: An Introduction for Students of Pharmacy / K.A Connors. — Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc, 2002. 360 p.

4. Sekiguchi K. Studies on absorption of eutectic mixture. A comparison of the behavior of eutectic mixture of sulfathiazole in man / K. Sekiguchi, N. Obi. // Chem. Pharm. Bull. 1961. № 9. P. 866–872.

5. Arun K., Babu C.J., Lakshmaiah P. et al. Techniques to improve the absorption of poorly soluble drugs // International journal of research in pharmacy and chemistry. 2012. 2(2).P. 41–54.

Секция 5. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Gejua Merab Jacobobich
Doctor of Economics, Associated Professor
Sokhumi State University
Tbilisi, Georgia

INNOVATION TECHNOLOGY AND HUMAN RESOURCES FOR PERSONNEL MANAGEMENT

Along with development of society management specialists were gaining more understanding on the factors that influence effective performance of a company. Today, according to the several schools the several approaches were developed in the management science, such as: situational, systematic, process and eclectic approaches. The last one includes:

- Scientific management school (an American engineer Frederic Taylor, the founder of management and scientific management of labor);
- Classic or the same as administrative school (was regarding organization, as a subject of management, this school was trying to separate common economic characteristics of organization and determination main functions of business (production, finances, marketing) and universal principles of management);
- Human relation or same as behavior school (Chris Argir and Douglas McGregor identified resistance tendency toward studying);
- Quantitative school of management (“General Systems Theory” by Ludwig von Bertalanffy);
- School of social systems (Talcott Parsons, Robert Morton).

Theoretical findings of these directions made a big contribution in the modern management theory. Most important works in this field belong to D. Ulrich, M. Macson, M. Armstrong, O. Svergun, I. Passy and others.

In modern Georgian reality firms have to rationalize competitive and partnership relationships to ensure efficient functioning, competitiveness and microeconomic security, oriented mainly on renewable resources and

nanotechnologies, adequate response to market dynamics [6, p.29]. It is impossible to manage the staff in the use of technology without.

The staff management technologies can be considered as a new tool for enhancing effectiveness of organization activities, one of the methods of managing human resources, in particular innovative technology for staff management. This is a borderline between innovative management and personal management. The object of innovative management in the process of working with personnel is development and renovation processes, needs of enterprises or/and personnel made of different social-economic structures and personnel systems. Hereby the subject of innovative management is an innovative determinant of personnel and labor services [1, p.432].

The purpose of innovative management in personnel services is to create an effective management system. The efforts of HR manager shall be aimed to achieve this purpose and he/she has several obligations, which are related to selection-training-development of employees, conducting the activities related to personnel and provision of audit.

An innovative approach to management of organization personnel is one of the determinants of a successful business. Innovations in personnel management is generated as a traditional approach to modern management, which is shown in designing new personnel technologies, but today the biggest effect is achieved when working with personnel and employees by using HR management technology[2].

HRM (Human Resource Management) is a human resource management concept, which was developed in 80s of 20th century and was widely spread in 90s. The concept was developed along with improvement of personnel management methods and principles and complication of competitive environment in which the modern organizations exist and is based on the requirements that are created by the complicated social-economic and cultural processes. In general HR management is oriented to the contributions made by each employee to improve productiveness of a company, because of that enhancement of motivation and effectiveness by different forms of engagement is a main direction of the activity. Partial delegation of professional obligations to employees requires certain skills and more loyalty from managers than it was accepted during using early methods, but in general it has positive effect to effectiveness of organization activities.

HR management may play a key role in practice, which:

- Helps to develop complex strategies for an organization;
- Takes part in resolution of business issues and working with a linear manager;

- Increases possibility of effective work of one of the important properties of an organization [3].

Most of the organizations, which has HR department, regard provision of the services, which include transactional activities (recruiting, training, consulting, etc.) as its important function. We share the opinion of the majority of the experts, who think that major contribution to a company success is made by HR manager, who follows the requirements of an organization's strategy requirements; he/she searches and finds the ways for maximum enhancement of work effectiveness provided by each employee. He/she conducts full cycle of working with employees, studies labor market, attracts and hires employees, conducts staff related business, develops and implements staff policies and plans, trains and promotes employees [4, p.5–25].

To reach an innovative goal it is important to consider attitude of organization personnel to implementation of innovations. In this regard it is important to create an innovative environment in an organization, which influences effectiveness of innovative activities. Creation of a positive innovative environment means determination of the factors, which shall be considered by HR manager. In this regard it is necessary to determine internal factors of an organization structure. These factors include:

- Political and legal;
- Organizational-economic;
- Social-psychological and
- Technical factors.

Stereotypical behaviors by accustomed employees toward modernization, bad relations between management and coworkers, absence of self-realization conditions, deterioration of personal well being, insufficiency of material-technical materials and other similar factors may have a negative effect.

In order to implement any innovation in an organization it is necessary to recruit and develop staff. Today more and more company uses the proactive approach to HR management as well as for PESTEL analysis as an innovative approach, which is aimed to determine a strategy that is based on external factors that have influence on a company [5, p.399].

To assess effectiveness the organizations and companies in many countries use different systems of analysis, such as Management by Objectives, Key Performance Indicators, Balanced Scorecard, etc. Therefore a HR manager is a strategy planner; he/she shall have skills of strategy planning and system analysis, he/she shall develop measures, which is aimed to reach goals and key indicators of an organization.

During the last decade basic changes were seen in the role and importance of HR management. Human potential was moved from the expenditure list, which was optimized by its reduction. Human resource optimization is made by implementing new technologies and effective work process. The modern major companies manage the personnel by one structural unit or/and outside organization, which take responsibilities on search and attraction of employees, their social-work adaptation to positions, controlling relations between employees, assessment of individual work, team creation and permanent professional trainings.

Today's changes in economic conditions of Georgian companies created necessity for implementing innovative approach to personnel. Innovation systems for personnel management enable implementation of correct and effective strategy and establishment of communication inside an organization, which has a positive effect on incomes and profits of a company. HR technologies can significantly increase management effectiveness in separate divisions, as well as in an entire organization.

References

1. Armstrong M, Armstrong's essential human resource management practice: a guide to people management; Kogan Page, 2010. 432 p.
2. Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice;. URL: https://otgo.tehran.ir/Portals/0/pdf/Armstrong's%20Handbook%20of%20Human%20Resource%20Management%20Practice_1.pdf
3. Torrington D., Hall L., Taylor S., Human Resource Management. URL: <https://www.thehousekeepingdirector.com/uploads/6/8/2/6/6826042/18959996-human-resource-management-6th-edition.pdf>
4. Guest D. Human Resource Management: the workers' verdict // Human Resource Management Journal. 2017. No 9(2). P. 5–25.
5. Storey J. Human Resource Management: A Critical Text. London: Routledge Revivals, 2010. 399 p.
6. Tsimintia K. Microeconomic Security in Economic Security System. Tbilisi, 2018.

Kolomiets Victoriia
*PhD, Doctoral Student of the
Department of Finance and Economic Security
Dnipropetrovsk National University of Railway Transport
named after Academician V. Lazaryan
Dnipro, Ukraine*

INDICATORS AND DYNAMICS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT

Human capital has become the basic factor in the stable functioning of the national economy of each country. Therefore, the definition of indicators and dynamics of human capital development is of interest for the realization of the strategic tasks of the state.

The last four decades of research on human capital as a component of national wealth were at the center of the attention of world-class experts — G. Becker [1], J. Minzer [2], T. Schultz [3], I. Fisher [4]. Ukrainian scientists were profoundly studying the diverse aspects of human capital. A number of researchers conducted a thorough scientific work, its results do not exclude the need for a continuous analysis of the state and dynamics of human capital, indicators of human capital development, the definition of Ukraine in the background of other countries. These issues are discussed below.

A large number of research in the field of human capital determines a wide range of indicators of human capital development [5–9]. There is no consensus on the characteristics of human capital. In the legislative documents of Ukraine, the category of “human capital” is not normatively defined, and, accordingly, there is no system of indicators of its characteristics. Instead, there are a number of standardized indicators used in the analysis of categories that researchers of human capital often use in their writings. The index of human development is often used.

Agree with the opinion that objective data are included in the index of human development, which are calculated according to a unique methodology at the international level by country. With increasing number of parameters, the actual reflection of the current situation regarding the human development of the country decreases. But all the negative aspects of the expansion of the capacity of the index of human development

should not interfere with the improvement of the methodological basis of its calculation, both at the international level and within the framework of Ukraine, and the introduction of developed methodologies in country studies. The developed methodological provisions for the analysis of human capital, human development in Ukraine should be correlated with international methods for providing international comparisons.

We consider the content of the category “human development”, and accordingly the composition of the index of human development, significantly different from the categories “human capital” and the definition of its indicators. Therefore, it is impossible to uniquely identify indicators of the state of human development and human capital, although scientists and practitioners often confuse them.

The following research analyzes the practice of human capital in Ukraine and other countries: global competitiveness index, consumer food prices (total cost) expected life expectancy at birth, average median age of the population, index of environmental effectiveness.

These indicators somewhat extend the existing analysis of the practice of human capital on the one hand. On the other hand, indicators that usually characterize human capital are not considered, because they are presented in other studies [6; 8; 9; 10]. An analytical characteristic was conducted in the context of comparing the achievements of Ukraine and other countries in the world in order to understand Ukraine’s place on the world stage.

The ability and efficiency of the functioning of human capital is due to the internal situation in the country and its position on the external market. We believe that the environment of the functioning of human capital determines the vectors of its development. For its determination, the index of global competitiveness of countries in 2018 [according to data 11] is analyzed.

Ukraine’s position is 83 in the overall ranking of 140 countries, that is, the average. The neighbors of our country were Argentina (81st place), Dominican (82), Macedonia (84) and Sri Lanka (85).

The internal environment of the functioning of human capital is described by the level of consumer prices. It can be stated that the level of consumer prices (total cost) in Ukraine is the lowest and amounts to 18–26 euros [according to data 11]. In France there are 52–61 euros, Poland, Belarus — 25–27 euros. Unfortunately, the level of Ukraine is due to low incomes of the Ukrainian population [according to data 11].

The average monthly wage in Ukraine was calculated by Eurostat at EUR250, which is 1.6 times lower than Belarus, 5.6 times in Poland and 13.4 times in France [according to data 11].

The functioning of human capital is clearly reflected through its involvement in the labor market and the ability to realize itself. Therefore, the characteristics of unemployment among the economically active population in the countries [according to data 11] and the dynamics of unemployment among the economically active population (according to the ILO methodology) in Ukraine are given.

In Ukraine, the unemployment rate is 8.8 percent, which has a declining dynamics since 2000. It is the only one of a number of indicators used in the course of this study, which positively characterizes the functioning of human capital against the background of other countries.

The basis of the development, functioning of human capital is the physical condition and human health — the so-called “physical capital of man.” In this direction, it is advisable to consider the average life expectancy at birth and the median age of the population, by country [according to data 11]. The analysis clearly distinguishes between the expected life expectancy between Ukraine and other countries. Thus, the average life expectancy at birth in Ukraine is 10 years lower than in France and Spain and 5 years lower than in Poland and Hungary for both men and women.

In contrast to previously considered characteristics, the median age of the population by country has a small difference and fluctuate in small ranges — from 39.9 to 42.8 years.

In recent years, a significant role in preserving the health of the human capital of the country is given to environmental factors of influence. Therefore, in the context of the characteristics of health status, the country’s ranking of countries according to the index of environmental efficiency is considered.

The index of environmental efficiency is determined by the primary source in 10 main categories: air quality, water and sanitation, heavy metals pollution, biodiversity and habitat, forests, fisheries, climate change and energy, air pollution, water resources, agriculture [data 11]. Ukraine occupies the lowest 109th place in the ranking, which corresponds to the state of ecology in it.

The analysis of indicators of development and dynamics of human capital in Ukraine and other countries of the world has shown the low status and low position of human capital in Ukraine against the background of other countries.

References

1. Becker G.S. Human Capital. New York: Columbia University Press, 1964.
2. Mincer J. Human Capital and Economic Growth. NBER Working Paper, 1981. 803 p. URL: <http://www.nber.org/papers/w0803.pdf>. (Last accessed: 14.12.2018).
3. Schulz T. W. Investment in Human Capital. American Economic Review. 1961. March. 51. P. 1–17.
4. Fisher I. The application of mathematics to the social sciences. Bull. Amer. Math. Soc. 1930. Vol. 36(4). P. 225–243. DOI: <https://doi.org/10.1090/S0002-9904-1930-04919-8>.
5. Tkach A., Radeva M., Kolomiets V. Institutional transformations of economic systems. Transformation processes in the Ukrainian economy: institutional context: monograph. Melitopol: Kolor Print, 2018. URL: <https://doi.org/10.32901/978-966-2489-64-4/2018> (Last accessed: 19.12.2018) (in Russian).
6. Kolomiets V., Golovkova L. The institutional content of the human capital of the national economy. Baltic Journal of Economic Studies. 2017. Vol. 3(5). P. 289–293. DOI: <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-289-293>.
7. Radieva M. Institutional modernization of the Global economy. Baltic Journal of Economic Studies. 2018. Vol. 4. No. 5 (2018). P. 283–290. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-283-290>.
8. Siddiqui A. The Human Capital and Economic Growth Nexus: in East and South Asia. Applied Economics. 2016. Vol. 49 (28). P. 2697–2710. DOI: <https://doi.org/10.1080/00036846.2016.1245841>.
9. Ali M., Egbetokun A., Memon M. Human capital, social capabilities and economic growth. Economies. 2018. No. 6 (2). P. 1–18. DOI: <https://doi.org/10.3390/economies6010002>.
10. The Legatum Prosperity Index. URL: <http://www.prosperity.com> (Last accessed: 14.12.2018).
11. Public Union “Economic Discussion Club”. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/spozhyvchi-ciny-na-osnovni-vydy-produktiv-harchuvannya-v-ukrayini-ta-okremyh-krayinah-1> (Last accessed: 29.01.2019). (in Ukrainian).

Базалійська Наталія Петрівна
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна*

Мілова Ілона Олександрівна
*студентка
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Соціальна значущість колективного договору полягає в тому, що цей нормативно-правовий акт забезпечує регулювання трудових відносин у сфері застосування найманої праці і укладається з метою узгодження інтересів найманих працівників і власника або уповноваженого ним органу.

Враховуючи, що чинне законодавство про працю, Генеральна, галузеві угоди передбачають лише мінімальні обсяги і рівень соціальних гарантій, яких вкрай недостатньо для забезпечення належного рівня життя людини, а конкретні та значно вищі їх розміри визначаються лише в колективному договорі господарюючого суб'єкта, звертаємо увагу роботодавців на важливість включення до колективних договорів зобов'язань сторін щодо надання додаткових пільг та гарантій працівникам, які працюють або працювали до виходу на пенсію та мають статус ветеранів війни та праці.

Важливість колдоговору в регулюванні соціально-трудова відносин підтверджують такі фактори: колективний договір забезпечує стійкі відносини між найманими працівниками і власником (уповноваженим органом), чітко визначає зобов'язання і права сторін. Коло питань, які можуть регулюватися в рамках колдоговору, практично не обмежене; наймані працівники мають можливість задовольнити свої інтереси на більш високому рівні, якщо вони діють колективно.

Динаміка кількості укладених і зареєстрованих колективних договорів та рівня охоплення працівників роботою по підприємствах у 2011–2018 роках представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка кількості укладених та зареєстрованих колективних договорів за 2011–2018 рр. в Україні

Усього	На 1.01. 2011	На 1.04. 2012	На 1.04. 2013	На 1.04. 2014	На 1.04. 2015	На 1.04. 2016	На 1.04. 2017	На 1.04. 2018
Кількість укладених колективних договорів, одиниць	2134	2207	2309	2333	2332	2195	2187	2191
Чисельність працівників, зайнятих в підприємствах, установах, організаціях, осіб	165841	161979	159911	152735	140665	135724	131464	124688
Рівень охоплення працівників колективними договорами, відсотків	93,7	95,2	94,9	96,5	96,9	97,3	98,7	98,8
Рівень охоплення працівників колективними договорами в цілому по області, відсотків	82,9	82,6	81,9	83,5	80,3	85,4	82,6	84,6

Відповідно до Закону України «Про Колективні договори и угоди» у 2018 р., крім Генеральної угоди, укладено 75 галузевих, 27 регіональних угод, а на підприємствах та установах — близько 76 тисяч колективних договорів [1, с. 254–257]. За останні роки спостерігається тенденція до активізації колективних договірних процесів, збільшення кількості договорів та питомої ваги охоплених ними працівників (таблиця 2).

Упродовж січня 2018 року в результаті заходів, здійснених Національною службою посередництва і примирення (далі — НСПП) під час сприяння вирішенню колективних трудових спорів (конфліктів) (далі — КТС(К)) та запобігання їх виникненню, погашено заборгованість із виплати заробітної плати в сумі 236 млн. 938,1 тис. грн або 53,8% від загальної суми боргу (440 млн. 594,5 тис. грн).

За цей період Службою проведено 161 примирну процедуру, що були спрямовані на сприяння вирішенню КТС(К) та запобігання їх виникненню, зокрема 119 узгоджувальні зустрічі, 33 засідання трудових арбітражів та 9 засідань примирних комісій. Упродовж січня 2018 року НСПП сприяла вирішенню 94 КТС(К) (3 — на національному,

Таблиця 2

Стан укладення колективних договорів в Україні (на кінець року)

Рік	Кількість укладених колективних договорів	Чисельність працівників великих та середніх підприємств, охоплених колективними договорами		
	одиниць	% до попереднього року	тис. осіб	% до загальної чисельності працюючих
2013	39 585	100,4	8590,8	60,3
2014	47 919	121,1	8732,4	66,7
2015	58 505	122,1	10 613,3	68,9
2016	62 748	107,3	10 604,5	71,9
2017	72 089	114,9	10 361,4	75,6
2018	75 669	105,0	10 139,7	78,2

3 — на галузевому, 4 — на територіальному, 84 — на виробничому рівнях), участь в яких брали понад 1,4 млн. працівників 6696 суб'єктів господарювання. Упродовж січня 2018 року Службою зареєстровано 14 вимог у 13 спорах на виробничому рівні. За сприяння Національної службою посередництва і примирення упродовж січня п.р. вирішено та знято з реєстрації 5 спорів на виробничому рівні та 5 вимог [2, с. 227–228].

За сприяння НСПП знято з обліку 24 випадки (2 — на територіальному, 22 — на виробничому рівнях) та усунуто 30 чинників на 101 підприємстві. Завдяки превентивним заходам НСПП лише 14 випадків (7,4% від загальної кількості) стали предметом виникнення КТС(К).

За результатами проведеної роботи взято на облік стану СТВ 22 підприємства з метою здійснення заходів щодо запобігання виникненню КТС(К); зареєстровано 11 КТС(К); надано 37 консультацій та роз'яснень сторонам соціального діалогу з питань здійснення заходів щодо запобігання виникненню КТС(К) та сприяння їх своєчасному вирішенню.

Так, у січні 2018 року наймані працівники провели 4 акції соціального протесту, у яких ними було висунуто вимоги відповідно до положень статті 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [1, с. 432–434].

Проміжне місце (між Генеральною угодою та колективним договором на підприємстві) в системі колективно-договірних відносин посідає галузева угода. Потреба в ній зумовлюється особливостями,

характерними для різних галузей, умовами зайнятості та праці їх найманих працівників, а також специфікою господарської та іншої діяльності і різних галузях. Разом з тим змістовне наповнення галузевих угод та виконання норм і домовленостей часто залишається нереалізованим.

Колективно-договірна система трудових відносин на виробничому рівні має сприяти захисту інтересів як роботодавців, так і працівників, поліпшенню організації трудових відносин, а також забезпеченню їхньої стабільності [3, с. 62–64]. Можна виділити типи моделей переговорів між профспілками і підприємцями щодо умов оплати праці (таблиця 3).

Колективний договір — правовий акт, що регулює трудові, соціально-економічні і професійні відносини між роботодавцем і працівниками на підприємстві, в установі, організації. Зміст, методи та процедури укладання колективних договорів різні не тільки в різних країнах, але й у середині кожної з них, оскільки в них відображені конкретні вимоги працівників різних галузей і підприємств.

Узагальнюючи накопичений досвід, можна стверджувати, що колективно-договірне регулювання має на меті встановлення заробітної плати на рівні, що задовольняє потреби всіх сторін угоди. Шляхи досягнення такої мети визначаються принципами соціального партнерства: законність, добровільність, рівноправність сторін, пошук

Таблиця 3

Типи моделей переговорів між профспілками і підприємцями щодо умов оплати праці в Україні

Характеристика переговорів	Централізована	Децентралізована	Адміністративно-законодавча
Рівень переговорів	країна, регіон, галузь	підприємство	країна, регіон, галузь
Обов'язковість участі у переговорах	добровільно	добровільно	обов'язково, але існують деякі обмеження
Правила і процедури	встановлюється в процесі переговорів	впливає держава	диктує держава
Визнання сторін	добровільне рішення	обов'язково	автоматично
Ратифікація угоди	рідко	обов'язково	відсутня

компромісних рішень, прагнення уникнути конфлікту, взаємоповага сторін, обґрунтованість і реальність вимог і зобов'язань сторін, відповідальність сторін за невиконання прийнятих рішень. Очевидно, що НСПП є дієвим механізмом зниження соціальної напруги в суспільстві, її діяльність спрямована на забезпечення соціальної стабільності в державі.

Література

1. Болотіна Н. Б. Колективний договір // Трудове право України: підручник / Н. Б. Болотіної, Г. І. Чанишевої. — Київ, 2017. — 745 с.
2. Ястремська О. М. Здійснення соціально-трудових відносин на засадах соціального партнерства / О. М. Ястремська, А. А. Попова // Бізнес-інформ. — 2018. — № 6. — С. 225–229.
3. Колот А. М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія / А. М. Колот. — Київ: КНЕУ, 2010. — 251 с.

Беркова Оксана Петрівна
доцент кафедри країнознавства і туризму
Факультет міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна

Лук'янюк Вікторія Вікторівна
студентка кафедри країнознавства і туризму
Факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ БРЕНДИНГУ ТУРИСТИЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність теми. В умовах сьогодення українські туристичні підприємства швидко розвиваються і конкурують між собою. В свою чергу це дає поштовх керівникам туристичних підприємств освоювати, приймати та застосовувати сучасні технології та методи управління, одним з яких є брендинг. На сьогодні брендинг — не просто логотип, а ціла платформа на ринку туристичних послуг, за якою тебе асоціюють, впізнають, знаходять. Саме тому актуальним є розглянути переваги та недоліки застосування брендингу туристичними підприємствами.

Вивченість у науковій літературі. Велику увагу розвитку теорії й практики вітчизняного брендингу приділено в працях Ж. Р. Гончаренко, І. В. Мельник, Т. В. Поліщук, Е. А. Радченко, Є. В. Ромата, І. М. Сабурова, С. Ю. Хамініч та інших. Однак аналіз літературних джерел засвідчив відсутність єдиного підходу до формування, просування й розвитку стратегій брендингу на туристичному ринку України. Необхідність дослідження потребує подальшого розвитку, оскільки визначення правильної стратегії є запорукою успіху компанії на роки вперед [4].

Мета статті — розглянути переваги та недоліки застосування брендингу туристичними підприємствами в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Розквіт ідеї туристичного брендингу припав на другу половину двадцятого століття, і пов'язане це було з цілком природними причинами: появою на ринку великої кількості схожих туристичних продуктів. Розвиток технології дуже сильно вплинув на людське суспільство, тому сьогодні процедура брендингу турфірми спирається на розуміння потреб і очікувань своїх споживачів, базується на місії і стратегії туристичного підприємства, таким чином, стаючи досить широким поняттям. Ефективні шляхи просування туристичного підприємства і туристичного продукту допоможуть компанії виділитися на тлі конкурентів і бути завжди затребуваною серед клієнтів. Брендинг туристичного підприємства сьогодні — це широкий спектр напрямів діяльності з усього набору засобів маркетингу, що дозволяє створити імідж туристичного бренду, який передає весь набір інформації споживачу про якість, ціну і статус туристичного бренду [1]. Сьогодні поняття «бренду» можна охарактеризувати як «торгову марку і думку про цю марку оточуючих», при цьому це стосується як товарів загалом, так і туристичних послуг. Наприклад, відпочинок у Туреччині і Єгипті, пропонують багато туроператорів, але на туристичному ринку виграють ті туроператори, які закладають в основу певні стандарти якості, є на слуху, і яких впізнають по їхньому ж бренду. Саме бренд (JoinUp, Coral, TezTour, TPG) може і повинен забезпечити своїм клієнтам надійність, безпеку та вдале співвідношення ціни і якості.

Коли споживач купує брендову туристичну послугу, то він має певні переваги: знає, якого рівня якості послуг можна очікувати від цього турпродукту, буде свій власний імідж (наприклад, подорож забезпечує споживачу авторитет шляхом асоціації з ним, і навпаки, дешевий тур може свідчити про скупість споживача чи його бажання отримати якісні послуги за менші гроші). Також зі всього спектра завдань, що стоять перед туристичним брендом, одними з найважливіших є відмінність його від інших, досягнення конкурентних переваг і можливість установлювати підвищену ціну. Це все стає можливим, коли покупець переконується в перевазі певного туристичного продукту. Споживач готовий заплатити велику ціну за кращу (реальну або сприйману ним) якість.

Туристичний брендинг є своєрідним процесом додавання вартості до туристичного продукту, який досягається його рекламою, використанням торгової марки, а також заходів щодо стимуляції продажу, просування і позиціонування в думках споживачів. Він також ідентифікує туристичний продукт, особу або місце, посилені таким чином, що покупець або користувач відчувають особливі, унікальні додані вартості, які найкраще відповідають їхнім потребам. При цьому

передумовою успіху туристичного бренду є його здатність зберегти ці додані вартості перед конкуренцією.

Це визначення підкреслює збільшену вартість, яка постійно зростає, коли споживач купує туристичний бренд, що відбувся, а не товар або послугу загального типу. Вартості, які додаються, можуть бути пов'язані з підтвердженням якості туристичного бренду або бути зі сфери статусу (коли імідж туристичного бренду переходить на споживача) або зі сфери зручностей (полегшення поведінки, пов'язаної з пошуком туристичного продукту).

Дослідження і практичний досвід показують, що зараз успішна туристична фірма повинна мати стратегію туристичного бренду, спрямовану на формування відданості споживача. Наприклад, туроператор «Каліпсо Україна» має достатню популярність у місті Київ і в Україні зокрема. Рік тому туроператор підняв ціни на власні туристичні продукти по екзотичним напрямкам (таким як Намібія, Ефіопія, Уганда і т.п.) на 5%, відповідно вартість путівок збільшилася теж, але попит майже не змінився. Чому людина купує турпутівки у туроператора «Каліпсо Україна», трохи переплачуючи за них, хоча є інші (хоча і менш цікаві і екзотичні) пропозиції? Причина — відданість споживача та унікальність туристичної послуги на ринку, її новаторство. «Цінність» туристичного бренду визначається готовністю споживача набувати туристичного продукту за вищою ціною навіть за наявності на ринку аналогічних туристичних продуктів інших торгових марок.

Створити туристичний бренд можна в будь-якій сфері, причому туристичним брендом стає не тільки туристичний продукт, який пропонує туристична фірма, але й сама місцевість, країна або курорт як такий. Позиціонування, фокусування, сегментація і обіцянка — це основа стратегії туристичного бренду, який в майбутньому допоможе вивести продукт брендингу на провідні позиції [3].

Щодо недоліків, то найпоширенішою помилкою творців бренду є нечітке розмежування понять брендингу та реклами. Окрім того, вважати своїм основним завданням проведення широкомасштабної рекламної кампанії з самого початку є неправильною стратегією. Досягнути пізнаваності бренду, безумовно, дуже важливо, однак набагато важливіше викликати у споживачів позитивні емоції, зважаючи на те, що реклама як така може бути й негативною, а от бренд може бути тільки брендом, ні «поганим», ні «хорошим». Саме торгова марка може розповісти споживачу все про товар чи послугу, не вдаючись до реклами. Достатньо парадоксально звучить, однак провідні західні спеціалісти та науковці з галузі туризму стверджують, що справжній бренд не потребує реклами, однак процес його створення є тривалим та складним.

Іншою основною помилкою розробників бренду є ставка тільки на назву фірми. У цьому випадку брендинг зводиться до придумування привабливої вивіски, логотипу та, можливо, рекламного слогана. На практиці брендинг — це багатofакторний комплекс, який включає і маркетинг, і PR, і рекламу. Завданням маркетингу є зведення до мінімуму зусиль зі збуту продукції/послуги, PR готує та підтримує імідж-платформу бренду, тобто репутацію та ставлення до нього споживача, реклама за своєю суттю є лише нагадуванням про існування того чи іншого бренду, причому у будь-яких формах.

Створити сильний бренд на сьогодні є складною справою, адже кількість брендів стрімко зростає, з'являється дедалі більше засобів для їхньої розкрутки; важко знайти шлях і до споживача, оскільки якість послуг і рівень сервісу в туризмі характеризується певним усередненим рівнем, перевершити який, звичайно, можна, проте у такому випадку тур стане дорожчим, ніж у конкурентів. Тому необхідно проводити послідовну, копітку роботу не тільки зі створення, а й з підтримки уже існуючого бренду [2].

Висновки. Отже, брендинг на сьогодні потужний маркетинговий інструмент, за допомогою якого туристичні підприємства позиціонують себе на ринку та просувають свої послуги. До основних переваг брендингу належить змога отримувати більший прибуток, захист виробника при роботі з партнерами, ідентифікація туристичної компанії і полегшення вибору туристичного продукту і виходу на ринок. До недоліків віднесемо складність при створенні якісного брендингу, нечітке розмежування понять брендингу та реклами, невірна ставка тільки на назву фірми, замість цілого комплексного брендингу.

Література

1. Армстронг Г., Котлер Ф. Основы маркетинга / Пер. с англ. 9-е изд. М.: Вильямс, 2003. 1200 с.
2. Норіцина Н. І. Концептуальні основи формування бренду на українському ринку // Актуальні проблеми економіки. 2001. № 3. 4. С. 40–46.
3. Темпорал П. Эффективный брэнд-менеджмент. СПб.: Нева, 2003. 320 с.
4. Мельник І. В. Бренд, брендинг, торгова марка як ключові терміни реклами // Наукові записки Інституту журналістики. 2010. Т. 39. С. 175–179.

Білецька Анастасія Романівна
магістр кафедри фінансів та кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

Науковий керівник:
Третякова Олена Василівна
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Інвестиційна складова економічної безпеки займає визначальне місце в економічній безпеці країни, а забезпечення економічної безпеки і реалізація національних інтересів мають бути прерогативою інвестиційної політики держави. Реалізація інвестиційних можливостей, нарощення обсягів інвестування та раціональне використання інвестованих коштів — одні з найважливіших завдань в Україні, що і обумовлює актуальність дослідження. Зростання інвестицій безпосередньо збільшує обсяги національного виробництва, знижує рівень безробіття, забезпечує модернізацію застарілого обладнання і технологій, спричиняє структурні перетворення. Це, у свою чергу, визначає темпи економічного зростання і розвиток національної економіки за інноваційною моделлю.

Питанням економічної безпеки як визначальної складової національної безпеки держави присвячена велика кількість наукових досліджень. Зокрема, досить великий спектр питань соціально-економічного змісту, структури, функцій і методів економічної безпеки знайшли своє висвітлення в працях російських та українських авторів Л. Абалкіна, М. Алікаєвої, О. Барановського, О. Беляєва, О. Білоруса, І. Бінька, Є. Бухвальда, З. Варналія, А. Гальчинського, В. Геєця, С. Глаз'єва, О. Гончаренко, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, Т. Ковальчука, В. Мунтіяна, Є. Олейнікова, Г. Пастернака-Таранушенка, С. Пирожкова, Л. Паштової, В. Сенчагова, А. Сухорукова, В. Шлемка, А. Шовгенова та інших.

Економічна безпека є провідною складовою національної безпеки, яка відображає причинно-наслідковий зв'язок між економічною могутністю країни, її воєнно-економічним потенціалом та національною безпекою.

Однією з найважливіших складових економічної безпеки є інвестиційна безпека. Сьогодні на економічну та інвестиційну безпеку будь-якої країни впливають внутрішні та зовнішні загрози, тому завданням держави є створення механізму протидії [4].

Інвестиційна безпека держави забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає можливість: відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність економіки; гарантувати стійке зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку і міжнародного співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища у регіонах країни; зберігати і відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри.

Зокрема, В. І. Кириленко визначає інвестиційну складову економічної безпеки як сукупність нормативно-правових, соціальних і екологічних умов, що визначають тип і динаміку відтворювального процесу, котрі забезпечують надійність відшкодування та ефективність вкладеного капіталу. Під інвестиційною безпекою держави автор розуміє спроможність підтримувати виробничі нагромадження і вкладення капіталу на рівні, що забезпечує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію і технологічне переозброєння економіки [2].

На думку М. І. Крупки, інвестиційна безпека передбачає забезпечення такого рівня інвестицій, які (за обсягом та структурою) відповідають поточним потребам економіки [3].

Головним критерієм достатності інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки. Виходячи з того, що критерієм економічної безпеки є підтримання в адекватному стані умов життєдіяльності (економічне зростання, добробут населення), то матеріальною основою цього виступає певний рівень інвестування та інвестиційної безпеки [4].

Одним із найважливіших компонентів аналізу інвестиційної безпеки є аналіз загроз. При цьому потрібно досліджувати як внутрішні загрози (стан фінансових ринків, банківської системи, технологічний рівень виробництва основних галузей економіки, ступінь зносу основних виробничих фондів, неготовність будівельного комплексу забезпечити необхідний рівень обсягів будівництва тощо), так і зовнішні загрози, спричинені умовами зовнішніх ринків і проявами відцентрових тенденцій.

Державне регулювання інвестиційної складової економічної безпеки розуміється як сукупність форм і способів, що забезпечують: об'єднання державних і приватних інтересів; формування в економіці раціональних пропорцій між споживанням, нагромадженням і інвестуванням; сполучення прогнозування, індикативного регулювання і заходів державного впливу на інвестиційний ринок. Свої економічні функції держава виконує шляхом формування і витрачання державного бюджету, що є могутнім важелем державного регулювання економіки, проявом інвестиційної політики. Отже, подолання економічної кризи можливе шляхом визначення реальних джерел і обсягів державних інвестицій.

Розглянемо взаємозв'язок таких понять, як інвестиційна складова економічної безпеки та інвестиційна політика. Інвестиційна складова економічної безпеки виступає об'єктом впливу інвестиційної політики. Інвестиційна політика являє собою сукупність заходів організаційного й економічного впливу органів державного управління на всіх рівнях, спрямованого на створення сприятливих умов для залучення інвестицій і збільшення їхньої ефективності. Таким чином, інвестиційна складова економічної безпеки визначає стартові умови для розробки інвестиційної політики, з одного боку, і є її результатом — з іншого [1].

Інвестиційна складова економічної безпеки під впливом інвестиційної політики створює більш сприятливі умови для вкладення капіталу. Ефективність інвестиційної політики визначається як ступінь зміни показників інвестиційної складової економічної безпеки в кращу сторону. Поліпшення інвестиційної складової економічної безпеки, у свою чергу, позитивно впливає на подальше удосконалення інвестиційної політики [5].

Висновки. Отже, для досягнення інвестиційної безпеки як підсистеми економічної безпеки необхідно реалізувати такі першочергові задачі:

- вибір перспективних напрямів інвестування;
- створення ринкових і економічних умов для інвестування відтворення основних фондів і модернізації та інноваційного нагромадження основного капіталу;
- формування стійкої інституціональної структури, що забезпечує стабільні умови виконання організаційно-управлінських функцій;
- наукове обґрунтування надійної методологічної системи комплексної оцінки та аналізу ефективності інвестиційної діяльності з урахуванням вимог економічної безпеки;

- трансформування структури економіки для переходу на випуск наукомісткої продукції з урахуванням підвищення попиту на товари і послуги на ринках;
- створення надійних фінансових передумов і умов для забезпечення стійкого інвестування інноваційних пріоритетів, у тому числі шляхом залучення нових джерел фінансування інвестиційного процесу;
- вибір надійних методів і законодавчо-правових способів захисту прав приватних та іноземних інвесторів;
- формування системи страхування інвестиційної діяльності, у тому числі акцій та інших цінних паперів (шляхом хеджування інвестиційних ризиків і реалізації інших методів);
- раціоналізація податкових відрахувань, передбачених чинним законодавством, включаючи оптимізацію оподаткування при переході до інноваційної економіки.

Література

1. Інвестиційна політика [Електронний ресурс]. URL: <http://dniprorada.gov.ua/investicijna-politika>
2. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: Монографія. К. КНЕУ, 2005. 232 с.
3. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.
4. Кулицький С. Проблеми розвитку української економіки у контексті загрози дестабілізації міжнародних фінансових ринків [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 21. С. 36–58. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr21.pdf>
5. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України: Монографія. К.: НІПМБ, 2015. 140 с.

Грогуль Катерина Сергіївна
магістр кафедри фінансів та кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

Науковий керівник:
Третякова Олена Василівна
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах розвитку економіки України особливої актуальності набуває питання бюджетної децентралізації, оскільки вона є однією з базових умов незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади. Необхідність децентралізації зумовлена станом сучасного українського суспільства, потребою в посиленні громадського впливу на підготовку і прийняття публічно-владних рішень, попитом на підвищення якості управління на всіх рівнях з урахуванням громадсько-політичних викликів, необхідності мобілізації соціально-економічного потенціалу регіонів для подолання економічної кризи, залучення необхідних інвестиційних ресурсів. Одним з основних чинників підвищення ролі місцевого самоврядування є децентралізація державної влади, що зводиться до реформування бюджетної системи в напрямку формування її ланок як автономних і фінансово спроможних виконувати прийняті бюджетні повноваження.

Питання бюджетної децентралізації висвітлюються в працях відомих вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: В. Л. Андрущенко, Н. О. Бикадорова, Д. П. Боголепов, Ю. А. Глущенко, О. П. Кириленко, В. Оутс, Д. В. Полозенко, О. О. Сунцова, Л. Л. Тарангул, Ч. Тібо та ін. Проте напрацювань недостатньо для повного втілення ідеї бюджетної децентралізації у життя, а тому дане питання потребує подальших досліджень.

Згідно із загальним визначенням, децентралізація — це процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру з метою оптимізації та підвищення ефективності управління суспільно важливими справами, найповнішої реалізації регіональних і місцевих інтересів [4, с. 7].

У теоретичних і практичних дослідженнях поняття «децентралізація» є багатоаспектним та розглядається різнопланово. На семантичному рівні децентралізація (від латинського *de* — «протиставлення», *centralis* — «центральный») трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації [5, с. 249]. Тобто, це система розподілу функцій і повноважень між державним і місцевими рівнями управління із розширенням прав останніх. Витоки децентралізації сягають XVIII століття, коли уперше це поняття було закріплене французьким законодавством [1]. Децентралізаційна теорія в системі державного управління виникла під назвою *decentralization*, яка передбачає поділ усіх адміністративних прав, які відносяться або до компетенції держави, або до компетенції локальних територіальних громад [4, с. 61].

Пізніше вчені стали розглядати децентралізацію як розширення компетенцій місцевих адміністративних органів, що діють у межах своєї компетенції самостійно та незалежно від центральної влади [2]

Децентралізація у розумінні розширення владних повноважень на місцевому рівні призводить до вищої ефективності публічного управління на нижчому рівні, а також підвищенню ефективності й якості надання суспільних послуг. Але перенесення значних владних повноважень і функцій з державного на місцеві рівні без відповідного фінансового забезпечення може призвести до негативних фінансових результатів. Тому важливим є пошук оптимального варіанту між обсягом наданих повноважень та їх підтримкою відповідними фінансовими ресурсами [1].

Бюджетна децентралізація являє собою процес передання повноважень від центральних до місцевих органів влади. На думку Н. Калінюк, «питання бюджетної децентралізації найскладніше у сфері управління фінансами. Незважаючи на те що для вирішення тих чи інших питань існує нагальна потреба передати повноваження на нижчий рівень влади, органи нижчого рівня, як правило, не мають достатніх коштів для реалізації своїх нових бюджетних повноважень» [5].

Бюджетна децентралізація зумовлена прагненням центральних органів влади поліпшити систему управління державою. Центральний уряд намагається обмежити свою діяльність стратегічними функціями

управління, а також загальнодержавними функціями, які важко диференціювати до потреб конкретного громадянина, який мешкає на конкретній території. Відповідно, центральний уряд намагається «звільнити» себе від функцій, суть яких полягає в наданні послуг населенню і які вимагають урахування особливостей потреб у цих послугах громадян залежно від їхніх місця проживання, етнічної належності, традицій.

У процесі бюджетної децентралізації мають бути створені умови для:

- збільшення власних доходів місцевих бюджетів та розвитку економіки відповідних регіонів;
- надання суспільних благ та послуг відповідно до потреб місцевого населення;
- підвищення відповідальності органів місцевого самоврядування за виконання покладених на них функцій, а відповідно — за ефективність видатків місцевих бюджетів.

Отже, децентралізація надає органам місцевого самоврядування певні можливості для пошуку ресурсів, необхідних для виконання покладених на них завдань, а також являє собою процес скорочення втручання уряду в процеси місцевого розвитку та відповідне розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Здобуття органами місцевого самоврядування більш широких повноважень має вплинути на розширення власної фінансової бази за рахунок внутрішніх джерел та вироблення відповідних механізмів акумуляції додаткових фінансових ресурсів до місцевих бюджетів.

Таким чином, бюджетна децентралізація є одним із факторів раціонального розподілу та використання бюджетних коштів, а також високої ефективності надання суспільних благ та послуг. Тому для забезпечення ефективного процесу бюджетного реформування в Україні є подальша бюджетна децентралізація, яка істотно впливає на розвиток місцевого самоврядування. Реалізація заходів щодо бюджетного реформування в контексті децентралізації сприятиме забезпеченню стійкої дохідної бази місцевих бюджетів, а також підвищенню ступеня їх фінансової спроможності, прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, результативного вирішення питань соціального та економічного розвитку регіонів.

Література

1. Багмет М. О. Цінність місцевого самоврядування як демократичної форми децентралізації державно-владних повноважень / М. О. Багмет, Т. М. Личко // Наукові праці ЧДУ. Серія «Держ. упр.». 2009. № 112. С. 33–37.
2. Бикадорова Н. О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування / Н. О. Бикадорова // Економічний вісник Донбасу. 2010. № 2 (20). С. 145–151.
3. Борденюк В. І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: [монографія] / В. І. Борденюк. К.: Парлам вид-во, 2007. 576 с.
4. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: [навч. посіб. для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування]. К.: ПРООН/ МПВСР. 2007. 269 с.
5. Долженко І. І. Розвиток бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні / І. І. Долженко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2014/797-1409307253.pdf>.
6. Нікітенко Л. О. Процес децентралізації та зміцнення місцевого самоврядування в Україні / Л. О. Нікітенко, В. І. Кондратенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»; гол. ред. Ю. М. Бисага. — Ужгород: Гельветика, 2015. Т. 1. Вип. № 32. С. 132–136.

Терещенко Тетяна Євгенівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних, місцевих та корпоративних фінансів
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАХОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

На сьогоднішній день, зважаючи на кризовий стан економіки України, у межах дослідження ключових аспектів стратегічного управління страховою діяльністю особливої уваги заслуговує питання щодо інформаційного забезпечення менеджменту страхової діяльності. Нині інформаційне забезпечення відіграє важливу роль в успішному функціонуванні будь-якого страховика, адже саме розвиток інформаційного забезпечення є одночасно необхідною передумовою та умовою для вдосконалення системи управління страховою діяльністю. У сучасних умовах розвитку економіки ефективні управлінські рішення страховика мають базуватися на сукупності кількісних і якісних оцінок умов і чинників, які діють як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі страховика, оскільки у разі відсутності необхідної інформації неможливо швидко виявити й оцінити всі чинники, що визначають реальний стан середовища, в якому працює страхова компанія.

Окремі аспекти теоретико-методологічного обґрунтування інформаційного забезпечення менеджменту страхової діяльності розглядаються у працях західних фахівців. Вагомий внесок у дослідження зробили також вчені України і ближнього зарубіжжя, такі як В. Д. Базилевич, С. С. Осадець, О. О. Гаманкова, В. М. Фурман, Т. А. Говорушко, Н. М. Нікуліна, А. А. Супрун, Л. В. Шірінян та ін.

У результаті аналізу наукових публікацій було виявлено, що у науковій літературі досліджуються переважно особливості страхової діяльності та управління нею без уточнення конкретних засобів практичної реалізації такого управління на основі найсучаснішого інформаційного забезпечення. З цього випливає, що з'ясування теоретичних підходів до сутності інформаційного забезпечення

менеджменту діяльності страховика є важливим для усвідомлення значущості вирішення проблеми становлення сучасної ефективної системи управління страховою діяльністю.

Для успішного функціонування на страховому ринку страховим компаніям необхідно застосовувати різноманітні інструменти управління, зокрема системний менеджмент, який складається з фінансового, стратегічного, операційного, маркетингового та соціального. Усі нововведення менеджменту пов'язані з пошуком, систематизацією, обробкою та використанням значних обсягів інформації. Стрімкий розвиток інформаційних технологій потребує подальшого розвитку системи інформаційне забезпечення страхового менеджменту [1, с. 1–3].

Менеджмент страхової діяльності, в першу чергу, орієнтується на забезпечення ефективного функціонування страхових організацій в ринкових умовах. Його головною метою є створення ефективної системи управління страховою компанією та, за необхідності, її коригування так, щоб вона відповідала мінливим завданням й обставинам функціонування сучасного страхового ринку. Отже, головною особливістю менеджменту в страхуванні є управління в умовах ризику. Оскільки обов'язок менеджера в таких умовах — не уникнення ризику, а зниження його можливих негативних наслідків до мінімуму, тому важливу роль у системі страхового менеджменту відіграє саме інформація.

Можна погодитися з думкою багатьох економістів [2–4], які вважають, що інформація є основою управління будь-яким об'єктом. Страхова компанія для свого управління вимагає створення широкої інформаційної бази. Достовірна, повна та своєчасна інформація, з одного боку, необхідна для вирішення складних завдань страхового управління в умовах сучасності та надання високоякісних страхових послуг. З іншого боку, саме наявність такої інформації й є метою формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення менеджменту страхової діяльності. Отже, можемо стверджувати, що результативність системи менеджменту діяльності страхової компанії суттєво залежить від організації збору, обробки, розподілу інформації для забезпечення процесу прийняття страховиком ефективних рішень.

Більшість фахівців з управління вважають, що під інформацією слід розуміти сукупність відомостей про зміни, які здійснюються в системі та навколишньому середовищі, що зменшують ступінь невизначеності наших знань про конкретний об'єкт [2, с. 96]. Таке розуміння є доцільним, проте слід враховувати й те, що інформація пов'язує між собою різні види діяльності людей та є найважливішим засобом життєдіяльності. Особливістю інформаційних ресурсів страхової

компанії є безперервне зростання, за рахунок цього накопичується досвід, а тому приймаються більш ефективні управлінські рішення.

У сфері страхування інформацію можна поділити на складові: факти, оцінки, прогнози, узагальнені зв'язки, конфіденційна інформація. Коротко розглянемо особливості кожної складової.

- 1) Факт — це одинична суспільно значима подія або деяка сукупність однорідних подій, що є типовою для управлінської діяльності і характерною для певних управлінських процесів; причина, рушійна сила управлінського процесу, що потребує формулювання управлінського завдання або є наслідком управлінської діяльності [5]. Фактична інформація, що використовується в процесі управління страховою діяльністю формується із різних джерел. Вона має великі масштаби та підлягає накопиченню в базі даних і подальшій обробці. Слід зазначити, що в основній масі фактична інформація циклічно поновлюється.
- 2) Оцінка базується виходячи з висновків, отриманих у результаті обробки інформації в минулому та сьогодні. Інформація, що містить оцінку процесу, явища, стану, є основою для прийняття рішень страховиком, а тому її необхідно зберігати в базах даних для подальшого аналізу її достовірності й набуття знань на майбутнє, особливо за умови використання баз знань та експертних систем.
- 3) Прогноз у свою чергу, проявляється в науковій моделі майбутніх подій та явищ. Тобто це інформація, отримана шляхом розрахунків основних показників діяльності компанії на майбутній період. Для прогнозування використовують багато методів і моделей розрахунків, наприклад: знання експертів і спеціалістів у сфері страхування, метод екстраполяції, кореляційний аналіз та інші. Що стосується достовірності прогнозу, то її можна оцінити шляхом використання іншого методу прогнозу та порівняння отриманих результатів, оцінки якості моделі. Також, можна порівняти прогнозну й фактичну інформацію та зробити певні висновки.
- 4) Узагальнені зв'язки характеризують ступінь залежності досліджуваного показника від інших показників і надають можливість побачити не лише очевидні дані, а й системний зв'язок між показниками. Сам тому вони часто використовуються в ситуаційному аналізі та розробленні планів страхової компанії.
- 5) Конфіденційна інформація — це інформація про фізичну особу (персональні дані) або юридичну особу, доступ та поширення якої можливі лише за згодою її власників (тобто тих, кого ця

інформація безпосередньо стосується) та на тих умовах, які вони вкажуть [5]. Конфіденційна інформація не підлягає розголошенню та має різний рівень надійності.

Отже, можна зазначити, що інформаційне забезпечення страхового менеджменту — це процес безперервного цілеспрямованого підбору всіх поданих типів інформації, який має відобразити стан страховика в певний момент часу з певним рівнем деталізації.

Існують певні вимоги до інформації, серед яких: достовірність; надійність; коректність; своєчасність (актуальна при використанні); достатність (її вистачає для розуміння та прийняття управлінських рішень); комплексність (систематизація даних).

Особливістю інформаційного ресурсу є те, що існує постійна потреба у достовірній інформації, але її одержання не є основною метою діяльності страхової компанії. Інформація необхідна для забезпечення прийняття рішень, тому що її відсутність породжує невизначеність.

Прикладом ефективного використання інформаційного забезпечення (єдиної централізованої бази даних) [6] є Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ), діяльність якого спрямована на забезпечення компенсації шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих внаслідок експлуатації наземних транспортних засобів на всій території України. У разі вчинення водієм транспортного засобу ДТП відшкодування отримує інший учасник ДТП, його зобов'язання перед потерпілими по відшкодуванню шкоди приймає на себе страхова компанія. Так, з метою організації обміну інформацією про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності та контролю за його здійсненням МТСБУ створено єдину централізовану базу даних, яка містить відомості про чинні та припинені договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, страхові випадки, що мали місце, транспортні засоби та їх власників. Оператором єдиної централізованої бази даних є МТСБУ. Користування інформаційними ресурсами єдиної централізованої бази даних є вільним і загальнодоступним, за винятком інформації обмеженого доступу.

Отже, в першу чергу інформація повинна бути достовірною та надійною. Якщо управлінські рішення страховика будуть прийняті на підставі неперевіреної або недостовірної інформації, вони будуть помилковими та стануть причиною значних грошових втрат. Неактуальна інформація несуттєва для прийняття поточних управлінських рішень, хоча й може розглядатися у майбутньому. Для раціонального управління страховою діяльністю потрібна інформація, яка буде конкретно за змістом, ураховуватиме всі фактори, які характеризують досліджувану ситуацію, і достатньо ґрунтовною для прийняття управлінських рішень.

Страховик потребує інформації для своєчасного реагування на різноманітні непередбачені ринкові коливання та явища, які виникають у зовнішньому середовищі та мають визначальний вплив на систему менеджменту страхової діяльності, базовим має стати положення стосовно того, що неповнота інформації не лише стримує прийняття рішень, а й може стати причиною помилок.

Варто зазначити, що інформація передусім має бути цінністю, оскільки в іншому разі вона лише відволікатиме увагу та заважатиме розумінню суті процесів, подій та операцій у страхуванні.

Ще однією з необхідних вимог до інформації, яка використовується в системі страхового менеджменту, є комплексність, що відображає цілісність знання про страхову діяльність.

Крім того, інформація має бути порівнянною, що досягається за рахунок використання страховиком єдиної методологічної бази спостережень і реєстрації показників.

Додатковими вимогами до інформації можуть бути:

- аналітичний та прогнозний характер;
- релевантність (відповідність між сутністю інформаційного запиту й отриманого повідомлення).

Дуже багато проблем сучасного страхового ринку в Україні пов'язано з інформаційною відкритістю вітчизняних страхових компаній. За висновками рейтингового агентства «Standard&Poor's», вітчизняні страховики не розуміють, що таке розкриття фінансової інформації і не вміють застосовувати його з метою поліпшення збуту страхових послуг [7]. Причиною такої ситуації частково є відсутність законодавчо закріплених стандартів розкриття інформації, а частково і небажання власників страхових компаній розголошувати всі свої «таємниці».

Система розкриття інформації має регулюватися як зі сторони державного регулятора так і зі сторони саморегулювальних організацій, що діють на страховому ринку, для того, щоб страхувальники мали змогу отримувати реальну інформацію про страхові компанії [8, с. 126–127].

Таким чином, необхідне удосконалення державної політики щодо розкриття інформації страховиками, що має підвищити прозорість щодо характеру та локалізації ризиків та сприяти поліпшенню управління системною ліквідністю страховиків. Це зменшить вплив ринкових збуджень, сприятиме спокійному й ефективному функціонуванню страхового ринку, оскільки учасники ринку, які регулярно отримують інформацію, менше піддаються паніці при появі негативної інформації.

Дуже важливою інформаційна відкритість страхових компаній стає з погляду захисту прав споживачів страхових послуг, їх поінформованості про можливі ризики. Значною проблемою є недосконалість

законодавства в частині обсягу та порядку обов'язкового розкриття інформації страховими компаніями, встановлення вимог до належного інформування клієнтів перед укладенням договорів та до достовірності інформації, що міститься у рекламі компаній.

Враховуючи те, що інформаційне забезпечення системи страхового менеджменту суттєво впливає на загальноекономічний ефект діяльності конкретного страховика, пропонується типовий алгоритм інформаційного забезпечення, який складається з таких етапів:

- 1) визначення потреб страхової компанії в інформації;
- 2) визначення першоджерел загальної інформації щодо стану зовнішнього середовища страховика;
- 3) збір даних;
- 4) подання зібраних даних для аналітичної обробки;
- 5) оцінка достовірності, комплектності і своєчасності надання інформації;
- 6) попередня обробка отриманої інформації та внесення результатів у бази стратегічних даних страхової компанії;
- 7) аналіз стратегічних баз даних і виявлення реальних загроз із боку зовнішнього середовища страховика;
- 8) збирання цільової інформації для поглибленого аналізу страховиком конкретних загроз (як внутрішніх, так і зовнішніх);
- 9) виявлення чинників виникнення загроз.

Оскільки основною метою прогнозу є передбачення розвитку будь-яких подій, явищ у майбутньому, то сучасне інформаційне забезпечення страхового менеджменту також має включати прогнозний складник. Прогнози слід відносити до стратегічної інформації, яка лежить в основі ефективного менеджменту страхової діяльності. До основних завдань прогнозування в системі страхового менеджменту пропонується відносити:

- 1) визначення ринкових інтересів страховика;
- 2) оцінку можливих цілей розвитку внутрішнього середовища страхової компанії та його окремих складників;
- 3) оцінку шляхів розвитку внутрішнього середовища страховика та його окремих складників;
- 4) визначення внутрішніх і зовнішніх загроз діяльності страхової компанії та їх негативних наслідків;
- 5) оцінювання необхідних витрат і ресурсів для складання оптимальних перспективних планів страхової діяльності.

Висновки. Отже, враховуючи все вищезазначене можна зазначити, що внаслідок специфіки своєї діяльності страхові компанії мають або можуть мати суттєві можливості щодо накопичення великих масивів

інформації, яка може бути використана системою страхового менеджменту. В даний момент економічної нестабільності недостатньо розвинені системи інформаційного забезпечення страхового менеджменту обмежують дієвість даного процесу та дають змогу ефективно використовувати різноманітні інформаційні джерела під час прийняття страховиком важливих управлінських рішень.

Повне, якісне та своєчасне розкриття інформації в діяльності страхових компаній є важливим елементом взаємовідносин учасників страхового ринку і має зменшувати асиметрію інформації та пов'язані з цим ризики. Разом із тим вітчизняна практика демонструє дуже низький рівень розкриття інформації страховиками. Варто також виокремити проблему своєчасності оприлюднення інформації, оскільки у великій кількості страхових компаній інтернет-ресурси не оновлюються тривалий час, а саме вони є основним джерелом інформації для сучасних клієнтів.

Саме тому для вирішення даної проблеми обґрунтовано теоретичні положення щодо інформаційного забезпечення системи страхового менеджменту, а саме: запропоновано типовий алгоритм інформаційного забезпечення системи страхового менеджменту; узагальнено та допрацьовано основні завдання прогнозування, що пов'язані з інформаційним забезпеченням, в системі управління страховою діяльністю. Наведені пропозиції суттєво підвищують ефективність систем страхового менеджменту в сучасних страхових компаніях.

Література

1. Буравцева Т. Б. Информационное обеспечение страховой деятельности: автореф. дис. на получ. науч. степени канд. эконом. наук: спец. 08.00.13 «Экономико-математические методы» [Электронный ресурс] / Т. Б. Буравцева. Москва, 1999. 24 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/informatsionnoe-obespechenie-strakhovoi-deyatelnosti>.
2. Кнорринг В. І. Теория, практика и искусство управления / В. І. Кнорринг. — М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. 96 с.
3. Коул Р. Дж. Стратегическое планирование високого участия: когда реализуются люди и их идеи / Р. Дж. Коул. — Хмельницький: Поділля, 1993. 315 с.
4. Сусіденко В. Т. Інформаційні системи у банківському менеджменті та маркетингу: [монографія] / В. Т. Сусіденко, Р. Г. Жарлінська. — Вінниця: ТВП Тірас, 2003. 160 с.

5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

6. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.

7. ЖУРНАЛ «РЕЙТИНГОВИЙ СТАНДАРТ» / Рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг» // Україна Бізнес Ревю, 2015.

8. Гладчук О. М. Інформаційна відкритість небанківських фінансових інститутів в Україні / О. М. Гладчук, С. С. Кучерівська // Економічний простір, 2013. № 9. С. 120–131.

Шишкіна Віра Ігорівна
*студентка кафедри міжнародних економічних відносин
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ДИНАМІКА ПЕРВИННОГО ДОХОДУ БРАЗИЛІЇ, АРГЕНТИНИ ТА ЧИЛІ ПРОТЯГОМ 2014–2018 РОКІВ

Зовнішньоекономічна політика таких Латиноамериканських країн як Бразилія, Аргентина та Чилі спрямована на забезпечення більшої відкритості економіки і залучення зовнішніх кредитів та інвестицій. Але після ряду економічних та політичних проблем, в цих країнах значно погіршився інвестиційний клімат.

Ще в 2014 році Бразилія була сьомою найбільшою економікою світу за обсягом номінального ВВП. У 2015 році її економіка вперше за останні шість років продемонструвала негативну динаміку. В країні скоротилися інвестиції, істотно зросло безробіття, а національна валюта втратила близько 35% своєї вартості. Грубі помилки чинного на той період уряду Ділми Русеф в управлінні економікою і відсутність структурних реформ, що посилювалися масштабною корупцією у владі, призвели до значної рецесії, яка, згідно слів експертів МВФ, виявилася більш глибокою і тривалою, ніж раніше очікувалося. На думку правозахисників з неурядової міжнародної організації по боротьбі з корупцією та дослідженню рівня корупції по всьому світу «Transparency International», лише одна бразильська нафтова державна компанія «Petrobras» вражає масштабами корупції: її топ-менеджери отримали хабарі на суму не менше 2 млрд. дол. США [1].

Втрата довіри та іміджу надійності для інвесторів спричинили значний дефіцит по рахунку первинного доходу, починаючи з 2014 року (див. рис. 1).

Економіка Аргентини також відчуває серйозні проблеми у розглянутий період. Жорстка прив'язка до американського долару не дозволяла швидко реагувати на кризи, а невиконання умов та зобов'язань МВФ щодо чергових наданих траншів сприяло все глибшій рецесії. Останні пару років приріст ВВП Аргентини становив близько 1%, при

цьому за попередні 10 років чотири рази спостерігалися саме рецесійні умови. Інфляція в країні перевищує 30% річних, що є одним з найвищих показників у світі. Очевидно, це є факторами, негативними для інвестиційного клімату і споживчих настроїв.

Але проблеми Аргентини носять не тільки внутрішній характер. Девальваційні тенденції останнім часом спостерігаються у валютах більшості країн, що розвиваються. Ситуацію посилив цикл монетарного посилення Федеральної резервної системи США: зростає диференціал процентних ставок між країнами, що розвиваються і США. Як результат, відбувається відтік коштів з ринків, а можливості для рефінансування валютного боргу скорочуються. При цьому країнам з дефіцитом бюджету необхідно розміщувати облігації для його фінансування. У 2018 році Аргентина залучила 17,6 млрд. дол. США шляхом розміщення локальних і валютних державних бондів. Всього в 2018 році мало бути погашено суверенних облігацій на суму близько 60 млрд. дол. США. При цьому співвідношення валютного боргу і резервів країни становить високі 275% .

На сьогоднішній день ситуація виглядає ризикованою для світового ринку акцій, у разі чергового дефолту Аргентини хвиля може прокотитися по всім країнам-інвесторам [3]. Все це спричинило дефіцит первинного рахунку, який все збільшується з 2014 року (див. рис. 1).

Сальдо первинного доходу Чилі стабільно негативне (див. рис. 1), але на даний момент країна являється однією з найпривабливіших для інвесторів латиноамериканських країн. Чилі має ринково орієнтовану економіку, що характеризується високою репутацією сильних фінансових інститутів і розумною політикою, що обумовило їй найсильніший рейтинг суверенних облігацій в Латинській Америці.

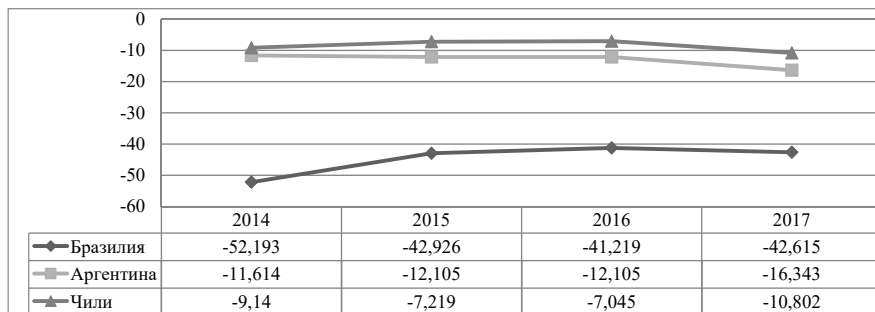

Рис. 1. Первинний дохід Бразилії, Аргентини та Чилі за 2014–2017 роки у млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [2]

Кредитний рейтинг чилійських облігацій державної позики, як і раніше, вважається найвищим в Латинській Америці. У 2015 році різні рейтингові агентства оцінили його на рівні АаЗ, АА- і А+. Це свідчить про те, що країна знаходиться в компанії таких промислово розвинених держав, як Японія, і збільшує відрив від своїх латиноамериканських сусідів [4].

У 2013 році прямі іноземні інвестиції в Чилі сильно скоротилися, але вже в 2014 році знову зросли на 14% [2]. На думку різних експертів, іноземні інвестори як і раніше вважають Чилі однією з найбільш стабільних інвестиційних частин регіону, однак у довгостроковій перспективі країні доведеться нарощувати або хоча б підтримувати на колишньому рівні свою конкурентоспроможність на тлі інших експортоорієнтованих держав за рахунок підвищення продуктивності праці, а також впровадження відповідних інновацій.

Література

1. Інвестиції в Бразилію: особливості інвестицій, переваги, фактори ризику. Russobras: веб-сайт. URL: http://www.russobras.ru/legal-support_ru.php
2. IMF Statistic Department. International Financial Statistics Yearbook. 2016. Vol. LXIX. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=20747>
3. Аргентинська валютна криза: причини та можливі наслідки. BCS EXPRESS: веб-сайт. URL: <https://bcs-express.ru/novosti-i-analitika/argentinskii-valiutnyi-krizis-prichiny-i-vozmozhnye-posledstviia>
4. Стан та перспективи розвитку українсько-чилійського торговельно-економічного співробітництва. Міністерство закордонних справ України: веб-сайт. URL: <https://chile.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ch/trade>

Шкарупило Дарья Сергеевна
*студент кафедры маркетингового менеджмента
Донецкого национального университета экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского
г. Донецк*

Костанда Анна Владимировна
*кандидат экономических наук, доцент
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского
г. Донецк*

ОЦЕНКА ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ И КОНКУРЕНТНОЙ СИЛЫ ПОСТАВЩИКОВ ООО «МАК-ИНВЕСТ»

В современных условиях функционирования предприятия является необходимостью наличие устойчивых хозяйственных связей с поставщиками для обеспечения эффективной работы компании в сфере дистрибьюции. Особенно остро этот вопрос стоит при наступлении неожиданных рисков, необходимости внесения корректировок или смене направления деятельности. В случае, когда поставщиков для предприятия большое количество и возможности оценить риски работы с каждым не предоставляется возможным, всех поставщиков можно ранжировать по степени значимости для того, чтобы в будущем оценить риски работы с каждым из них [2, с. 57].

Исследованием поставщиков занимались следующие авторы Гаджинский А. М., Дыбская В. В., Мартин Кристофер, Сергеев В. И., Хелен Пэк.

Анализ поставщиков ООО «МАК-ИНВЕСТ» направлен на выявление тех аспектов в деятельности субъектов, снабжающих организацию различными продовольственными и непродовольственными товарами, от которых зависит эффективность работы предприятия.

При изучении поставщиков в первую очередь уделяется особое внимание следующим характеристикам их деятельности:

- 1) стоимость поставляемого товара;
- 2) гарантия качества поставляемого товара;
- 3) временной график поставки товара;
- 4) пунктуальность и обязательность выполнения условий поставки товара;
- 5) финансовое положение поставщика;
- 6) удаленность поставщика от базового рынка, цена доставки [1, с. 183].

Предприятием ООО «МАК-ИНВЕСТ» было подписано 67 контрактов с различными производителями-поставщиками. Среди них стоит отметить, такие предприятия как: «Азовская кондитерская фабрика» г. Азов, контракт от 31 марта 2015 года- производимое кондитерские изделия; «РУСМОЛОКО» г. Железноводск контракт от 25 апреля 2016 года- производимое молочную продукцию; ООО «Садко» г. Пенза контракт от 11 августа 2015 года- осуществляет оптовую продажу продуктов питания, «Бодрая Коровка» г. Белгород (РФ), Главмолоко г. Краснодар (РФ), «Маричка» г. Горловка (ДНР), ТД Горняк г. Донецк (ДНР), Украинские Аэрозоли г. Донецк (ДНР), ТД Тульчинка г. Белгород (РФ), Сплат г. Москва (РФ), Эссентукские минеральные воды г. Эссентуки (РФ), Русмолоко г. Железноводск (РФ), Садко г. Пенза.

Для того чтобы выявить поставщиков с которыми предприятию ООО «МАК-ИНВЕСТ» будет выгодно сотрудничать необходима оценка существующих поставщиков по таким направлениям как оценка привлекательности и конкурентоспособность поставщиков.

Привлекательность поставщиков ООО «МАК-ИНВЕСТ» можно оценить по таким критериям, как ценовая политика, предоставление гарантии качества товара, условия поставки и форма расчета, интервал поставки, пунктуальность и обязательность, возможный объем обеспечения товаром и предоставление дополнительных услуг. Проведя экспертную оценку по таким параметрам, мы выявим наиболее привлекательных поставщиков товарной групп (таблица 1).

Проанализировав привлекательность основных поставщиков, можно сделать вывод о том, что наиболее привлекательными поставщиками для предприятия ООО «МАК-ИНВЕСТ» являются такие как, «Бодрая Корова», «Маричка», «Горняк», «Азовская кондитерская фабрика», «Тульчинка» и «Сплат». Данные поставщики получили наиболее высокие баллы от 3 до 4. Однако данным предприятиям-поставщикам необходимо пересмотреть свою позицию по таким показателям как:

- 1) предоставление услуг;
- 2) ценовая политика;

**Оценка привлекательности основных поставщиков
предприятия ООО «МАК-ИНВЕСТ»**

Наименование поставщиков	Показатели привлекательности поставщиков							Средняя оценка, баллы
	Ценовая политика	Предоставление гарантии качества	Условия поставки и форма расчета	Интервал поставки	Пунктуальность и обязательность	Возможный объем обеспечения	Предоставление услуг	
1. Азовская кондитерская фабрика	4	3	5	2	3	3	3	3,33
2. Бодрая корова	3	4	2	4	4	5	3	3,67
3. ГлавМолоко	3	2	1	2	1	2	1	1,71
4. Маричка	3	4	2	4	4	5	3	3,67
5. Горняк	4	3	4	3	4	3	2	3,85
6. Украинские аэрозоли	2	3	2	1	2	3	3	2,14
7. Тульчинка	2	4	3	3	4	3	2	3,17
8. Сплат	1	4	4	3	4	2	2	3,00
9. Ессентукские минеральные воды	3	2	3	4	2	3	3	2,83
10. Русмолоко	2	2	4	2	3	3	3	2,67
11. Садко	4	2	4	2	3	2	3	2,86

3) возможный объем обеспечения товаром.

Поставщик молочной продукции «ГлавМолоко» имеет наименьшую оценку привлекательности для предприятия ООО «МАК-ИНВЕСТ». Предприятию целесообразно пересмотреть свои позиции в таких направлениях как условия поставки и формы расчета, пунктуальность и обязательность и выполнение дополнительных услуг. Данные показатели получили наименьшую оценку, которая равна 1.

Немаловажным аспектов в выборе поставщиков является оценка их конкурентоспособности (таблица 2).

Анализ конкурентоспособности поставщиков показал, что наиболее конкурентоспособными являются такие предприятия как

«Горняк» -4,16 б., по 3,66 баллов получили предприятия «Азовская кондитерская фабрика» и «Бодрая Корова». Наименьшую оценку получили компании «Украинские аэрозоли» и «Садко».

Проанализировав привлекательность и конкурентоспособность основных поставщиков ООО «МАК-ИНВЕСТ», можно отметить что высший балл получили такие предприятия как «Горняк», «Бодрая Коровка» и «Азовская кондитерская фабрика». Исходя из анализа можно сказать, что на исследуемом предприятии отсутствует зависимость от поставщиков, так как на один вид продукции имеется от 2 до 6 поставщиков.

Таблица 2

**Оценка конкурентной силы основных поставщиков
ООО «МАК-ИНВЕСТ»**

Наименование поставщиков	Показатели конкурентной силы						Средняя оценка
	Репутация и имидж	Уровень канала в распределении	Доступность поставщиков	Уровень специализации	Важность объема закупок продукции	Сконцентрированность на работе с одним клиентом	
1. Азовская кондитерская фабрика	4	5	3	4	3	3	3,66
2. Бодрая корова	4	5	3	4	3	3	3,66
3. ГлавМолоко	3	4	4	4	3	3	3,5
4. Маричка	3	4	4	4	3	2	3,33
5. Горняк	5	5	5	4	3	3	4,16
6. Украинские аэрозоли	3	5	3	2	3	2	2,67
7. Тульчинка	4	4	3	4	3	3	3,5
8. Сплат	5	4	4	3	2	1	3,16
9. Ессентукские минеральные воды	4	3	4	3	3	3	3,33
10. Русмолоко	3	4	3	3	4	2	3,16
11. Садко	4	2	3	2	3	3	2,83

Литература

1. Дыбская В. В. Логистика: учебник / В. В. Дыбская, Е. И. Зайцев, В. И. Сергеев, А. Н. Стерлигова; под. Ред. В. И. Сергеева. М.: Эксмо, 2008. 944 с.
2. Левкин Г. Г. Контролинг и управление логистическими рисками: учебное пособие / Г. Г. Левкин, Н. Б. Куршакова. — М.-Берлин: Директ-Медиа, 2015. 142 с.

Секція 6. ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

*Антонюк Святослав Аркадійович
викладач кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівський університет бізнесу та права
м. Львів, Україна*

ПРО АДВОКАТСЬКУ ТАЄМНИЦЮ

Сучасна теорія та юридична практика в Україні доводить, що проблеми (проблемні аспекти) збереження і/або розголошення адвокатської таємниці займають одне з центральних місць в адвокатській діяльності [1–5]. Це обумовлено тим, підтримуючи думку Л. Волошин [5], що гарантована нормами права в системі права адвокатська таємниця: 1) встановлює права і обов'язки учасників процесуального провадження; 2) характеризується глибоким морально-етичним змістом та займає особливе місце в контексті формування системи принципів адвокатської діяльності.

Так, згідно ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] під адвокатською таємницею слід розуміти будь-яку інформацію про клієнта, що стала відома адвокату, помічнику або стажисту адвоката чи особам, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського об'єднання, адвокатського бюро, зміст і форма порад, консультацій чи роз'яснень адвоката, складені ним документи та будь-яка інша інформація (електронні документи, відомості тощо), яка одержана адвокатом в процесі здійснення адвокатської діяльності [1].

Поряд з тим, у науковій літературі [2–7] представлено різноманітні підходи до визначення сутності категорії (поняття) «адвокатська таємниця», які заслуговують на увагу.

Так, на думку С. Логінової [2], під адвокатською таємницею слід розуміти відомості (дані), які одержані адвокатом у рамках (або в процесі)

виконання своїх професійних обов'язків, розголошення яких (тобто даних) може завдати певних збитків відповідному (конкретному) клієнту — фізичній і/або юридичній особі. З огляду на це і виходячи з результатів виконаних досліджень [2], з'ясовано, що адвокатську таємницю доцільно розглядати у 2-х розуміннях (аспектах) в системі «таємниця адвоката — таємниця клієнта», а саме:

- 1) як таємницю адвоката (умови та порядок виконання укладеного договору, змістове наповнення юридичних документів, суть консультацій, порад та роз'яснень тощо);
- 2) як таємницю клієнта (факт та мотиви звернення клієнта, відомості про його особисте життя тощо, які не можуть бути розголошені без письмового дозволу клієнта) [2, с. 9–13].

Тут доцільно також відмітити, що В. Заборовський та К. Гечка [3, с. 277] дотримуються точки зору, що адвокатська таємниця — будь-які відомості (конкретні дані), які були отримані відповідними суб'єктами (адвокатської таємниці), що стосуються факту звернення особи (клієнта) за юридичною допомогою і її суті, будь-яких персональних відомостей про клієнта, змісту консультацій, роз'яснень та висновків (попередніх, поточних, заключних) адвоката щодо справи, включаючи джерела отримання інформації та інформаторів, та будь-які інші відомості (незалежно від місця і часу їх одержання), розголошення яких клієнт не бажає.

В цьому контексті на особливу увагу заслуговує наукова праця [4] (В. Мисливий, Н. Басараба), у якій зазначено, що на практиці існують такі ситуації, коли в процесі надання юридичних консультацій (послуг) чи під час розмов із клієнтом адвокатові може стати відомою інформація про певний кримінальний злочин, що готується. З огляду на зазначене, науковці [4, с. 157] акцентують увагу на таких 2-х аспектах:

- 1) обов'язок адвоката в даному випадку як громадянина — звернутись і повідомити правоохоронні органи про можливий злочин, що готується;
- 2) обов'язок адвоката як професіонала — зберегти і не розголошувати адвокатську таємницю.

Тут слід погодитись з думкою науковців [4; 5], що в даній ситуації, яка склалась, при певних обставинах інформація (документи, відомості тощо) можуть втратити статус адвокатської таємниці, а також можливе порушення адвокатської таємниці адвокатом з метою запобігання злочину, що готується.

Таким чином, за результатами проведених досліджень з'ясовано, що визначення сутності категорії (поняття) «адвокатська таємниця»,

наведеного у ч. 1 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] є достатньо вичерпним і вдалим. Водночас доцільно також зазначити, підтримуючи думку Л. Волошин [5] та М. Погорецького [6], що правильне розуміння сутності адвокатської таємниці в практичній площині повинно ґрунтуватись на відомостях, що становлять її предмет, враховуючи при цьому можливе порушення адвокатської таємниці адвокатом з метою запобігання злочину, що готується.

Література

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
2. Логінова С. М. Адвокатська таємниця: теорія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 14 с.
3. Заборовський В. В., Гечка К. В. Проблемні питання визначення поняття «адвокатська таємниця» // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 25. С. 274–277. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/3075>
4. Мисливий В. А., Басараба Н. С. Адвокатська таємниця: теорія та практика // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право / гол. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 152–153. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/6857>
5. Волошина Л. Розголошення адвокатської таємниці як підстава юридичної відповідальності адвоката // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 211–215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_6_43
6. Погорецький М. М. Поняття кримінальних процесуальних гарантій адвокатської таємниці // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 4. С. 421–428. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_61
7. Подольный Н. А. Адвокатская тайна и проблемы обеспечения безопасности общества от терроризма и организованной преступности // Адвокатская практика. М., 2005. № 1. С. 8–9.

Золотарьова Марина Геннадіївна
студентка

*Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У рамках ЄС будівництво європейської політики безпеки й оборони як складової частини європейської спільноти, спільної зовнішньої політики та політики безпеки стало одним із найяскравіших проявів проблеми співвідношення повноважень між національним і наднаціональним рівнями політичного управління [1].

Цивільний компонент європейської спільноти, спільної зовнішньої політики та політики безпеки містить у собі допомогу проблемним країнам у правоохоронній, судовій, митній сферах, будівництво сучасних демократичних інститутів, спостереження за дотриманням прав і свобод людини.

Підрозділи з цивільного планування й управління активно бере участь і в плануванні, і в керівництві військовими операціями, але лише для здійснення цивільних місій, в яких беруть участь поліцейські, жандарми, юристи, інші фахівці в сфері миротворчості та врегулювання конфліктів [4].

Директорат з питань кризового реагування і планування відповідає за політико-стратегічне планування цивільних місій і військових операцій, їхній критичний аналіз і успішну реалізацію [2].

Військовий штаб відповідає за систему раннього попередження, ситуаційний аналіз і стратегічне планування місій та завдань з антикризового реагування, а також структуризацію національних і загальноєвропейських сил, а також здійснення технічної експертизи для ЄР з усіх аспектів безпеки і оборони.

Європейська Рада визначає загальну політичну лінію ЄС, виявляє його стратегічні інтереси і ставить перед ним певні завдання.

Інструменти, якими користується ЄС, по-перше, співвідносяться зі стратегічними цілями ЄС, по-друге, є гнучкими і трансформуються залежно від потреб ЄС і викликів, з якими він стикається [5].

Наприкінці 2013 р. було затверджено багаторічну фінансову програму ЄС на 2014–2020 роки, яка включає кілька фінансових інструментів, регламентує видатки ЄС на потреби спільної зовнішньої і безпекової політики, встановлює пріоритети на цей період.

Оновлений Європейський інструмент сусідства (колишній Європейський інструмент сусідства та партнерства) відповідно до ЄПС покликаний сприяти забезпеченню прав людини і верховенства права, встановленню сталої демократії і розвитку громадянського суспільства; сталому та інклюзивному зростанню та соціально-економічному й територіальному розвитку, включаючи поступову інтеграцію до внутрішнього ринку ЄС; мобільності та контактам між людьми, включаючи студентські обміни; регіональній інтеграції, включаючи програми транскордонного співробітництва. Цей інструмент може стати більш ефективним порівняно з попереднім, оскільки застосовує чіткі критерії прогресу у виконанні, зосереджується на секторальному і диференційованому підході, передбачає моніторингову складову.

Найбільш інноваційним у зовнішній діяльності є Інструмент партнерства (ІП), направлений на розбудову політичного діалогу зі стратегічними партнерами [3].

Інструмент партнерства також відповідає специфічним аспектам економічної дипломатії ЄС з огляду на потребу полегшення доступу до ринків третіх країн, розвиток торговельних відносин, інвестиційних і бізнес можливостей європейських компаній.

ЄС орієнтується на багатостороннє співробітництво у рамках ООН, що дозволяє, по-перше, розділити потенційні ризики, по-друге, знизити рівень національної відповідальності.

Література

1. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України: наук. доп. / авт. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін.; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. — К.: НАДУ, 2013. — 120 с.

2. Пошедін О. І. Военна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом / О. І. Пошедін // Вісн. НАДУ. — 2014. — № 3. — С. 53–59.

3. Шаповалова О.І. Європейський Союз — Україна: межі нормативної сили / О.І. Шаповалова // International Review. — 2010. — № 2 (14). — Р. 4–10.

4. Common security and defence policy: The Civilian Planning Conduct Capability (CPCC). European Union External Action. April 2011. 3 p. URL: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/documents/pdf/110412_factsheet_-_cpcc_-_version_4_en.pdf. cial Journal of the European

5. Consolidated Version of the Treaty on European Union // Of Union. 26.10.2012. P. 13–46. URL: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bfa3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF

Карачевцев Ярослав Миколайович
*експерт-психолог, юрист,
фахівець в галузі математики
м. Харків, Україна*

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ
ЗА ВЧИНЕННЯ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ
(НА ПРИКЛАДІ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ
№ 643/18479/18 ПОЗИВАЧА САВЧЕНКО С. В.)**

Правовий аналіз чинного ЦПК України щодо можливості проведення експертизи особою, яка має спеціальні знання і доказове значення такого висновку експерта.

Відповідно до статті 72 ЦПКУ «Експерт»:

«1. Експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи.

2. Експерт може призначатися судом або залучатися учасником справи.

3. Експерт зобов'язаний дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання.

4. Експерт зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом та роз'яснити свій висновок і відповісти на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

5. Експерт не має права передоручати проведення експертизи іншій особі.

6. Експерт має право:

1) ознайомлюватися з матеріалами справи;

2) заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом;

3) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;

- 4) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження;
- 5) для цілей проведення експертизи заявляти клопотання про опитування учасників справи та свідків;
- 6) користуватися іншими правами, що надані Законом України «Про судову експертизу».

7. Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду.

8. Призначений судом експерт може відмовитися від надання висновку, якщо надані на його запит матеріали недостатні для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову повинна бути вмотивованою».

Відповідно до статті 76 ЦПКУ «Докази

1. Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

2. Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків».

Відповідно до статті 102 ЦПКУ «Вимоги до висновку експерта.

1. Висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством.

2. Предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань. Предметом висновку експерта не можуть бути питання права.

3. Висновок експерта може бути підготовлений на замовлення учасника справи або на підставі ухвали суду про призначення експертизи.

4. Висновок експерта викладається у письмовій формі і приєднується до справи.

5. Суд має право за заявою учасників справи або з власної ініціативи викликати експерта для надання усних пояснень щодо його висновку.

6. У висновку експерта повинно бути зазначено: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, а також, за наявності, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи,

науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питання, що були поставлені експертові, які матеріали експерт використав. Інші вимоги до висновку експерта можуть бути встановлені законодавством.

7. У висновку експерта має бути зазначено, що він попереджений (обізнаний) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а у випадку призначення експертизи судом — також про відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

8. Якщо експерт під час підготовки висновку встановить обставини, що мають значення для справи, з приводу яких йому не були поставлені питання, він має право включити до висновку свої міркування про ці обставини».

Відповідно до Великого тлумачного словника української мови (голов. ред. В. Т. Бусел), «експерт — фахівець у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань та досвіду надати кваліфіковану консультацію».

«Експертиза — розгляд, дослідження якої-небудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу».

Таким чином висновок експерта (особи яка має спеціальні знання) є видом наукової діяльності в розумінні статті 54 Конституції України. Відповідно до Великого тлумачного словника української мови (голов. ред. В. Т. Бусел): «**Наука** — одна з форм суспільної свідомості, що дає об'єктивне відображення світу». Тобто критерієм такого висновку є його об'єктивність. **Спеціальними знаннями такої особи можуть бути:** вища освіта за певним напрямком (психологічна — для проведення експертиз щодо виявлення моральних страждань та їх грошової оцінки, економічна — щодо проведення економічних експертиз), наявність наукових праць (доповіді та статті на наукових конференціях та у наукових журналах) та інш.: наявність таких спеціальних навиків, вмінь та знань свідчить про авторитетність висновку експерта. Правовий аналіз вищевикладених норм ЦПК України дають можливість зробити нам висновок, що для проведення експертизи є необов'язковим наявність свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, стажу експертної роботи, наукового ступеню, вченого звання, посади експерта. Сертифікація чи ліцензування такої діяльності не проводиться.

За своєю правовою природою висновок експерта одночасно є таким різновидом доказу як «письмовий доказ» та «висновок експерта».

Особа, яка провела для сторони по справі наукове дослідження та виклала його у формі висновку експерта чи висновку фахівця може бути допитана як обізнана із фактами свідок.

Так, С. В. Васильєв надає таку класифікацію показань свідків, в залежності від змісту:

- 1) відомості-інформація. Дані показання дають свідки, не знайомі із сформованими взаєминами і правовідносинами сторін, між якими є спір. Вони, як правило, обмежуються викладом якогось одного або декількох фактів, що мають значення для правильного вирішення цивільної справи. Такі показання дають очевидці, які випадково довідалися про ті чи інші обставини;
- 2) відомості, що містять, крім того, і судження. Це типово для свідків, добре знайомих із сторонами, або однією з них, знають розвиток спірних правовідносин. Вони як правило, не обмежуються розповіддю щодо конкретного факту, а викладають свої міркування, судження і здогади, що містять оцінку спірної ситуації, дають характеристики конфліктуючих осіб;
- 3) показання обізнаних з фактами свідків, які в силу своїх професійних, спеціальних знань здатні не тільки повідомити суду інформацію фактичного характеру, але й указати причини та наслідки конкретних обставин. Обізнані з фактами свідки за своєю природою близькі до фахівців [1].

Особа, яка має спеціальні знання, і за допомогою них вилучила із матеріалів справи нову інформацію, що має значення для справи, й оформила таку нову інформацію у формі «висновку спеціаліста» чи «висновку фахівця» — надала до суду новий доказ — письмовий.

Аналіз судової практики ЄСПЛ та її співставлення із шкалою стреса, що розроблена американськими докторами Холмсом і Раге

У справі «Антоненков та інші проти України» (заява № 14183/02) Європейський суд з прав людини дійшов висновку про справедливую сатисфакцію п. Столітньому у розмірі 2000 ЄВРО і п. Антоненкову та п. Дюкіну по 3000 ЄВРО як нематеріальну шкоду за 1 рік і 5 місяців порушення розумного строку розгляду справи. Таким чином, 1 місяць протиправних дій відповідача відповідає моральній компенсації у розмірі від 3714 грн. до 5571 грн.

Розрахунок:

2000 євро / 17 міс. * 31,57 грн. (курс євро у 2018 р.) = 3714 грн.

3000 євро / 17 міс. * 31,57 грн. (курс євро у 2018 р.) = 5571 грн.

Цей стрес за шкалою Холмса і Раге можна прив'язати до незначного порушення правового порядку, якому відповідає 11 балів стресу за рік.

Таким чином, 1 бал стресу відповідає моральній компенсації у розмірі від 4051 грн. до 6077 грн.

Розрахунок:

$$3714 \text{ грн.} * 12 / 11 = 4051 \text{ грн.}$$

$$5571 \text{ грн.} * 12 / 11 = 6077 \text{ грн.}$$

У справі «Шевченко проти України» (Заява N32478/02) ЄСПЛ присудив справедливу сатисфакцію у розмірі 20 000 євро за смерть сина. Відповідно до шкали Холмса і Раге смерть близького члена сім'ї відповідає середньо унормованому стресу 63 бали. Таким чином, компенсація за 1 стрес за шкалою Хомса і Раге відповідає 10 022 грн.

Розрахунок:

$$20\,000 \text{ євро} / 63 * 31,57 \text{ грн. (курс євро у 2018 р.)} = 10\,022 \text{ грн.}$$

Таким чином, призначена моральна компенсація Європейським судом з прав людини може змінюватися у діапазоні 10 022 грн. / 4051 грн. = до 2,5 раз.

Більш точний аналіз за допомогою чотирьох міждисциплінарних методик: нормативного (висновки експертів і спеціалістів), соціально-психологічного дослідження, соціологічного (опитування громадян), методу статистичного аналізу макроекономічних та демографічних показників дозволив встановити, що 1 бал стресу за шкалою Холмса і Раге відповідає розміру 1 реального прожиткового мінімуму та відповідає моральній компенсації за 1 день тимчасової втрати працездатності, і у цінах на 01.01.2018 становить 8095 грн. (похибка: 7–12%).

Зазначені наукові результати базуються на наукових працях, які були презентовані науково-теоретичному семінарі «Міждисциплінарні дослідження: теоретико-методологічні виміри», що проводився під егідою Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту міжнародних відносин, Навчально-наукового центру «Синтез» 5 грудня 2017 року (назва доповіді — «Універсальні методи визначення розміру прожиткового мінімуму», яка згодом була надрукована у фаховому виданні «Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»» (журнал ВАК) [2], III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених «Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи», яка відбулась 23–24 квітня 2019 р. у Львові [3].

У фаховому виданні наукового журналу Харківського національного університету внутрішніх справ «Право і безпека» (№ 2 (65) за 2017 рік, с. 6–12) мною запропоновано 1 день душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, оцінювати в розмірі 1/10 частини від моральної шкоди, яка завдається під час страждань протягом 1 дня тимчасової

втрати працездатності. Після сплину 3 місяців до 1 року з моменту порушення права і до його відновлення пропонується застосовувати коефіцієнт 0,3 (тобто 3% від моральної шкоди за 1 день тимчасової втрати працездатності), оскільки особа пристосовується до стресу, а після 1 року — коефіцієнт 0,1 (тобто 1% від моральної шкоди за 1 день тимчасової втрати працездатності) [4].

**Приклад застосування спеціальних знань на прикладі
цивільної справи № 643/18479/18.**

Епізод перший. 13.05.2014 Савченко Сергій Вікторович звернувся до чергової частини відповідача Московського відділу поліції ГУНП в Харківській області із заявою про вчинення кримінального правопорушення, яке було вчинене щодо Савченко Сергія Вікторовича громадянином сотниковим В.А., який шахрайським чином заволодів належними Савченко Сергію Вікторовичу 50000 доларами США. Дана заява була прийнята оперуповноваженим СДСБЕЗ Московського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області Заплавським П. Г., але вищевказана заява в Московському РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській не зареєстрована та фактично відсутня. У зв'язку з чим за результатами проведення службової перевірки оперуповноваженого СДСБЕЗ Московського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області Заплавського П. Г. притягнуто до дисциплінарної відповідальності, що підтверджується листом із прокуратури Московського району м. Харкова від 04.07.2014 за підписом Прокурора району старшого радника юстиції О. Лесенко.

Таким чином, у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з не проведеною реєстрацією її заяви про злочин та фактичною відсутністю заяви про злочин від 13.05.2014, а також через додаткові вимушені негативні зміни у способі життя Савченко С. В. (витрачання свого часу та коштів на подання скарги щодо бездіяльності співробітників правоохоронних органів, складання і подання нової розширеної заяви про злочин, де була виконана значна робота щодо подання доказів для розкриття кримінальної справи), якій відповідає **23,5 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Ця величина стресу отримана шляхом ділення на 2 стресу за шкалою Холмса і Раге при звільненні з роботи, оскільки дві догани є підставою для звільнення.

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить: $23,5 \text{ б} * 8095 \text{ грн.} = 190\,233 \text{ грн.}$ у цінах станом на 01.01.2018.

Епізод другий. 05.02.2015 відповідач Московський відділ поліції ГУНП в Харківській області вніс відомості про злочин до ЄРДР за заявою Савченко С. В.

27.03.2015 відповідач виніс постанову про закриття кримінальної справи, яка була скасована за зверненням Савченко С. В. постановою прокуратури Московського району м. Харкова 14.05.2015.

Таким чином, у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з недбалістю проведення слідчих дій у період з 05.02.2015 по 27.03.2015, внаслідок чого була прийнята незаконна постанову про закриття кримінальної справи від 27.03.2015, а також через додаткові вимушені негативні зміни у способі життя Савченко С. В. (витрачання свого часу та коштів на подання скарги і відновлення попереднього становища). Душевні страждання внаслідок неправомірних дій відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 05.02.2015 по 14.05.2015, а всього 3 міс. 10 днів.

Сумарний стрес від вищевказаної психотравмуючої події складає **9,3 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок: 90 днів * 0,1 бал + 10 днів * 0,03 бали = 9,3 б.

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить: 9,3 б * 8095 грн. = 75 284 грн. у цінах станом на 01.01.2018.

Епізод третій. Впродовж тривалого часу відповідач Московський відділ поліції ГУНП в Харківській області імітував розслідування та саботував його. 19.08.2016 процесуальним керівником прокурором Харківської місцевої прокуратури № 4, юристом 2 класу А. Шокоть були надані Начальнику СВ Московського ВП ГУНП в Харківській області підполковнику поліції Дводненко С. В. вказівки в порядку п. 4 ч. ст. 36 по кримінальному провадженню № 12015220470000591, а саме:

«3.1. Додатково вивчити та проаналізувати наявні матеріали кримінального провадження. З урахуванням зазначених вказівок скласти детальний план проведення досудового розслідування, забезпечити оперативне та неухильне виконання запланованого обсягу слідчої роботи.

3.2. Провести одночасний допит між свідком Савченко С.В. та свідком Сотніковим М.А.

3.3. Провести одночасний допит між свідком Гарбузом А.В. та свідком Сотніковим В.А.

3.4 Провести одночасний допит між свідком Прилуцьким К.В. та свідком Сотніковим В.А.

3.5. Допитати в якості свідка директора ринка «Новосалтівський» Медведєва Ю.І.

3.6. Витребувати документи з адміністрації Московського району м. Харкова з приводу зносу нежитлової будівлі літ. «А-1» за адресою: м. Харків, пр. Тракторобудівників, 104.

3.7. Витребувати документи з КП «Теплові мережі» з приводу зносу нежитлової будівлі літ. «А-1» за адресою: м. Харків, пр. Тракторобудівників, 104.

3.8. Встановити номер мобільного телефону яким користувався на час можливого кримінального правопорушення Сотніков В.А. з метою підготування клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів, а саме до інформації, яка міститься у операторів мобільного зв'язку для перевірки доводів, викладених потерпілим.

Листом за № 04-33-633-15 від 20.09.2016 за підписом Заступника керівника місцевої прокуратури, юриста 1 класу С. Колесник було встановлено, що «досудове розслідування по вказаному провадженні тривалий час проводиться не всебічно та не в повному обсязі, що свідчить про не ефективність досудового розслідування.

Встановлено, що 28.04.2016 заявником Савченко С.В. органу досудового розслідування подано клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій.

Повідомленням № с-958/119-97 від 04.05.2016 слідчим Бояренко А.Ю. повідомлено про задоволення клопотання Савченко С.В., проте доводи викладені у клопотанням належним чином не перевірені, усі слідчі дії не виконані.

Разом з тим, з метою повноти, всебічності та об'єктивності досліджень усіх обставин події, 19.08.2016 процесуальним керівником у вказаному кримінальному провадженні надані письмові вказівки відповідно до ст. 36 КПК України місцевою прокуратурою з строком виконання до 15.09.2016, які на теперішній час залишаються не виконаними».

Таким чином, у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з не виконанням у строк слідчим 8 вказівок процесуального прокурора від 19.08.2016. Душевні страждання внаслідок неправомірних дій відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 19.08.2016 по 20.09.2016, а всього 33 дні, обрахована за кожен із 8 подій окремо.

Сумарний стрес від вищевказаної психотравмуючої події складає **26,4 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

33 дні * 0,1 бали * 8 подій = 26,4 б.

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за ці види правопорушень становить:

26,4 б * 8095 грн. = 213 708 грн. у цінах станом на 01.01.2018.

Також у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з не перевіренням належним чином доводів, викладених у клопотанні Савченко С.В від 28.04.2016 та не виконанням по ньому усіх слідчих дій станом на 20.09.2016. Душевні страждання внаслідок неправомірних дії відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 28.04.2016 по 20.09.2016, а всього за 4 міс. 24 дні.

Сумарний стрес від цієї психотравмуючої події складає **10,62 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

90 днів * 0,1 бали + 54 дні * 0,03 бала = 10,62.

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

10,62 б * 8095 грн. = 85 969 грн. у цінах станом на 01.01.2018.

Епізод четвертий. 16.03.2018 Савченко С. В. подав слідчому Корх І. І. клопотання про проведення додаткових слідчих дій (допиту свідка та одночасного допиту), однак 19.03.2018 Начальник відділення СВ Московського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Харківській області Корх винесла постанову про відмову у задоволенні клопотання від 16.03.2018. У зв'язку з чим Савченко С. В. був вимушений звернутися із скаргою до Московського районного суду м. Харкова. 04.04.2018 Московський районний суд м. Харкова у складі слідчого-судді Погасій О. Ф. прийняв ухвалу, якою визнав, що постанова слідчого є безпідставною, та скасував її (справа № 643/3622/18).

Тобто у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з незаконною відмовою у задоволенні клопотання від 16.03.2018, а також додаткові вимушені негативні зміни у способі житті Савченко С. В. (витрачання свого часу та коштів на подання скарги до суду і відновлення попереднього становища). Душевні страждання внаслідок неправомірних дії відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 16.03.2018 по 04.04.2018, а всього за 20 днів.

Сумарний стрес від вищевказаної психотравмуючої події складає **2 бали стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

20 днів * 0,1 бал = 2 б.

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

2 б * 8095 грн. = 16 190 грн. у цінах станом на 01.01.2018.

Епізод п'ятий. 28.06.2016 Савченко С. В. подав слідчому клопотання про проведення слідчих дій, зокрема, про допит свідка Гуськова Руслана Геннадійовича. Повідомленням від 04.05.2016 заявника Савченко С. В. було повідомлено, що це клопотання було задоволено. 25.01.2017 Савченко С. В. повторно звернувся до Харківської місцевої прокуратури № 4 щодо тяганини по кримінальній справі № 12015220470000591 та листом від 24.02.2017 його було повідомлено про проведення слідчих дій. 17.08.2017 Савченко С. В. повторно звернувся до процесуального прокурора Сук І. В., де зазначив, які саме слідчі дії були не виконані. 18.08.2017 це клопотання було направлено за належністю до Московського районного суду, яке було задоволено, про що заявника було повідомлено 21.08.2017.

24.04.2018 при ознайомленні з матеріалами справи Савченко С. В. встановив, що свідка Гуськова Руслана Геннадійовича так і не було допитано, у зв'язку з чим він був вимушений звернутися із скаргою до Московського районного суду, який 27.04.2018, слідчий-суддя Погасій О. Ф. скаргу задовольнив (Справа № 643/4980/18), при цьому суд зазначив, що повідомлення про задоволення клопотань мають формальний характер, оскільки протягом тривалого часу слідчі дії, про проведення яких було зазначено у клопотаннях, не були проведені. У зв'язку з чим суд постановив провести допит свідка Гуськова Руслана Геннадійовича.

Таким чином, у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з неправдивим повідомленням 24.02.2017 про начебто виконання допиту свідка Гуськова Руслана Геннадійовича та незаконне не здійснення слідчих дій про які клопотала під експертна особа 28.06.2016 та скаржилась щодо тяганини 25.01.2017, а також додаткові вимушені негативні зміни у способі життя Савченко С. В. (витрачання свого часу та коштів на подання скарги і відновлення попереднього становища). Душевні страждання внаслідок неправомірних дій відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 28.06.2016 до 24.02.2017 (другого неправдивого повідомлення про начебто виконання допиту свідка Гуськова Руслана Геннадійовича), а всього за 7 міс. 28 днів.

Сумарний стрес від цієї психотравмуючої події складає **13,44 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

90 днів * 0,1 балів стресу + 148 днів * 0,03 балів стресу = 13,44.

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

23,56 * 8095 грн. = 108 797 грн. у цінах станом на 01.01.2018.

Окрім того, має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з неправдивим повідомленням 21.08.2017 про начебто виконання допиту свідка Гуськова Руслана Геннадійовича та незаконне не здійснення слідчих дій про які клопотала під експертна особа 28.06.2016 та скаржилась на їх невиконання 17.08.2017, а також додаткові вимушені негативні зміни у способі життя Савченко С. В. (витрачання свого часу та коштів на подання скарги до суду і відновлення попереднього становища). Душевні страждання внаслідок неправомірних дій відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 24.02.2017 по 21.08.2017 (у період часу з другого по третє неправдиве повідомлення про начебто виконання допиту свідка Гуськова Руслана Геннадійовича), а всього за 5 міс. 29 днів.

Сумарний стрес від цієї психотравмуючої події складає **11,67 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

90 днів * 0,1 балів стресу + 89 днів * 0,03 балів стресу = 11,67 б.

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

11,67 б * 8095 грн. = 94 469 грн. у цінах станом на 01.01.2018.

Також у даному епізоді має місце наступна третя **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з виявленням під час ознайомлення з матеріалами справи 24.04.2018 того факту, що допит свідка, про який клопотала під експертна особа 28.06.2016 та скаржилась щодо тяганини 25.01.2017, і повторно скаржилась 17.08.2017, і тричі отримувала відповідь про виконання слідчих дій, були неправдивими повідомленнями, а допит свідка Гуськова Руслана Геннадійовича станом на 24.04.2018 так і не був виконаний, у зв'язку з чим Савченко С. В. був вимушений втретє звернутися із скаргою на незаконні дії відповідача, яка була подана до Московського районного суду м. Харкова і задоволена 27.04.2018. Душевні страждання внаслідок неправомірних дій відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 21.08.2017 по 27.04.2018 (у період часу з третього неправдивого повідомлення про начебто виконання допиту свідка Гуськова Руслана Геннадійовича до ухвалення судового рішення 27.04.2018 про зобов'язання провести допит свідка Гуськова Руслана Геннадійовича), а всього за 8 міс. 7 днів.

Сумарний стрес від цієї психотравмуючої події складає **13,71 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

$90 \text{ днів} * 0,1 \text{ бал стресу} + 157 * 0,03 \text{ балів стресу} = 13,71 \text{ б.}$

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

$13,71 \text{ б} * 8095 \text{ грн.} = 110982 \text{ грн.}$ у цінах станом на 01.01.2018.

Епізод шостий. 18.08.2017 Савченко С. В. подав клопотання до відповідача про проведення одночасного допиту Сотнікова В. А. та Зоценка В. В., яке повідомленням від 21.08.2017 було задоволено, але 24.04.2018 при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження Савченко С. В. встановив, що одночасний допит Сотнікова В. А. та Зоценка В. В. так і не було проведено. У зв'язку з чим він був вимушений звернутися із скаргою до Московського районного суду, який 27.04.2018, слідчий-суддя Погасій О. Ф. скаргу задовольнив (Справа № 643/4980/18), при цьому суд зазначив, що повідомлення про задоволення клопотань мають формальний характер, оскільки протягом тривалого часу слідчі дії, про проведення яких було зазначено у клопотаннях, не були проведені. У зв'язку з чим суд постановив провести одночасний допит Сотнікова В. А. та Зоценка В. В.

Також у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з неправдивим повідомленням 21.08.2017 про задоволення клопотання від 18.08.2017 Савченко С. В. про проведення одночасного допиту Сотнікова В. А. та Зоценка В. В. та незаконним не проведенням слідчих дій про що Савченко С. В. дізнався 24.04.2018 при ознайомленні з матеріалами справи і був вимушений звернутися із скаргою на незаконні дії відповідача, яка була подана до Московського районного суду м. Харкова і задоволена 27.04.2018, що є додатковими вимушеними негативними змінами у способі життя Савченко С. В. (витрачання свого часу та коштів на подання скарги до суду і відновлення попереднього становища). Душевні страждання внаслідок неправомірних дій відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 18.08.2017 по 27.04.2018, а всього за 8 міс. 10 днів.

Сумарний стрес від цієї психотравмуючої події складає **13,8 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

$90 \text{ днів} * 0,1 \text{ бал стресу} + 160 \text{ днів} * 0,03 \text{ балів стресу} = 13,8 \text{ б.}$

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

$13,8 \text{ б} * 8095 \text{ грн.} = 111711 \text{ грн.}$ у цінах станом на 01.01.2018.

Епізод сьомий. 04.08.2018 слідчий Корх І. І. винесла постанову про закриття кримінальної справи. У зв'язку з тим, що зазначена постанова була незаконною Савченко С. В. звернувся із скаргою до суду. 30.08.2018 слідчий-суддя Московського районного суду Короткий І. П. виніс ухвалу (Справа № 643/11908/18), в якій встановив, що мотиви прийняття постанови та їх обґрунтування суперечать змісту прийнятого процесуального рішення.

Так, вказівка слідчого на не достатність доказів передачі грошових коштів суперечить висновку слідчого про відсутність складу кримінального правопорушення, оскільки останнє може мати місце лише тоді, коли слідчий впевниться, що мала місце сама подія кримінального правопорушення.

Крім того, склад кримінального правопорушення складається з певних елементів, таких як об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона та суб'єкт злочину. Разом з тим, який саме з наведених елементів відсутній в діях Сотнікова В. А. в оскаржуваній постанові не зазначено.

Тому слідчий суддя вважає, що оскаржувана постанова прийнята слідчим передчасно, без проведення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

На підставі чого було прийнято судову Ухвалу про скасування постанови про закриття кримінального провадження.

Таким чином, у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з винесенням незаконної постанови про закриття кримінальної справи, у зв'язку з чим досудове розслідування виявилось не повним, що призвело до безпідставної тяганини і не забезпечення розгляду справи у розумний строк з 14.05.2015 по 30.08.2018. Душевні страждання внаслідок неправомірних дій відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 14.05.2015 по 30.08.2018, а всього за 3 роки 3 міс 17 днів.

Сумарний стрес від цієї психотравмуючої події складає **22,07 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

$90 \text{ днів} * 0,1 \text{ бал стресу} + 160 \text{ днів} * 0,03 \text{ балів стресу} + 827 \text{ днів} * 0,01 \text{ балів стресу} = 22,07 \text{ б.}$

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

$22,07 \text{ б} * 8095 \text{ грн.} = 178657 \text{ грн.}$ у цінах станом на 01.01.2018.

Епізод восьмий. 03.09.2018 Савченко С. В. звернувся до слідчого Корх І. І. з клопотанням про проведення певних слідчих дій, зокрема

про проведення одночасного допиту між ним, Савченко С. В., свідком Абрамовим Д. Ю. та Сотніковим В. А.

Постановою начальника відділення СВ Московського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Харківській області Корх І. І. від 05.09.2018 у задоволенні клопотання Савченко С. В. в частині проведення одночасного допиту між Абрамовим Д. Ю., Сотніковим В. А. та Савченко С. В. відмовлено.

У зв'язку з незаконністю зазначеної постанови Савченко С. В. звернувся із скаргою до суду, який 20.09.2018, слідчий суддя Погасій О. Ф. прийняв ухвалу, де було встановлено порушення відповідачем статей 93, ч. 1 ст. 233 КПК, а саме те, що відповідач не задовольнив клопотання, яке має значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Суд прийняв ухвалу про скасування постанови начальника відділення СВ Московського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Харківській області Корх І. І. від 05.09.2018 про відмову у задоволенні клопотання Савченко С. В. в частині проведення одночасного допиту між Абрамовим Д. Ю., Сотніковим В. А. та Савченко С. В.

Таким чином, у даному випадку має місце наступна **психотравмуюча подія**: душевні страждання, яких підекспертна особа зазнала у зв'язку з незаконною відмовою у задоволенні клопотання Савченко С. В. в частині проведення одночасного допиту між Абрамовим Д. Ю., Сотніковим В. А. та Савченко С. В., в зв'язку з чим Савченко С. В. був вимушений звернутися із скаргою до суду та зазнати додаткових вимушений змін у способі життя (вимушено витрачання свого часу та коштів на відновлення попереднього становища). Душевні страждання внаслідок неправомірних дії відповідача відповідають компенсації від протиправної поведінки відповідача у період часу з 03.09.2018 по 20.09.2018, а всього за 18 днів.

Сумарний стрес від цієї психотравмуючої події складає **1,8 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге для середньо унормованої особистості. Розрахунок:

$$18 \text{ днів} * 0,1 \text{ бал стресу} = 1,8 \text{ б.}$$

Моральна компенсація для середньо унормованої особистості за цей вид правопорушення становить:

$$1,8 \text{ б} * 8095 \text{ грн.} = 14\,571 \text{ грн. у цінах станом на } 01.01.2018.$$

Психологічне дослідження індивідуальних особливостей підекспертної особи, які впливають на суб'єктивне переживання психотравмуючих подій

Для уточнення особистісних особливостей емоційних переживань Савченко С. В. був проведений тест «Характеристика емоційності»

(Є. П. Ільїн). Результати дослідження: емоційна збудливість — 62,5%, $k = 1,125$, інтенсивність емоцій — 50%, $k = 1,1$, тривалість емоцій — 62,5%, $k = 1,125$, негативний вплив емоцій на ефективність діяльності й спілкування — 62,5%, $k = 1,125$. Результуючий підвищувальний коефіцієнт $i1 = 1,566$.

Також була проведена діагностика по «**Чотирьохмодальному емоційному опитувальнику Л. А. Рабиновича**». Отримані наступні результати: Радість = 34 балів з 48 (71%), що відповідає підвищеному показнику радості¹. Гнів = 36 з 48 балів (75%), що відповідає підвищеному показнику гніву. Страх = 2 бали з 48 (4%), що відповідає низькому показнику страху. Печаль = 14 з 48 балів (29%), що відповідає зниженому показнику печалі. Результуючий вплив тесту на розмір моральної шкоди $i2 = 1,2 * 0,8 * 0,64 * 0,8 = 0,492$.

За опитувальником Холмса і Раге — 53 бали стресу.

За **Госпітальною Шкалою Тривоги і Депресії (HADS)** отримані наступні результати: клінічно виражений показник тривоги (11 б), рівень депресії у нормі (0 б). Результуючий вплив тесту на розмір моральної шкоди $i3 = 1,44$.

За **Шкалою психологічного стресу PSM-25 Лемура-Тесьє-Філліон**: 89 б.: стан психологічної адаптованості до робочих навантажень.

За допомогою тесту **PSM-25** було виявлено, що внаслідок впливу вищевказаних психотравмуючих подій підекспертна особа **Савченко С. В. постійно (кожен день)** перевантажений роботою. Йому зовсім не вистачає часу. Після роботи він не може відключитися від думок про незавершені справи, проблеми, плани (у т. ч. щодо оскарження неправомірних дій співробітників поліції, які не належним чином провадять досудове розслідування); він «застрягає» на переживаннях робочих ситуацій і невирішених питаннях, обмірковує свої ідеї знову і знову.

Також внаслідок впливу вищевказаних психотравмуючих подій підекспертна особа **Савченко С. В. іноді** знаходиться в стані напруженості і крайньої схвильованості, має відчуття клубка в горлі і / або сухості в роті, відчуває себе втомленою людиною, є схвильованим, стурбованим, збудженим, легко лякається; шум або шерех змушують його здригатися. Йому необхідно більш ніж півгодини для того, щоб заснути. Він є стривоженим, відчуває потребу постійно рухатися; не може стояти або сидіти на одному місці. Йому важко контролювати свої вчинки, емоції, настрій або жести. Також іноді він відчуває стан напруженості.

¹ Тут ми беремо до уваги, що при результаті 0%–20% має місце низький показник, при 21%–40% — знижений, при 41%–60% — середній, при 61%–80% — підвищений, при 81%–100% — високий.

Проведена діагностика виявила, що підекспертна особа **Савченко С. В.** через високі показники індивідуальної емоційної збудливості, інтенсивності емоцій, тривалості емоцій, їх негативного впливу на ефективність діяльності та спілкування, підвищеного показника гніву, клінічно вираженої тривоги, має індивідуальні особливості, які об'єктивно посилюють відчуття моральної шкоди за подібних умов у порівнянні з середньо унормованою особистістю у 2,706 рази, а через підвищений показник радості, низького показника страху, зниженому показнику печалі має індивідуальні особливості, які об'єктивно послаблюють відчуття моральної шкоди за подібних умов у порівнянні з середньо унормованою особистістю у 2,441 рази (понижувальний коефіцієнт 0,4096). Результуючий вплив на розмір моральної шкоди становить: 1,108 (підвищене сприйняття).

Врахування обставин справи, що об'єктивно впливають на суб'єктивне сприйняття завданої моральної шкоди

Неправомірні дії щодо під експертної особи вчинялись працівниками районного управління національної поліції — державного правоохоронного органу влади, в зв'язку з чим **гр. Савченко С. В.** відчував додатковий стрес через порушення відчуття безпеки, правової стабільності, верховенства права, справедливості, захищеності органом, який займає високий статус у суспільстві, що породило у нього відчуття правової незахищеності, всюдозволеності й ігнорування відповідачем норм моралі і права, зменшило авторитет держави. У зв'язку з чим, можливим є застосування підвищувального коефіцієнту, що враховує обставини справи, $c = 1,5$.

Сумарний рівень стресу для середньо нормованої особистості у досліджуваній справі становить: $23,5 + 9,2 + 26,4 + 10,62 + 2 + 13,44 + 11,67 + 13,71 + 13,8 + 22,07 + 1,8 = 148,31$ балів стресу за шкалою Холмса і Раге.

Сумарний рівень стресу для підекспертної особи **Савченко С. В.** з врахуванням його індивідуальних психологічних особливостей сприйняття психотравмуючих подій, з врахуванням обставин справи становить $148,31 * 1,108 * 1,5 = 246,49$ балів стресу за шкалою Холмса і Раге за період часу з 13.05.2014 по 20.09.2018, що в середньому за період часу 4 роки 4 міс. (4,33 р.) становить 57 балів стресу за шкалою Холмса і Раге.

Сумарна моральна компенсація для середньо нормованої особистості з врахуванням практики Європейського суду з прав людини та співставлення розумної та справедливої сатисфакції зі шкалою стресу, яка розроблена американськими вченими Хомсом і Раге становить ~ 1 200 569 грн.

Сумарна моральна компенсація для підекспертної особи **Савченко С. В.** з врахуванням його індивідуальних психологічних особливостей сприйняття психотравмуючих подій, з врахуванням обставин справи, практики Європейського суду з прав людини та співставлення розумної та справедливої сатисфакції зі шкалою стресу, яка розроблена американськими вченими Хомсом і Раге становить ~ 1995 337 грн.

Неправомірні дії є забороненим законом антигромадянським діянням, яке завдає шкоди громадянину і суспільству. Моральна шкода завдана **гр. Савченко С. В.** тим, що через незаконні дій посадових, осіб відповідача він втратив віру в законність і справедливість влади, в свою соціальну безпеку і захищеність.

Таким чином, саме протиправні дії посадових осіб відповідача автоматично визнаються діяннями, які заподіюють особистості моральні страждання. Закон зобов'язує представників органу державної влади дотримуватися встановлених для них правил, за невиконання яких настає відповідальність перед громадянином, в даному випадку вона передбачена у вигляді відшкодування моральної шкоди.

Своїми навмисними незаконними діями посадові особи відповідача заподіяли **гр. Савченко С. В.** моральну шкоду, так як:

- з **вини відповідача гр. Савченко С. В.** змушений протягом тривалого часу і неодноразово звертатися в суди та інші правоохоронні органи, щоб викрити відповідача і його протиправні дії, в зв'язку з чим він переносив і переносить глибокі моральні страждання;
- з **вини відповідача гр. Савченко С. В.** змушений протягом тривалого часу витратити свій особистий час і звертатися в різні інстанції за захистом своїх прав, гарантованих йому Конституцією України, КПК які навмисно і цинічно були порушені відповідачем, що призвело до погіршення і позбавлення **гр. Савченко С. В.** можливості реалізації його звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими і родичами, і зажадало від нього додаткових зусиль для організації свого життя і відновлення здоров'я;
- з **вини відповідача гр. Савченко С. В.** був позбавлений відчуття безпеки, правової стабільності, верховенства права;
- з **вини відповідача** було порушено психологічне благополуччя **гр. Савченко С. В.**;
- з **вини відповідача** до теперішнього часу **гр. Савченко С. В.** перебуває в стані емоційної психологічної напруженості, що зробило деструктивний вплив на його стан і поведінку;
- з **вини відповідача гр. Савченко С. В.** відчуває безпорадність перед свавіллям відповідача, що заподіяло йому глибокі моральні і пси-

хологічні, зажадало від нього значних зусиль для відновлення і поліпшення морального, психологічного та фізичного стану.

Крім усього, службові особи відповідача своїми незаконними діями і бездіяльністю, які виразилися в незаконному не внесенні відомостей до ЄРДР та не проведенням слідчих дій, заподіяли **гр. Савченко С. В.** глибокі, тривалі моральні і психологічні страждання.

Перевірка отриманих результатів.

Перший спосіб. Розглянута справа складається із 18 протиправних подій, а саме: у першому епізоді — 1 подія, у другому епізоді — 1 подія, у третьому епізоді — 9 подій, у четвертому епізоді — 1 подія, у п'ятому епізоді — 3 події, у шостому епізоді — 1 подія, у сьомому епізоді — 1 подія, у восьмому епізоді — 1 подія.

За методикою визначення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса і Раге, незначному порушенню правого порядку відповідає стрес в обсязі 11 балів. Таким чином 18 протиправних подій * 11 балів = 198 балів стресу для середньо унормованої особистості, що еквівалентно презюмованій моральній компенсації у розмірі 198 б. * 8095 грн. = 1 602 810 грн. (у середньому 89 045 грн. за 1 просте порушення). У випадку, який розглянуто нами, сумарний презюмований стрес становить 148,31 балів.

Похибка у 34% є допустимою, так як така перевірка є не дуже точною, але вона є дуже зручною, так як дозволяє спрощувати розрахункові викладки.

Другий спосіб (перевірка за допомогою методики О. М. Ерделевського). Відповідно до методики О. М. Ерделевського, іншому утиску прав і свобод громадянина неправомірними діями і рішеннями органів влади та управління кореспондує моральна компенсація у розмірі 36 Мінімальних розмірів оплати праці РФ. Оскільки ми маємо 18 таких порушень, то розмір компенсації складає: 18 * 36 МРОП * 9489 р. (розмір 1 МРОП РФ на 1 січня 2018 р.) * 0,487 (курс рубля до гривні) = 3 млн. грн. (у середньому 167 тис. грн. за 1 утиск прав і свобод громадянина), у той час як нами отримано результат — 1,2 млн. грн. моральної компенсації для середньо унормованої особистості. Результати різняться у 2,5 рази, що є допустимим з точки зору практики ЄСПЛ, як ми показували вище.

Третій спосіб (шляхом співставлення шкали PSM-25 та шкали Холмса і Раге). За шкалою PSM-25 отримано результат — 89 балів, за шкалою Холмса і Раге — 53 бали. Нами було встановлено, що для лінійної межі залежності PSM-25 має місце відповідність: 2 бали стресу за шкалою Холмса і Раге = 1 балу стресу за шкалою PSM-25, таким

чином ми маємо додатковий стрес у розмірі $89 * 2 - 53 = 125$ балів стресу за шкалою Холмса і Раге на рік, який виникає виключно внаслідок протиправних дій по відношенню до Савченко С. В. Протиправні дії по відношенню до Савченко С. В. з боку поліції тривали з 13.05.2014 по 20.09.2018, а всього 4,35 років, тобто додатковий стрес за цей період: $4,35 * 125 = 543,75$ балів стресу за шкалою Холмса і Раге. Ми діагностували стрес в обсязі **246,49 балів стресу** за шкалою Холмса і Раге за період з 13.05.2014 по 20.09.2018. Тобто, виявлений нами стрес знаходиться в межах загального стресу, який відчуває Савченко С. В., що свідчить про достовірність результатів.

Довідникова інформація. Станом на 01.01.2019 з урахуванням індексу інфляції моральна компенсація за 1 бал стресу становить 8888 грн.

Висновки. Приклади правопорушень, що допущені органом поліції — Московським ВП ГУНП в Харківській області, і які є підставою для заявлення моральної шкоди у цивільній справі № 643/18479/18, слугують яскравим доказом того, що правоохоронним органам бракує належної відповідальності (у першу чергу дисциплінарної як найбільш дієвої), у зв'язку з чим останнім і єдиним засобом захисту порушених прав осіб, що звертаються до органів поліції, має стати постановлення судом рішення про стягнення моральної шкоди у такому розмірі, який би звернув увагу керівництва поліції та держави на правове свавілля і безкарність національної поліції.

Література

1. Показання свідків у цивільному процесі // Сайт Галицького районного суду м. Львова, 09 лютого 2017. URL: https://gl.lv.court.gov.ua/sud1304/knowledge_base/327028/
2. Карачевцев Я. М. Універсальні методи визначення розміру прожиткового мінімуму // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки» (Спеціальний випуск), 2018. № 13 // Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. С. 27–29.
3. Карачевцев Я. М. Наслідки низького рівня ВВП для здоров'я і демографії населення України // Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, 23–24 квітня 2019 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 1 електрон. опт. диск (DVD). С. 143–144.

4. Карачевцев, Я. Н. Определение размера презюмируемого морального вреда в свете адаптации методики А. М. Эрделевского к законодательству Украины / Я. Н. Карачевцев // Право и безопасность, 2017. № 2 (65). Харьковский национальный университет внутренних дел. С. 6–12.

5. Карачевцев Я. Н. Актуальные вопросы взыскания морального вреда (на примере гражданского дела № 638/13501/18 истца Исмайлова В. Ш.) // «ВЕКТОРИ ПСИХОЛОГІЇ — 2018». Матеріали Міжнародної молодіжної наукової конференції (24 квітня 2019 р., м. Харків, Україна). Харків. С. 242–245.

Солодовникова Анна Дмитрівна
студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

СМЕРТНА КАРА: ЗА ЧИ ПРОТИ?

Питання щодо застосування смертної кари як виду кримінального покарання було і залишається дискусійним. Воно і досі не припиняє обговорюватись у суспільстві як серед пересічних громадян, так і серед науковців. Зараз багато держав ідуть по шляху лібералізації законодавства, тому за злочини особливої тяжкості максимальним покаранням стає довічне позбавлення волі.

Але зростання показників особливо тяжких насильницьких злочинів, які вчинені з жорстоким та винятково цинічним характером обумовлює актуальність даного питання. У суспільстві поширюється думка про доцільність застосування більш дієвих та суворих покарань до осіб, що вчиняють такого роду злочинні діяння.

Що ж таке смертна кара? Смертна кара – це позбавлення людини життя, покарання, що передбачено законодавством держави і здійснюється згідно з вироком суду або за рішенням інших державних чи військових органів. Це найвища та найсуворіша міра покарання. Якщо брати до уваги історичний аспект, то варто зазначити, що якщо раніше її виконання мало публічний характер, супроводжувалося тортурами, катуваннями, то в теперішній час спостерігаються тенденції щодо її таємності та певної міри «гуманності». Якщо до початку Першої світової війни смертна кара була законодавчо відмінена або фактично припинена тільки в 7 країнах Європи, то в кінці 1980-х рр. вона була скасована у 53-х країнах, а призупинена в 27 країнах. Україна, вступаючи в Раду Європи в листопаді 1995 року, узяла на себе зобов'язання запровадити негайний мораторій на всі страти і цілком відмінити їх протягом трьох років. А у квітні 2001 року було прийнято новий Кримінальний Кодекс України, в якому найсуворіше покарання, смертна кара, було замінено на довічне позбавлення волі. І дотепер відповідно до пункту 12 статті 51 Кримінального кодексу України найсуворішим покаранням є довічне позбавлення волі [3].

Багато сучасних держав в своїх Основних Законах своєю найвищою цінністю демонстративно визнають людину, її життя і здоров'я, її честь і гідність, але далеко не всі вони осмілюються довести свої конституційні положення до повної реалізації, заборонивши смертну кару (страту) як вид кримінального покарання [1, с. 204]. Зараз у світі налічується 129 країн, які скасували смертну кару і всього 68 країн, які застосовують даний вид покарання. Проте слід констатувати, що суспільство ніколи однозначно не ставилося до смертної кари. Там, де вона є — обговорюється її скасування, а там, де вона відмінена — ведеться активна діяльність щодо її відновлення. І такі парадокси існують в багатьох країнах, що підтверджує актуальність проблеми і нагальну необхідність вироблення суспільного консенсусу.

Отже, питання застосування смертної кари в умовах демократизації та гуманізації кримінального та кримінального процесуального законодавства не втратило своєї актуальності, передбачаючи потребу здійснення надалі аналізу співвідношення всіх «за» та «проти» [2, с. 67]. То ж спочатку розглянемо аргументи «за» її введення. Захисники смертної кари вважають її ефективним засобом попередження особливо жорстоких злочинів, захисту суспільства від злочинців та справедливою відплатою за скоєне насильство. Утримання ув'язнених коштує близько 14 тис. грн., суспільство обурене тим фактом, що мають платити податки на фінансування вбивць і маніяків. Також згідно Кримінально-виконавчого кодексу України засуджений після відбуття не менше 20 років покарання має право подати клопотання до Президента України про помилування. У разі помилування ця особа не відбуде повної міри покарання. Ще один аргумент це те, що саме смертна кара може виступати як механізм залякування. Вона може врятувати значну кількість людей. Статистика свідчить, що існуючі міри покарання призводять до низького рівня запобігання злочинів. За роки незалежності в Україні вчинено понад 80 000 умисних вбивств і замахів на життя. Більшість вважає стародавній принцип Таліона «око за око, зуб за зуб» справедливим. Якщо особа лишила життя іншу особу, то з нею це теж можна зробити.

Тепер звернемося до аргументів «проти». По-перше, введення смертної кари може стати перешкодою перебування України в Раді Європи та СНД. По-друге, судова помилка не є виключенням. Згадаймо серійного вбивцю Андрія Чікотіла. За його перше вбивство невинно був засуджений на смертну кару 29-літня особа. В цьому випадку ми можемо запозичити дещо з американської практики: між винесенням вироку та його виконанням є проміжок часу — 5 років. Це дає шанс захисникам довести наявність судової помилки. Існує

релігійне переконання «Життя дає лише Бог, і лише він може його забрати». Смертна кара перешкоджає можливості реабілітації, тобто переосмислення злочинцями вчиненого, не надає шансу каяття. Не забуваймо слова великого князя Володимира Мономаха: «Ні правого, ні винного не вбивайте і не повелівайте вбити його». Також смертна кара передбачає в собі катування та приниження, що заперечує ст. 28 Конституції України. Кожна людина має право на життя, і руйнувати його через смертну кару означає руйнувати те, що захищаєш. Також існує такий момент, що винесення вироку — не легка справа для совісної людини, а також важка справа для виконавця покарання. В країнах, де є смертна кара, такі особи отримують відпустку, бо це психологічна травма. Хоч по суті відповідальність несе держава, яка через уповноважених осіб реалізує вирок, виконавець в публічних очах є вбивцею [2, с. 68].

Зрозуміло, що цей перелік аргументів «за» і «проти» смертної кари не є вичерпним. Адже мова йде про найтяжче покарання, а питання життя та смерті — надскладні, неоднозначні і спірні цього питання — беззаперечна. Вони лежать не тільки і не стільки в правовому полі, а пов'язані з безліччю морально — етичних, політико — правових, релігійних, психологічних, культурних, духовних переконань суспільства.

Підводячи підсумок, слід сказати, що дана проблематика буде дискусійною і актуальною доки в суспільстві будуть вчинятися особливо тяжкі злочини. Погляди та думки завжди будуть різнитися і ми будемо бачити як прихильників так і противників смертної кари. Та варто пам'ятати, що саме держава повинна захищати і гарантувати права і свободи громадян, здійснюючи ефективні, дієві, широкомасштабні заходи протидії злочинності в усіх її негативних проявах. Лише тоді можлива реальна і суттєва гуманізація та лібералізація кримінального законодавства.

Література

1. Україна і смертна кара: європейський вибір / П. Ф. Мартиненко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2003. Вип. 9. С. 204–219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2003_9_22
2. Карпенко М. І., Бандурович А. В. Смертна кара: бути чи не бути? Юридична наука. 2013. № 5. С. 62–69.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІ // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25–26, ст. 131.

Тертичний Самір Сахільович

студент

Національного авіаційного університету

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Оцінка проблем і перспектив імплементаци іноземного досвіду захисту електронної інформації є вельми актуальним науковим питанням з огляду на такі фактори:

- Інформація та інформаційні системи організацій, мережеве оточення, у яких вони функціонують, є невід’ємними складовими сучасного ділового середовища. Їх доступність, цілісність і конфіденційність можуть мати вирішальне значення для забезпечення конкурентоспроможності підприємства, руху коштів, рентабельності, відповідності правовим нормам і стандартам.
- Водночас, унаслідок посилення залежності підприємств від інформаційних, комунікаційних систем і сервісів вони стають вразливішими до порушень режиму безпеки.
- Поширення інформаційних і комунікаційних систем надає все нові можливості несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів, а тенденція до переходу на розподілені обчислювальні системи обмежує можливості фахівців централізовано контролювати інформаційні системи та мережеве оточення.

Порушення режиму безпеки інформаційних систем може істотно ускладнити реалізацію виробничих завдань, тому вирішення проблеми формування ефективної системи захисту інформації набуває дуже важливого значення. Це пояснюється тим, що у процесах розроблення й удосконалення систем ЗІ є чимало недостатньо вивчених і досліджених аспектів, які можуть негативно впливати на показники ефективності та надійності функціонування системи безпеки загалом.

Питанням розробки і функціонування систем захисту інформації присвячено значну кількість праць В. О. Хорошка [1], В. Б. Дудикевича [2; 3], О. С. Петрова [1] та ін. Проблематика сучасних загроз інформаційної

безпеки для державних та приватних українських установ, міжнародні стандарти безпеки досліджені в роботах А. В. Платоненко, А. О. Аносова [4], О. В. Северінова, В. І. Черниша, М. Є. Молчанова [5–6] та ін.

Заходи із захисту конфіденційної інформації можливо поділити на правові (законодавчі), організаційні (адміністративні), фізичні і технічні (апаратні і програмні), що реалізують функції і задачі комплексної системи захисту конфіденційної інформації в інформаційній системі, повинні забезпечувати:

- попередження появи загроз;
- виявлення появи загроз;
- попередження впливу загроз на інформаційну систему;
- локалізація впливу загроз на інформаційну систему;
- ліквідація наслідків впливу загроз на інформаційну систему.

Закордонний досвід захисту електронної інформації будується на певних стандартах і критеріях. Базовим міжнародним стандартом з інформаційної безпеки, розробленим спільно Міжнародною організацією зі стандартизації й Міжнародною електротехнічною комісією є ISO/IEC27001. Підготовлений до випуску підкомітетом SC27 Об'єднаного технічного комітету JTC1, стандарт містить вимоги у сфері інформаційної безпеки для створення, розвитку й підтримки Системи менеджменту інформаційної безпеки [8].

Відповідно до іноземного досвіду, організація може бути сертифікована акредитованими агентствами відповідно до цього стандарту. Процес сертифікації складається із трьох стадій:

- стадія 1 — вивчення аудитором ключових документів системи менеджменту інформаційної безпеки — положення про застосовність, план обробки ризиків тощо. Стадія може виконуватися як на території організації так і шляхом висилки цих документів зовнішньому аудиторіві;
- стадія 2 — детальний, глибокий аудит, включаючи тестування впроваджених заходів і оцінка їх ефективності. Включає повне вивчення документів, які вимагає стандарт;
- стадія 3 — виконання інспекційного аудита для підтвердження, що сертифікована організація відповідає заявленим вимогам. Виконується на періодичній основі.

Процедура системи менеджменту за кожним із міжнародних стандартів або їх комбінації розподіляється на 4 етапи:

- підготовка до сертифікації;
- аудит 1-го щабля (перевірка готовності до сертифікації);
- аудит 2-го щабля (сертифікаційний аудит);
- видача сертифіката й нагляд.

Також закордоном активно розробляються й удосконалюються критерії оцінки інформаційної безпеки, які почали застосовуватися із розробки критеріїв оцінки довірених комп'ютерних систем у США (т. зв. «Помаранчева книга»).

В 1995 році Європейським Союзом була прийнята Директива щодо захисту особистості з дотриманням режиму персональних даних та вільного руху таких даних. Директива спрямована на впорядкування практики захисту інформації в межах Європейського Союзу. Однією з вимог, адресованих державам-учасникам, є вимога прийняти закони щодо захисту персональної інформації, як в публічному, так і в приватному секторі. Зазначені закони мають також включати тимчасове блокування переміщення інформації до державне членів Європейського Союзу, які не встановили «адекватного» рівня захисту інформації.

Відповідно до загальних принципів Акту захисту інформації в телекомунікаціях, збирання, обробка та використання інформації дозволяється лише у випадках, коли воно дозволене законом або здійснюється за наявності згоди користувача обслуговування. Інформація може бути лише зібрана, оброблена або використана окремо для різних послуг, яких потребує один і той самий користувач. Згода користувача не може виступати в якості умов для надання послуг. Інформація за договором може бути зібрана, оброблена та використана в тому обсязі, який є необхідним для виконання договору. Дані використання та бухгалтерського обліку не повинні передаватися третім особам. Однак деякі з зазначених вище типів даних можуть бути передані для певної мети обслуговування постачальників від постачальників, через яких здійснений доступ до послуг [4, с. 90].

Загалом, як свідчить іноземний досвід, проведення роботи в галузі захисту інформації дозволяє оцінити або переоцінити рівень поточного стану інформаційної безпеки організації, виробити рекомендації щодо забезпечення (підвищення) інформаційної безпеки організації, знизити потенційні втрати підприємства чи організації через підвищення стійкості функціонування корпоративної мережі, розробити концепцію та політику безпеки установи, а також запропонувати плани захисту конфіденційної інформації організації, що передається по відкритих каналах зв'язку, захисту інформації закладу від навмисного спотворення (руйнування), несанкціонованого доступу до неї, її копіювання чи використання.

Діяльнісний аспект захисту інформації здійснюється у рамках організаційної системи захисту інформації. Діяльність має певні властивості, а саме: ефективність, зрілість, адекватність, прийнятність, гнучкість, здійсненність та простоту в адміністративному забезпеченні.

Ефективність є досить широкою властивістю, що дозволяє досліджувати її на більш глибокому рівні. Ефективність захисту інформації можна розглядати з точки зору результативності, економічності та оперативності.

Література

1. Нормативне забезпечення інформаційної безпеки / С. М. Головань, О. С. Петров, В. О. Хорошко, Д. В. Чирков, Л. М. Щербак; За ред. проф. В. О. Хорошка. — К.: ДУІКТ, 2008. — 533 с.
2. Гарасимчук О. І. Комплексні системи санкціонованого доступу / О. І. Гарасимчук, В. Б. Дудикевич, В. А. Ромака. — Львів: Львівська політехніка, 2010. — 212 с.
3. Системи менеджменту інформаційної безпеки / В. А. Ромака, В. Б. Дудикевич, Ю. Р. Гарасим, П. І. Гаранюк, І. О. Козлюк. — Львів: Львівська політехніка, 2012. — 232 с.
4. Аносов А. О. Модель перехоплення та захист інформації в бездротових мережах / А. О. Аносов, А. В. Платоненко // Сучасний захист інформації. — 2017. — № 2. — С. 90–94.
5. Северинов А. В. Анализ угроз и рисков безопасности информации в беспроводных сетях / А. В. Северинов, В. И. Черныш // Системи управління, навігації та зв'язку. — Вип. 1. — К.: ЦНДІ НіУ, 2011. — С. 229–232.
6. Северинов О. В. Управління інформаційною безпекою згідно міжнародних стандартів / О. В. Северинов, В. І. Черниш, М. Є. Молчанова // Системи управління, навігації та зв'язку. — Вип. 4. — К.: ЦНДІ НіУ, 2011. — С. 250–253.
7. Термінологічний словник з питань технічного захисту інформації / за ред. проф. В. О. Хорошка — 3-є видання. — К.: Поліграф Колсалтинг, 2012. — 268 с.
8. ISO 27001 Британского института стандартов. URL: <http://www.standardsdirect.org/iso17799.htm>.

Хижняк Маргарита Олександрівна
*студентка третього курсу економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ЩОДО МЕХАНІЗМУ РОЗРОБКИ РЕСУРСІВ МІЖНАРОДНОГО РАЙОНУ МОРСЬКОГО ДНА

У наш час актуальною є проблема вичерпання людством природних ресурсів Землі, яка пов'язана з постійним ростом населення та необхідністю у більшій кількості природних ресурсів для забезпечення достатніх умов життя людей. У зв'язку з цим збільшився інтерес людства до пошуку та розробки ресурсів, що приховує у собі дно Світового океану. Згідно з деякими даними, на сьогоднішній день дно Світового океану досліджено усього на 10%, але достовірно відомо, що воно містить велику кількість різних видів природних ресурсів. Успіхи у науково-технічному розвитку зробили можливим доступ до ресурсів не тільки континентального шельфу, але і до глибоководних районів морського дна.

Це зумовило необхідність у правовому регулюванні розробки природних ресурсів дна Світового океану. Конвенція ООН з морського права 1982 р. (далі — Конвенція) у частині XI закріпила основні принципи та механізм розробки міжнародного району морського дна (далі — Район) і передбачає створення спеціального органу для здійснення контролю за дотриманням положень конвенції. Але досі існують деякі проблемні питання у цій сфері, що потребують подальшої роботи над правовою базою, зокрема, пошук компромісу між інтересами високорозвинених держав та держав, що розвиваються, збереження екології Світового океану та розробка правил для всіх видів природних ресурсів. Мета цієї роботи — дослідити механізм реалізації розробки ресурсів Району згідно з Конвенцією та Угодою про здійснення Частини XI Конвенції 1994 р. (далі — Угода), виявити проблемні питання у цій сфері та запропонувати способи їхнього вирішення.

Згідно з ст. 1 Конвенції: Район — це дно морів і океанів та його надра за межами дії національної юрисдикції, а ст. 133 передбачає, що «ресурси» означають всі тверді, рідкі або газоподібні мінеральні

ресурси, включаючи поліметалічні конкреції, що знаходяться в Районі на морському дні або в його надрах [1]. На думку деяких вчених, виділення у відкритому морі зони, що має статус міжнародного району морського дна є найважливішою новелою в міжнародному морському праві [2, с. 556; 3, с. 507]. Це пов'язано з оголошенням Району та його ресурсів «загальною спадщиною людства» (ст. 136 Конвенції), хоч цей принцип з самого початку викликав багато суперечок, які повністю не вирішені до нашого часу. В конвенції це положення розкривається через неможливість жодної держави претендувати на суверенітет або суверенні права чи здійснювати їх щодо будь-якої частини Району чи його ресурсів і привласнювати яку б то не було їх частину. Жодні домагання такого роду або здійснення суверенітету чи суверенних прав і жодне таке присвоєння не визнаються (п. 1 ст. 137). Доктрина міжнародного права у поняття «принцип загальної спадщини» включає чотири елементи: 1) неприсвоєння; 2) участь усіх країн в управлінні цим регіоном; 3) розподіл вигоди від експлуатації ресурсів; 4) використання винятково у мирних цілях [4, с. 380].

Механізм реалізації розробки Району згідно з Конвенцією можна визначити у таких основних положеннях: 1) права на ресурси належать людству, від імені якого діє Міжнародний орган з морського дна (далі — Орган), всі держави-учасниці Конвенції *ipso facto* є членами Органа [3, с. 508]; 2) закріплення паралельної системи розробки ресурсів: видобування ресурсів Органом через його орган, який безпосередньо здійснює діяльність в Районі, а також транспортування, переробку і збут корисних копалин, добутих в Районі (далі — Підприємство), та державами-учасницями через їх підприємства в асоціації з Органом, фізичними та юридичними особами, що мають громадянство цих держав чи діють під їх контролем (на основі контракту з Органом); 3) обов'язок держав-учасниць виділити один з зарезервованих за ними ділянок Району для організації там спільно з Підприємством виробництва, яке фінансується державою-учасницею; 4) обов'язок держав співпрацювати з метою передачі країнам, що розвиваються, та Підприємству нових технологій та секретів виробництва, відносно діяльності в Районі, щоб всі держави мали можливість отримувати вигоду від цього; 5) встановлення компенсації державам-експортерам, які займаються видобуванням на суші тих видів корисних копалин, що будуть вилучені у Районі; 6) заборона на монополізацію ресурсів Району: кількість учасників від кожної держави обмежена, встановлений максимальний рівень видобутку корисних копалин Району.

Всі ці положення захищають інтереси в першу чергу держав, що розвиваються, та були прийняті через їх кількісну перевагу при

голосуванні. Але цей механізм створював невинуваті перешкоди для розробки ресурсів високорозвиненими країнами, через що останні відмовились підписати конвенцію (зокрема, США, Японія, Великобританія, Франція та інші). А без їх фінансової підтримки створення та функціонування Органу виявилось неможливим. Тому у 1994 р. була укладена Угода про здійснення частини XI Конвенції, що набула чинності одночасно з Конвенцією та має переважну силу перед її нормами, у випадку невідповідності їх положень.

Угода внесла такі зміни в механізм розробки природних ресурсів міжнародного району морського дна: 1) були скасовані всі переваги та пільги для Підприємства; 2) Підприємство може працювати тільки у межах спільного підприємництва на однаковій з іншими контракторами основі; 3) скасування обов'язку держав-учасниць фінансувати для Підприємства видобування ресурсів на одній з зарезервованих ними ділянок; 4) держави-учасниці не мають ніяких обов'язків з фінансування будь-яких операцій на ділянках Підприємства ні в межах будь-яких організацій, ні при спільному підприємстві; 5) Підприємство може набувати технології для діяльності в Районі на справедливих та розумних комерційних умовах на відкритих ринках чи через посередників при спільному підприємстві; 6) усе видобування глибоководних морських ресурсів здійснюється на комерційній основі. Положення Конвенції про заборону монополізації видобування ресурсів Району не застосовуються; 7) компенсаційна система замінюється на надання допомоги країнам-експортерам, фінансове положення яких може погіршитися через падіння цін чи зменшення об'ємів експорту через діяльність в Районі. Допомога надається за рахунок платежів контракторів та добровільних внесків, через спеціальний фонд [5].

Таким чином, Угода внесла значні зміни в Конвенцію на користь індустриальних держав, але завдяки цьому став можливим перехід до активних дій по розробці природних ресурсів Району. Однак досі існують певні суперечки щодо тлумачення та застосування певних норм конвенції значною частиною держав, іноді присутні порушення навіть базових положень. Вони можуть не мати практичного вираження, але існування у національному законодавстві положень, що суперечать положенням Конвенції, сприяє розмиванню конвенційного режиму [6, с. 35].

Ще одним чинником, що ускладнює діяльність в Районі є відсутність чітких правил по розробці окремих видів ресурсів. Наразі були прийняті та діють Правила пошуку та розробки поліметалічних конкрецій 2000 р. [7] та Правила пошуку та розробки поліметалічних сульфідів 2010 р. [8], що є необхідними для належного оформлення

відносин суб'єктів діяльності в Районі з Органом у вигляді контрактів. Ці правила є результатом прогресивного розвитку міжнародного права, що розвивають конвенційний режим діяльності в Районі. Пошук та розробка інших ресурсів не може здійснюватися, доки не будуть прийняті відповідні норми.

Також важливе місце посідає проблема забезпечення екологічної безпеки під час здійснення діяльності в Районі. Правила містять окремих розділ, присвячений захисту та збереженню морського середовища під час пошуку та розробки природних ресурсів Району. Широке повноваження в цій сфері має Орган з метою ефективного захисту морського середовища, а також флори та фауни від шкідливих наслідків, які можуть виникнути внаслідок діяльності в Районі. Але, з іншого боку, ця практика фактично означає істотне обмеження діяльності в Районі на користь збереження його біорізноманіття, а також формування «Захищених областей» в Районі, що вельми умовно співвідноситься з нормами Конвенції. На думку більшості експертів, хоч захист морських екосистем глибоководних районів морського дна і є в певній мірі необхідним, але обмеження доступу, наприклад, до генетичних ресурсів цих районів буде контрпродуктивним для розвитку наукового прогресу, промислових і медичних технологій [6, с. 82]. Також всі держави мають різний рівень розвитку технологій розробки глибоководних природних ресурсів та міжнародні стандарти безпеки в більшості держав слаборозвинені.

Отже, з оглядом на вищевикладене, можна зробити висновок, що створення спеціального правового статусу Району є важливим кроком для всього людства, завдяки чому стає можливим часткове вирішення проблем вичерпання природних ресурсів. Але поки що механізм розробки природних ресурсів Району містить певні недоліки та ще потребує удосконалення. По-перше, необхідне посилення наднаціонального елемента у встановленні стандартів діяльності в Районі, досягнення єдиного тлумачення положень Конвенції та Угоди при імплементації їх в національне законодавство всіх держав. По-друге, посилення відповідальності за порушення правил екологічної безпеки, зокрема, принципу: «винний платить», встановлення тимчасової заборони діяльності в Районі для держав-порушниць норм Конвенції та інших міжнародних договорів в цій сфері. Також здається доцільним створення органу швидкого реагування при морському надровидобутку, що буде займатися допомогою в усуненні наслідків при надзвичайних ситуаціях. Можливо, буде корисною часткова передача технологій розробки глибоководних морських районів за пільговою ціною державам, що розвиваються, для можливості дотримання ними

стандартів екологічної безпеки. По-третє, необхідна розробка правил пошуку та розробки Органом для інших видів природних ресурсів, що надасть можливість їх видобування. Найбільш ефективні результати розвитку механізму розробки ресурсів можливо досягти завдяки спільним зусиллям держав.

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057 (дата звернення: 15.11.2018).
2. Баймуратов М. О. Міжнародне право. Харків: Одиссей, 2002. 672 с.
3. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: навч. посіб.; за заг. ред. В. Е. Теліпко. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 608 с.
4. Репецький В. М. Міжнародне публічне право. Львів: Знання, 2012. 437 с.
5. Соглашение об осуществлении Части XI Конвенции Организации Объединенных Наций по морскому праву от 10 декабря 1982 года 28.07.1994 URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agreement_impl_lawsea.shtml (дата звернення: 15.11.2018).
6. Гудев П. А. Конвенция ООН по морскому праву: проблемы трансформации режима Москва: ИМЭМО РАН, 2014. 201 с.
7. Правила поиска и разведки полиметаллических конкреций в Районе: International Seabed Authority URL: <http://www.isa.org.jm/files/documents/RU/Regs/MiningCode.pdf> (дата звернення: 15.11.2018).
8. Правила поиска и разведки полиметаллических сульфидов в Районе: International Seabed Authority URL: <http://www.isa.org.jm/files/documents/RU/Regs/Ru-PMS.pdf> (дата звернення: 15.11.2018).

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР
РАЗВИТИЯ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

Сборник тезисов научных трудов

**XLI МЕЖДУНАРОДНАЯ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ:
«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ»**

Харьков–Вена–Берлин

«30» мая 2019

Издано в авторской редакции

Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 22

Контактный телефон: +38(044) 222-5-889

E-mail: info@international-science.com

<http://international-science.com>

<http://inter-nauka.com>

Подписано в печать 21.06.2019. Формат 60×84/16

Бумага офсетная. Гарнитура SchoolBookAC. Печать на дупликаторе.

Тираж 100. Заказ № 435.

Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве ООО «Центр учебной литературы»

Свидетельство про внесения субъекта издательской деятельности в
государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей
издательской продукции: Серия ДК № 2458 от 30.03.2006